Appendix B: Table of Contents

דער מחבר, **פֿאָרווערטס**, אָקטאָבער 8, 9, 15, 1965 (no. 5 in **Appendix A**)............99

די פֿאָרלעזונג, **פֿאָרווערטס**, דעצעמבער 10, 11, 17, 1965 (no. 8)............107

פעטש, **פֿאָרווערטס**, סעפּטעמבער 30, אָקטאָבער 1, 1966 (no. 10)............116

דער מאַנוסקריפּט, **פֿאָרווערטס**, יאַנואַר 23-24, 1975 (no. 51)............120

אַ פאָר, **די צוקונפֿט**, אָקטאָבער 1973, זז' 354-360 (no. 43)............127

דער מחבר

1

איך האב אנגעקלאפט אין האָ־טעל בײַ זיגמונט וועלצער און כ׳האב דערהערט רופען: ביטע! ענטרי! קאם־אין! כ׳האב געעפענט די טיר און דערזעהן א דיקען פארשוין, נישט קײַן הויכען, אין א העלען אנצוג, אין א פאנאמא־הוט, אין געלע שיך, אין א קראוואט אויסגעשטיקט מיט גאלדענע פעדים און מיט א פערל אין מיטען. אין מויל האט געשטעקט א ציגאר. ס׳איז שווער געווען צו וויסען צי ער איז ערשט נאר אריינגעקומען, אדער ער האט זיך געגרייט ארויסצוגעהן. אויף א וואנט האט געהאנגען א פאנאראמע. אויף א טישעלע זענען געלעגען אלבומען. זיגמונט וועלצער האט געהאט אויסגעהאנגען אין דעם האטעל־צימער א סך פאטאגראפיעס פון זיך און פון אנדערע. מיר האט זיך געדוכט, אז כ׳האב דערקענט צווישען זיי עטליכע פילם־אקטריסעס. ער האט געטאן קוועטש א דרעה מיט׳ן ציגאר און שטיפיג א פרעג געטאן:

— איר זענט דער איבערזעצער?

— יא.

— נו, זעצט אייך. זײַט מיט מיר היימיש. איך האב פײַנט ... ווי מ׳זאגט צערעמאניעס. אדער ביסט א ניכטער ברודער? אן אייגענער מענטש. ייִדן נישט. געה צו ... רוחות. איר ווילט עפעס טרינקען? וויסקי? קאניאק? שערי? קאקא קאלא?

— ניין, א דאנק.

— עסען?

— כ׳האב ערשט אפגעגעסען פרישטיק.

— מײַן באבע פלעגט זאגען: די קישקע האט נישט קײַן דנא. פון עסען ווערט מען אין א גרעדער שנאפס האָ לײַבמאל נישט שאדען. איר זאגט דײַטש?

— כ׳האב איבערגעזעצט פון דײַטש דעם „צויבערבארג".

— וואס איז דאס פאר א בארג?

— ס׳איז דער טיטל פון טאמאס מאנ׳ס ראמאן.

— האָ? כ׳האב נישט קיין צײַט צו לייענען. אז דאס איז מײַן בוך. „מײַן אבענטויער אלס אידעאליסט". זעצט עס איבער. ס׳איז אויס אויף אנגליש שפראכען, זאל עס זײַן אין מאמע־לשון אויך. איך׳ל עס צעשיקען צווישען מײַן משפחה. כ׳וויל מאַמע־טאטע זאלען האבען פון מיר נחת. איך׳ל אריינשטעלען א פאר הונדערט ביכער אויך. כ׳האב א ים מיט ארײַנג. מײַן באבע פלעגט זאגען, גלײַך אין בלאטע אבער פרייער קומט צוריק.

— איר האט געהאט א קלוגע באבע.

— אכט־און־נײַנציג יאר אלט געווען ווען זי איז געשטארבען. געוואלט האט זיך דערלעבען ביז צו די קײַלעכיגע הונדערט. אבער מאלע וואס מ׳וויל אין. איך וואלט געוואלט זײַן ראקעפעלער, אדער זײַן א שטערקע מיט גרעטא גארבא. צווישענשמועסט. אויב די מייזי וואס זי וועלען באבען פון מײַן בוך זאל זײַן א סוקסעס. איז אלץ געמאכט. איך בין שוין הײַנטיגע יאר צוגעשטעלט קיין האלייוואוד. וויפיל ווילט איר פאר דער ארבעט? זאגט מיר א קײַלעכיגע סומע.

— צוויי הונדערט דאלאר.

— פינף הונדערט שמאליארעס. האָ? גוט. איך׳ל זיך מיט אײַך נישט דינגען. אין פאריז האב איך עס געהאנט קריגען ביליגער, אבער מ׳האט מיר ארויסגעריסען קיין האָליוואוד. מאכט א בוך ס׳זאל זײַן וואס צו לייענען. ס׳זאל דארט זײַן אלץ: דאס לעבען פון מענטש, אין געדאנק, און טאקע נשמה אויך. א בוך דארף געבען א צײַט אמ־דא. אונטערן דעקעל. אויב ס׳שוט נישט קיין צײַט אין ארויסגעווארפען דאס לייענען. איר פארשטעהט מיך אדער נישט? אין אונזערע ביזנעס דארף מען נישט זײַן קײַן יאדע.

א וויל האב איך געשוויגען און געבלעטערט אין דעם בוך. הערנאך האב איך געפרעגט:

— אין וואס פאר׳א שפראך האט איר דאס בוך געשריבען?

זיגמונט וועלצער האט אראפגענומען דעם הוט און איך האב אים איצט דערזעהן קלארער. ער האט געהאט א פעטען שטערן מיט א קריכען העכט אין מיטען און א האט געדיכטע האר, שווארצע, געקרײַזעלטע, און נאכט פון פאמאדע. ער האט געטראגען א ראזע העמד. די באקען זענען געווען בלייך פון א בארד וואס הייסט מ׳זאל זי נישט גאלען און ראזעס. בלײַבט אן אניואריס. ער האט געהאט דיקע ליפען, א ברייטע נאז מיט גרויסע נאזלעכער. פון די שווארצע אויגען האט ארויסגעשפיגעלט א בייזערדיגע היטישקייט און א גיטמיטיגקייט וואס מ׳געפינט בלויז צווישען פאלק. ס׳איז מיר אײַנגעפאלען אז ער טראגט צוויי רינגען. איינעם מיט א רובין און איינעם מיט א בריליאנט. ער האט זיך געקווײַנקעלט א וויל.

— וואס איז דער אינטערשיד אין וואס פאר שפראך כ׳האב עס געשריבען? איך גיב אײַך דאס דײַטשע בוך און ווערטערביכער פון דײַטש. איך האב פײַנט לאנגע רייד. אדער אהין, אדער אהער. דאס בוך איז ארויס אין 1932 און זינט דאמאלסט האט זיך א סך געענדערט אויף דער וועלט. היטלער דער ממזר איז געווארען באלעבאס אין דײַטשלאנד. א פײַער אויף אים. מוסאליני, דער חזיר, האט פארכאפט — ווי הייסט עס? — יא, עטיאפיע. פראנקא דער באנדיט וויל אײַנפירען פאשיזם אין שפאניע. דארף מען דאס אלץ צוגעבען, דער לעזער זאל וויסען וואראיין און וואראויס. ס׳זאל שטימען מיט דער צײַט. — איר פארשטעהט אדער נישט? אזוי ווי דאס בוך איז אין אידיש, דארף מען געבען אונזער קאפ אין פאלעסטינע, די שטרעבונגען און אלדאס איבעריגע. איך, זיגמונט וועלצער, בין נישט קײַן אפגעשראקענער. מיר׳ן זאגען די ענגלענדער ווי זאלען זיך פארנעמען פון דארט. זיי האבען געגעבען א באלפור־דעקלאראציע. טא זאלען זיי צוריקגעהן קיין לאנדאן און לאזען די אידען צורה. מיט די אראבער וועלען מיר זיך שוין ווי ס׳איז אן עצה־געבען. מאכט דאס אלץ קלאר און ס׳זאל זיך לייענען גרינג און מיט א טעם. איר פארשטעהט מיך?

— יא, כ׳פארשטעה.

— גוט. איך׳ל אײַך געבען הונדערט דאלאר אן אויאנס. וואו איז קיין מײַן טשעקביכל?

זיגמונט וועלצער האט אנגעלעהנט דעם ציגאר אויף׳ן אשבעכער. ער האט ארויסגענומען פון בוזעם־קעשענע א טשעקביכל און א גאלדענע פילפעדער. א וויל האט זיך ווי געצויגען. דערנאך האט געזאגט:

— שרייבט אליין אן אייער נאמען און הונדערט דאלאר. איך׳ל חתמ׳ענען. איר דארפט נישט זארגען: מײַן טשעק איז גוט. כ׳בין דא א קורצע צײַט אין אמעריקע, אבער מ׳ווייסט שוין אז זיגמונט וועלצער איז קלוגט. די גרעסטע לײַט האבען מיר פארבעטען צו זיך אין אלדאס איבעריגע. אט־די פען האבען מיר געגעבען מײַנע פרײַנד אין פאריז. ווען מ׳האט מיר געמאכט דעם באנקעט. איר קאנט נישט קריגען נאר אזא פען. די פאבריק וואס האט דאס געמאכט עקזיסטירט מער נישט. ס׳איז עכט גאלד. טוט א קוק אויף דער פראבע. פערצען קאראט! איר זענט געווען אמאל אין פאריז?

— א פאר טעג.

— א פרעהליך שטעטל, האָ? נישטא נאר אזא פאריז אויף דער גאנצער וועלט. אמאל אין ביקארעסט געווען א פרעהליך שטעטל. מ׳האט עס גערופען: דאס צווייטע

ערצעהלונג

פון
יצחק באשעוויס

פאריז. אבער די מלחמה האט אלץ איבערגעקערט קאפויער. צוויי זאַכן האב איך ליב אין פאריז: די זעמעלעך וואס מ'באקט דארט — בריאש — און די גנבות.

— איר רעדט פראנצויזיש? — האב איך געפרעגט. אבי עפעס צו זאגן.

— איך רעד אלע שפראכן. וואס דארף מען רעדן? א מאנסביל און א נקבה פארשטייען זיך אויס'ן וואונק. ווער שמועסט, אויב איר האט א פולע קעשענע מיט פראנקען, קאנט איר אפילו זיין א שטומער. איך טו אזוי. איך א קוק אין די ווייסע געניי וואס איך ווילס. איך רופ'צו א טאקסי און זי פארט שוין מיט מיר. איך גיב דעם שאָפער א פראנק און ער איז שוין אייער גיסטער־ברודער. אזוי אין האָטעל און אומעטום. דא אין אמעריקע זאגט מען: מאני טאקס. ס'איז אמת. אז כ'קום אריין אין א לאנד, איז די ערשטע זאך לערן איך זיך אויס ציילן. דערנאך גייה איך אוועק אין א רעסטאראן און נעם שטודירן וואס מ'ברענגט צו עסן. ווייל אז דער מאגן איז ליידיג, העלפט נישט קיין שום חכמה. ס'איז בעסער, ברידערל, קומט מיט דער צייט. כ'בין אוועק אין פאריז צו די שרייבער. די גרעסטע שרייבער. און זיי האבן מיר אלע געגעבן רעקאמענדאציע־בריוו און אלדאס איבעריגע. מ'האט זיך מיט מיר פאטאגראפירט ווי מיט אן אייגענעם. מיט א קוק אין אלבום — מיט די גרעסטע! און נישט גלאט עפעס ווי פרעמדע, אפצופטר'ען. נאר ווי פריינד! אט־דאס בין איך, איך א פריינד. איז מיט'ן גאנצן הארצן. מיר עסן צוזאמען און מיר טרינקען צוזאמען. כ'טראכט נישט פון קיין געלט. זיי האבן מיך פארגעשטעלט פאר די פרויען און איך זיי — מיט מיינע נאָהענטע. כ'האב דארט פאמיליע און אלדאס איבעריגע. איינער איז א פראפעסאר אין דער סארבאן — דער גרעסטער! אלע פראפעסארן קוקן אים אין מויל אריין און וואס ער זאגט איז הייליג. אזוי ווערט עס פארשריבן און קיינער קאן שוין גארנישט אפפרעגן. א קוזין מיינער האט מיט צוועלף יאר צוריק געעפנט אין פאריז א קליין געוועלבעלע און היינט האט ער א געשעפט. קומען דארט די גרעסטע לייט. ראטשילד איז ביי אים א שטענדיגער קונה. דעם פרעזידענט'ס ווייב קומט דארט קויפן א טאש, אדער א גארסעט. וואס זי ברויכט. ווילסט קויפן אן אייטאַ־מאביל. קריגסטו דארט און אויב דו דארפסט ווינדעלעך פאר א קינד, קאן מען דארט אויך באקומען. ווען מיינע אייגענע האבן דערהערט, אז איך האב אנגעשריבן א בוך, זענען זיי געווארן מיט מיר ווי ברידער. דאס האט מיר טאקע מיין קוזין געגעבן די דאזיגע פען. אט דא שרייבט'אן אייער נאמען און דא הונדערט דאלאר. זאל זיין א דאנק אייך. אז זיגמונט וועלצער גיט א טשעק, מוז אלץ זיין פינקטליך.

איך האב אנגעשריבן מיין נאמען, די דאטע, די סומע. זיגמונט וועלצער האט באדעכטיג צוגערוקט א שטול צום טיש. ער האט א פרואוו געטאן דעם שפיץ פען אין דעם מאַניקירטן נאגל פון גראבן פינגער אין דער לינקער האנט. ער האט ארויסגעשטעקט א שפיצל צינג און געשמירט די בוכשטאבן פאמעלעך — קאמשערעס און לאפאטעס. אזוי ווי כ'האב געטאן א קוק אויף דער דאזיגער חתימה האב איך געוואוסט דעם אמת: דער דאזיגער מענטש האט קיינמאל גארנישט געשריבן. דאס איז געווען אן אונטערשריפט פון אן אנאלפאבעט.

2

ס'האט נישט געהאט קיין שום זין נאכצופאלגן דעם דייטשן טעקסט. ווער דער דאזיגער שרייבער איז נישט געווען, האט ער געהאט אויסגעטראכט א ביאגראפיע וואס האט אפשר געפאסט פאר'ן דייטשן לייענער, אבער נישט פאר'ן אידישן. די זאצן זענען געווען לאנגע, דער סטיל שווער, פול מיט יענע באנאליטעטן וואס זענען כאראקטעריסטיש פאר מערבֿ־אייראפעאישע שונד־שרייבער, ווען זיי שרייבן וועגן אידן. אלע מאנסלייט אין דעם דאזיגן בוך האבן געהאט הויכע שטערנס, לאנגע פאות. די טאטעס האבן אלע געהאט ווייסע בערד, זענען אלע געווען קרבנות פון פאגראמען און אלץ וואס זיי האבן געוואלט איז אז די קינדער זייערע זאלן זאגן נאך זיי קדיש און שטעלן יאָר־צייט־ליכט. די יונגע פרויען זענען אלע געווען שווארצע שעהנהייטן, וואס ס'האבן זיך געיאגט נאך זיי אנטיסעמיטישע מיליאנערן. און זיי, די כשר'ע בתולות, זענען גאר געווען פארליבט אין ישיבה־בחורים אדער אין חלוצים.

איך האב געמוזט צוטראכטן אן אנדער סארט קוואטש. אבער וואס? איך האב געפרואווט ארויספרעגן ביי זיגמונט וועלצער פון וואנען ער שטאמט, פאטען וועגן זיינע יונגע יארן. אבער ער האט צוליב עפעס זיך אפגעזאגט צו דערצעהלן דעם אמת. ער האט אויף אלץ געגעבן דעם אייגענעם ענטפער: שרייב ס'זאל זיין אינטערעסאנט. מ'זאל קאנען מאכן דערפון א זאך פאר'ן ראדיא, אדער א פיעסע. איך האב דעם העלד געגעבן א טאטן א וואלד־סוחר אין וואלין. אים געמאכט פאר א מוזיקאלישן וואונדער־קינד. אים שפעטער אריינגעצויגן אין דער רעוואלוציאנערער באוועגונג. אים אריינגעזעצט אין ציטאַדעל אין ווארשע און אים געלאזט פון דארט אנטלויפן מיט דער הילף פון תפיסה־נאטשאלניק'ס טאכטער.

זיגמונט וועלצער האט פארלאנגט כ'זאל אים פארלייענען די קאפיטלען פון דעם שרייבבוך און כ'האב יעדעס מאל געהאט דאס אייגענע אויסטערלישע געפיל: אז ער גלייבט אליין אין די ליגנס וואס איך האב וועגן אים אויסגעקלערט. ער האט געשאקלט מיט'ן קאפ, געווארן ערנסט, אפילו טרויעריג. ער האט געלעקט דעם ציגאר צווישן די ליפן. געבלאזן קייקעלעך רויך, זיך פארטראכט. טיילמאל האט ער אפילו מיך געהייסן צושרייבן א פאר ווערטער, איבערברייטערן די שילדערונג.

ס'האט זיך מיר אפט אויסגעוויזן ווי איך וואלט אים אויף עפעס א מיסטעריעזן שטייגער דערמאנט אן זאכן וואס ער האט האלב־פארגעסן. אדער, ווער ווייסט? אפשר איז זיגמונט וועלצער גאר נישט געהאט דערגאנגען צו דער מדרגה פון אונטערשיידן צווישן אמת און שקר? צומאל האט דאס פעטע פנים זיינס באקומען דעם האלב־נייגעריגן, האלב־לעסטיגן אויסדרוק פון א שטיפעריש קינד וואס מ'דערצעהלט אים א מעשה אויף איינצושלעפערן. ער האט געגעניצט, געשמייכלט, געריבן די אויגן.

ער פלעגט איינדרימלען אויך, אבער דער טעלעפאן האט געהאלטען אין איין קלינגען. דא האט גערעדט דער ניי יארקער אגענט ווייזנער. סימור קאן; דא האט מען אים געריפן פון האליוואוד. און דא האט אים איינע א סילוויא גענומען אויס'ן פארהער וואו ער האט פארבראכט די לעצטע נאכט. זיגמונט וועלצער האט גע'טענה'ט צו איר:

— סילוויא דארלינג, ס'איז אלץ ביזנעס, ביזנעס. דאס איז אמעריקע... דו ווייסט דו ביסט מיר איינגעבאקן אין הארץ... כ'האב איין גאט און איין סילוויא...

און ער האט געפייקט מיט'ן מיטעלסטן פינגער אין דער ברוסט

באַוויזען.

אשטייגער ווי סילוויאַ וואָלט אים
געזעהן פון וואַנען זי האָט גערעדט
צו אים. ער האָט אויסגעשפּאַנגען
דאָס טרייבל און אַ זאָג געטאָן:
— הורען איינס־ביי־איינס...
און פונסניי אָנגעצינדען דעם
פאַרלאָשענעם ציגאַר.

דער מחבר

(המשך פון נעכטן)

אלץ איז געווען ,ייד און ידער מאטיס. טיילמאל האט זיך מיר אייגעוויזן אז זיגמונט וועלצער מאכט ״ נאך די אויסגעטראכטע אינאנטורס פון מיין אידישען טעקסט. ער האט מיר געהאט געגעבען א טשעק אויף נאך א הונדערטער. אבער דער טשעק איז צוריקגעקומען. כ'האב טעלעפאנירט צו זיגמונט וועלצער אין האטעל. אבער מ'האט מיר געזאגט אז ער האט זיך ארויסגעצויגען. מיטאמאל האב איך געקראגען א טעלעגראמע כ'זאל קומען אויף זיין חתונה מיט דער אייגענער סילוויא, וואס איר צוגאסטעל איז געווען מאסקאוויטש.

כ'בין געקומען צו דער אנגעגעבענער צייט אין האטעל „ריזענסי־ראדיסאן". וואו מ'האט איינגעריכט אריסטאקראטישע חתונות, בר־מצוה'ס, אסיפות פון רבנים, און האב דארט געטראפען די כלה. איר מוטער, א שיכאגער, עטליכע פריינד, סימור קאן, זיגמונט וועלצער'ס אגענט, א פיצעלע מענטשעלע מיט א לאנגען ציגאר. האט זיך געסוד'עט מיט א רויגען ראבאי וואס האט אויסגעזעהן ווי א באקסער פון מעדיסאן סקווער גארדען. סילוויא, די כלה, מיט א טרומפעט נאז ווי א צעבראכענער שנאבל, די האר געפארבט מיט א קאליר פון מעהרער ציטעט און אנגעדירט מיט א סך פאלדען און רינגעלעך. האט געשמייכעלט צו מיר היימיש און שפּאַטיש מיט די גרינע אויגעלעך, אינטערגעשמירט מיט שווארץ און בלוי. די ברעמען, אויסגעצופט און אנגעצייכנט מיט א שטיפט. פון צווישען די ענגערוויזטע ליפען האט אפגעגלאנצט א קאסטען פארצעלייענע ציין. ס'איז שווער געווען צו וויסען, צי זי איז דרייסיג אדער פופציג. הענט האט זי געהאט געקנעכעלטע. אבער די נעגל זענען געווען לאנג, רויט און שארף ווי ביי עפעס א רויבחיה פון אן אנדער פלאנעט. ווי נאר איך האב זיך צו איר דערנעהענטערט, האב איך באקומען אן אטאק פון ניסען.

די מאמע אירע האט געהאט א קאפ וואס האט זיך אנגעהייבען שפאל און זיך פארענדיגט מיט א דרייאכען קיהן איבער א ברוסט וואס האט ארויסגעשטארצט ווי א באניק. אין די צעטארענע שיך אירע באוועגט מיט מאלטע, פערל, האבען געשטעקט א פאר טראגנע פיס. די וואקען אנגעפילט מיט טריט — די צווי וואירטען וואס עטעס א אין האט איבערגעפאקט. זי האט, וויזוט'איס, געליטען פון אסטמא, ווייל אזוי ווי זי האט איינגענומען ווייטעגעליכען און צוריקגעוואנשען, האט זי געשלונגען פילען און גע־

פרייכט. זיגמונט וועלצער, אין א פראק און מיט א ווייסער בלום אין לאץ, האט איך געטראגען אין די אויערען ווי א טויבער:

— מאמע, דאס איז מיין אידישער איבערזעצער!

— הא? לאמיר זיין געזונט...

דער טאג איז געווען א הייסער, אבער זיגמונט וועלצער האט מיך געצוואונגען אלץ איינצועסען אויף דעם מאלציים נאך דער חופה; די געהאקטע לעבער, די קניידלעך מיט יויך, דאס רינדערפלייש מיט דער געפילטער קישקע און די געטרייקענטע פארפל, און דערנאך צוצובייסען דעם האניג־לעקעך און די אייער־קיכלעך וואס די שוויגער האט אליין געבאקען.

סילוויא'ס ברודער, סידני ברייטמאן, האט מיר געזאגט אז ווייגע ביזנעס זענען אין ריעל עסטעיט. ער האט דערצעהלט ביי דער סעודה עפיזאדען וועגען דעם קראך אויף וואל סטריט אין 1929, פון די וועלבסטמארדען וואס זענען פארגעקומען באלד דערנאך און ווי ביליג מ'האט דאמאלסט געקאנט קויפען הייזער און פלעצער, אויב מ'האט געהאט מזומנים. ער האט געראטען זיגמונט'ן נישט אריינצולייגען אין באנק דאס געלט וואס ער וועט קריגען אין האליוואוד, נאר אריינצוגעהן אין די ביזנעס. ער האט א זאג געטאן:

— ביי'איים ערגיץ איין באנגלאד, ס'איבעריגע וועט זיך שוין טאן פון זיך אליין.

— מיין קאפ איז אין שרייבען ביכער — האט זיגמונט וועלצער געענטפערט.

— דאס קאנסטו טאן אין דער פרייער צייט.

כ'האב זיך געשעהמט צו זאגען דעם חתן, אז דער טשעק זיינער איז צוריקגעקומען. פארקערט, כ'האב אים נאך געקויפט א מתנה א קראַוואט. ער האט מיר געזאגט, אז ער פארט מיט סילוויא'ן אויף א האָנימון. ער האט אנגערופען א שטעטעל אין א האטעל אין די קעטסקיל־בערג. ער האט מיר צוגעזאגט, אז ווי נאר ער וועט צוריקקומען קיין ניו יארק, וועט ער מיר טעלעפאָנירען.

זעקס וואכען זענען אריבער און כ'האב פון אים נישט געהערט. מיטאמאל האט עמיצער אנגעקלאפט אין מיין טיר אין דעם מעבלירטען צימער וואו איך האב געוואוינט. נאך איידער כ'האב באוויזען צו ענטפערן, איז אריין זיגמונט וועלצער, א באוואקסענער, אין א פארפלעקטען אנצוג, און א קויטיג העמד, מיט א קורץ רעשטל ציגאר צווישען די ליפען. ס'איז שווער געווען צו באנעמען ווי ער ברוהט זיך נישט פון דאס מייל. דער העקט

אין זיין שטערן האט אויסגעזעהן טיפער ווי אלעמאל. ס'איז געלעגען אויף אים די פארוואָרלאָזטקייט פון אן ארימאן. כ'בין געלעגען אויפ'ן בעט און פארגעסען זיך איינצוהויבען. כ'האב א פרעג געטאן:

— וואס איז געשען, הא?

זיגמונט וועלצער האט מיט דער רעכטער האנט אפגעפאכעט דעם לינקען ארבל.

— ס'איז שוין נאך אלעמען.

— ס'האט נישט־געטויגט, הא?

— א פאראזיט.

— וואס האט זי געוואלט?

— וואס ווילען זיי אלע? דיין געלט...

ער האט זיך שווער אוועקגעזעצט אויף דעם פאטעל, וואס ס'האבען פון אים ארויסגעשטארצט דער פלאקס און די שפרינגפעדערס, און געזאגט:

— איך בין געקומען צו איר מיט אן אפענע הארץ, אבער איר איז אנגעגאנגען בלויז מיינע פארדינסטען. מיר'ן געקראגען א צימער אין יענעם האטעל און כ'האב געוואלט טאן אירע רעכט, אבער זי זיצט אויף א שטוהל א פוס פארלייגט אויף א פוס, רייכערט איין ציגארעט נאכ'ן אנדערען און וויל נאר וויסען אלע מיינע ביזנעס. ס'געלט, וויל זי, זאל איך אריינלייגען אויף איר נאמען. דאס באנק־ביכל, זאגט זי, איז מיין בעסטער פריינד. כ'האב דארט געטראפען אין קאסינא איר'ס א סך ווינע און יענע האט מיר דערצעהלט דעם אמת: זי'ט שוין געהאט דריי מענער און אלע האבען געשלאגען מיט איר כפרה. זי'ט שוין געהאט געליבטע אויך. עפעס א בוטשער איז אן אגענט פון ניי־מאשינען. מ'האנדלט מיט'ן קערפער. דאס אלץ. די מאמע איז נישט בעסער איר. דער שוואגער איז א פער־[illegible] — אזוי רופט מען דא א מארוויכער. קורץ און גוט. כ'זאג איר: ביי מיר, שוועסטערל, האסטו נישט געטראפען. אויב ס'געפעלט דיר נישט, גיי טשארטן!...

— איר'ט זיך געט'ען, הא?

— אויב זי וויל א גט, זאל זי באצאלען. דא, אז מ'וויל זיך גט'ען, מוז מען פארען קיין קאליפארניע...

3

נאך דעם דורכפאל מיט דער חתונה איז זיגמונט וועלצער דורכגעפאלען מיט דעם פילם. דער קאנטראקט איז שוין געווען אנגעשרייבען און זיגמונט וועלצער איז שוין געווען גרייט צו חתמ'ענען. מיטאמאל האט די פירמע חרטה באקומען.

אזוי ווי זיגמונט'ס טשעק איז געהאט צוריקגעקומען, האב איך איינגעהערט „איבערזעצען" אי־ ס'האט אויסגעוויזען, אז דער אמ־

ערצעהלונג

פון
יצחק באשעווים

מאך צווישען אונז איז אויס. אבער זיגמונט וועלצער האט נישט אויסגעגעבן. ער האט געקראגען ערגיץ א פאסטען פון אן אסעקוראציע־אגענט און מיר אנגעהויבען צאלען מיט צענער־דאלארס, פינפער־דאלארס און וויפל ער האט פארבריגט. ער האט מיך אויסגעזוכט אין אלע מעבלירטע צימערן, וואו איך האב זיך געהאלטען אין איבערציען.

איך האב אים יעדעס מאל אויסגעפרעגט, וועגען זיינע ביזנעס און זיגמונט וועלצער האט מיר אלץ דערצעהלט. ער האט געהאט געשלאסען שותפות מיט א פעדלער וואס האט געהאט א קליענטעל אין סטעטען איילאנד. דערנאך איז ער געווארען א שותף צו א פאבריקל וואס האט אויסגעארבעט געצען פאר ווייבערשע האר. כ'ווייס נישט ווי אזוי, אבער ער האט געשלאסען קאנטשאפט מיט ראבאים, שרייבער, אקטיארען פון אידישען טעאטער. יעדעס מאל וואס ער האט מיך באזוכט, האט ער מיר פארגעשלאגען בילעטען אויף עפעס אן איינטערנעמונג, וואו כ'האב קיינמאל נישט געוואלט גיין. די מלבושים זיינע זענען געווארן אפגעכוימלט. אבער ער האט נאך אלץ געטראגען א ברייט־ראנדיגען הוט מיט א קינסטלערישליף. פון דעם אנגעפאקטען פארטפעל זיינעם האט ער אלעמאל ארויסגעשלעפט כל'ערליי קאטאלאגען, בילדער פון בארימטע לייט, רעקאמענדאציע־בריוו פון שרייבער צו פארלאגען, אפטשעפעדיגע ענטפערס פון רעדאקטארען. א פאר מאל האט ער מיר געוויזען בילדער פון נקבות.

ער איז געזעסען ביי מיר אויף דער איינציגער שטוהל וואס געפינט זיך אין יעדען מעבלירטען צימער, גערייכערט א ציגאר און זיך צוגעהערט צו די נייע קאפיטלען וואס איך האב צוגעשריבען. כ'האב שוין געהאט פארלוירען דעם דייטשען „אריגינאל". כ'האב שוין געהאט פארגעסען די עפיזאדען פון די פריהערדיגע קאפיטלען. בלויז די נעמען האב איך מיר געהאט פארצייכענט אין א נאטיץ־ביכל.

כ'האב געהאפט, אז זיגמונט וועלצער וועט איינזעהען די לויזקייט און די נישט־איינגעהאלטענקייט אין דער אקציע און וועט איינמאל פאר־אלעמאל מיך לאזען צורוה. אבער זיגמונט וועלצער האט נישט געפונען אין מיין שרייבען קיין שום חסרון. ער האט זיך נייגעריג צוגעהערט צו אלע מיינע אויסטראכטענישען וועגען אים, זיינע העלדישקייטען, זיינע אוואנטורעס מיט ווייבער. ער האט צוגעשאקעלט צו אלע געדאנקען וואס איך האב אים געלאזט טראכטען, צו אלע רייד וואס איך האב אים אריינגעגעבן אין מויל. דא האב איך אים געשילדערט פאר א פירער אין קערענסקי'ס רעוואלוציע און דא פאר א פאציפיסט, וואס וויל בעסער אומקומען איידער קעמפען אויפ'ן פראנט; דא איז ער געווארען ביי מיר א חלוץ וואס גרייט זיך צו בויען די אידישע מדינה און דא א פירער פון זעלבסטשוץ אין די אוקראינער פאגראמען. כ'האב אים שוין געהאט געגעבען דריי הונדערט העפט־זייטלעך. אבער כ'האב נאך אלץ נישט געהאט באקומען פון אים מער ווי צוויי הונדערט דאלאר. כ'האב שוין געהאט פארלוירען דעם חשבון פון זיגמונט וועלצער'ס קליינע ראטעס. אבער ער האט, אפנים, אלץ געדענקט. ער האט יעדעס מאל א וועג געטאן דעם מאנוסקריפט אין דער האנט און געפרעגט:

— ס'עט שוין זיין א בוך, האַ?

— כ'מוז געפינען א פאסיגען סוף.

— האַ? מיר'ן נאך מאכען דער פון א כר געלט. זיגמונט וועלצער איז נאך נישט געשטארבען!...

איך האב באקומען א פאסטען אין א צייטונג און זיך מער נישט גענויטיגט אין די פאר דאלאר וואס זיגמונט וועלצער האט מיר צוגעווארפען: צעקנייטשטע איינדאלארדיגע באנקנאטען און טיילמאל אפילו שטייסלער מינץ.

די געשיכטע פון זיין לעבען איז געווארען אזוי ווילד־פארוויקעלט, אזוי מעלאדראמאטיש און פול מיט ווידערשפרוכען, אז כ'האב זיך אנגעהויבען פארהאלטען, אז כ'באשווינדל וועלצער'ן, ני'ד'אויס זיין עם־הארצות. כ'האב געהאט ביי מיר אפגעפאסט אים צוריקצוגעבען די סומע געלט וואס איך האב געקראגען פון אים און צו מאכען אן עק צו דעם אומזין וואס איך האב אנגעהויבען אין א צייט פון נויט. אבער זיגמונט וועלצער האט זיך געקלאמערט אן מיר. וואו איך האב זיך נישט באהאלטען פאר אים, האט ער מיך געפונען. טיילמאל זענען אוועק חדשים און ער איז ערגיץ געהאט פארפאלען געווארען. מיטאמאל האב איך דערהאלטען פון אים א טעלעפאן, אדער א טעלעגראם. דאס ווייב האט אים געהאט אפגעגט. אבער ער האט ווידער חתונה־געהאט. ער האט מיך פארבעטען אין זיין נייער וואוינונג, מיך באקענט מיט זיין ניי ווייב. ווי אויסטערליש, נאר די צווייטע איז געווען אוממייליך עהנליך צו דער ערשטער: די אייגענע קרומע נאז, דער אייגענער שיינענדיג־אפנארערישער שמייכל אין די געלע אויגען. זי האט אפילו געפארבט די האר אויף דעם קאליר פון בעה־רעדצימעס. נישט מער, זי איז געווען א קאפעלע נידעריגער פון דער ערשטער, געהאט ברייטערע היפטען און גרעבערע פיס. זי האט געהאט א געוועלב פון ווייבערשע העט. זי האט אויסגעצויגען א זוהן פון א פריהערדיגען מאן.

איך האב שוין אין דער צייט געהאט פארעפענטליכט א פאר ביכער און באקומען א שטיקל נאמען אין דער ליטעראטור. אבער זיגמונט וועלצער האט מיך נאך אלץ פארגעשטעלט פאר זיין איבערזעצער. די צווייטע פרוי וועלצער האט א כאפ געטאן מיין האנט אין אירער און גערופען:

— איב איר זענט זיגמונט'ס פריינד, זענט איר מיין פריינד!...

און זי האט גענומען ביי מיר א הייליגען צוזאג, אז איכ'ל קומען צו איר פרייטאג־צו־נאכטס עסען געפילטע פיש און קרעפלעך מיט יויך וואס אזוינע קריגט מען נישט אין גאנץ אמעריקע.

ווען איך בין נאך א סך אפלייגענישען און נישט־געהאלטענע צוזאגען געקומען צו איר אין איינעם א פרייטאג־צו־נאכטס אין די בראנקס, האט זי זיך געקושט מיט מיר און מיך גערופען ביים ערשטען נאמען. זי האט געהאט פארבעטען א פארלעגער פון קאלענדארען, א אידישען אקטיאר וואס האט געזוכט א פיעסע, א חזן וואס האט געשריבען לידער, אן אייגענטימער פון א כשר דעליקאטעסען־געוועלב, א הויז א געזינדל אנקעלס, טאנטעס, קוזינעס און א קוזין א דאקטאר פון מאנטעפיארע שפיטאל. אלע האבען פארלאנגט איך זאל פארלייענען אן אויסצוג פון זיגמונט וועלצער'ס מאנוסקריפט, וואס ער האט געהאט איינגעבונדען אין לעדער. אויפ'ן טאוול האט געקלעבט אן אויפשריפט מיט גאלדענע בוכשטאבען: „די אויטאביאגראפיע פון מיין אייגען לעבען פון זיגמונט וועלצער", און אונטען — דער נאמען פון איבערזעצער.

אין דער צייט וואס איך האב געמישט אין דעם כתב־יד און געזוכט א פאסיגען פראגמענט, האבען די פארזאמעלטע זיך געשטופט ארום מיר מיט הייסע אטעמס. ווען איך האב אפגעלייענט, איז געווארען א פאטשעריי. זיגמונט וועלצער האט מיך ארומגענומען און מיך געקושט אין ביידע באקען, מעשה פראנצויז. די טאנטעס האבען מיך צוגעדריקט צו די בוזעמס און קוזינע האט געלאכט פון באגייסטערונג. א צווייטע האט געווישט די טרערן. דער חזן האט אנגעטאן א קאפעלע, וואס איז געלעגען ווי א שטערצל איבער דעם קאפ געדיכטע האר, און גענומען זינגען ראש־השנה'דיגע תפילות און פריעס פון דער [illegible]

(שלום אויף בינטעל בריף זייס)

זיגמונס האט אים באגלייט אויף
דער מאנדאלינע.

זעו כ'בין יענעם פרייטאג־צו־
נאכטס געשטאנען איינער אליין
אויף א סאבוועי־סטאנציע. פופצען
מינוט צו צוויי, און א האלב־גע־
פרוירענער געווארט אויף א באן,
מיט א שווערקייט אין מאגען און
א וועהטאג אין די שלייפען, האב
איך מיר געטאן א שבועה גלייך
מארגען צו שיקען זיגמונט ועל־
צער'ן א טשעק און א בריוו ער זאל
מיר אויסהערען דרעהען א קאפ מיט
זיין נישט־געשטויגען וערק. אבער
עפעס האב איך אים נישט געקאנט
איבערלאזען אין מיטען. איך בין
אויך נישט געווען ביי מיר זיכער
יענעם שבת אינדערפריה צי דער
טשעק מיינער וועט האבען דעקינג
אין דער באנק...

(סוף שפענדיגען פרייטאג)

דער מחבר

(שלוס פון לעצטען שבת)

ווען כ'האב געהאט רעדאגירט די זיים פינף הונדערט, האב איך געמאכט ויגמונט ועלצער אז די אויטאביאגראפיע זיינע איז געענדיגט. ער האט מיר געהאט אויסגעצאלט אויס צוויי הונדערט און זעכציג דאלאר. אבער ער האט מיר צוגעזאגט, אז ער וועט איינגיכען צאלען וויפל מיר קומט. כ'דארף בלויז צואווארטען עטליכע וואכען. ווייל ער איז איצט פארענגט. כ'האב אים פארזיכערט, אז ווי'לאנג ראס בוך איז נישט אין דרוק, פארלאנג איך נישט קיין האנאראר.

ס'האט אויסגעוויזען, אז צווישען מיר און ויגמונט ועלצער איז אלץ פארענדיגט. אבער ויגמונט ועלצערס משפחה און די פריינט — אלטע ראבאים, חזנים און אסטראלאגען — האבען איינגעארדענט פאר אים א באנקעט און כ'האב געמוזט קומען און נעמען א ווארט. דערנאך האט ויגמונט ועלצער פארלאנגט פון מיר כ'זאל אים געבען א רעקאמענדאציע־בריוו צו א פארלעגער פון אידישע ביכער.

אין איינעם א טאג האט ער מיר אנגעזאגט די בשורה, אז ער האט א פארלאג. דער רעדאקטאר האט געהאט פארלייכט דעם כתב־יד און אים געהאט איבערשרייבען אויף א שרייבמאשין. איך האב אריינגעקוקט אין דעם מאנוסקריפט און בין געבליבען א געפלעפטער. ויגמונט ועלצער איז געהאט אריינגעשאלטען צו די קאמוניסטען. דער רעדאקטאר האט געהאט אנגעפיגט זייגע ועלצער'ס ווערק מיט קאמוניסטישער פראפאגאנדע...

ארוס יענען אריבער. אבער נישט דאס בוך איז ארויס. נישט ויגמונט ועלצער האט עס ארויסגעגעבען. גע־ני פארוואס די ריזיגע האבען עס נישט פארעפענטליכט. וויס איך נישט ביז היינט צו טאג. ויגמונט ועלצער האט גערעדט, וועגען א קאמף און אינטריגע. ווער ווייסט? אפשר האט ועלצער געפינען אין דעם יעדיק שפירען פון טראציוס. אדער פון עפעס אן אנדער אפגייג?

איך האב געהאט פארבראכט צוויי יאר אין איזראעל אבער ווי נאר איך האב זיך אומגעקערט קיין אמעריקע, האב איך באקומען א טעלעפאן פון ויגמונט ועלצער. ער האט געהאט געטראגען א רעדאקטאר וואס האט אויסגעמעקט די קאמוניסטישע אגיטאציע פון דעם בוך. עס'ין האט עס איבערגעזעצט אויף ענגליש. ויגמונט ועלצער האט פארלאנגט פון מיר איך זאל צוגעבען אן עפילאג וואס זאל שילדערען דעם אויפקום פון דער אידישער מדינה. די מלחמה מיט די אראבער. ווי איך דעם פארליסט וואס די וועלט האט געליטען פון רוזוועלט'ס טויט.

ויגמונט ועלצער האט געהאט באקומען דאנקבריוו פון פרעז. רוזוועלט, פון גאווערנאר לעהמאן, פון עדי קאנטאר און פון א ריי אנדערע פערזענליכקייטען וואס ער האט צו זיי צוגעשיקט קאפיעס.

איך האב אייך אים אנגעשריגען. געשוואוירען אז איך וועל זיך מער נישט צורירען צו דעם דאזיגען מישמאש. אבער ויגמונט ועלצער איז מיר בייגעקומען. ער האט מיך גע־גלעט ביים ארבעל. מיר אונטער געטראגען ביים טיש אין רעסטאראן דאס ואלדארף־עסטאל. די צוקער פיטשע, דעם אפ־געבעקס, צוגערי־טען דעם קעלנער ער זאל מיר דער־לאנגען א פריש גלאז וואסער און מיך דערמאנט אז דער צייט ווען איך האב נישט געהאט קיין פעני און זיינע הונדערט דאלאר האבען מיך באשיצט פון הונגער. ער האט מיר דערצעהלט ווי די קרובים זיינע ועגען שטאלץ מיט מיר. לייע־נען אלע מיינע שרייבעכער. דאס ווייב זיינ'ס. פראנקס. האט גע־ואגט פארגרעסערען מיין פאטא־גראפיע. וואו איך שטעה צוזאמען מיט איר מאן. און דאס בילד הענגט אין סאלאן־צימער. א ריי אנדערע בילדער מיינע און אויסשניטען פון צייטונגען ליגען ביי איר אין אלבום. ער האט מיר געהאט געבראכט א מתנה א ציגאר־שפיצל.

איך האב באמערקט, אז די האר אויף ויגמונט ועלצער'ס שלייפען זענען גרוי. ער האט זיך געקלאגט פאר מיר, אז דער שותף האט אים באשווינדעלט און אז ער, ויגמונט ועלצער ליידט אויף די נירען. ער האט געוויזען דעם שוויס פון שטערן מיט א קוישיג טיכל און גע'טענה'ט:

— וואס האב איך דען מער ווי דאס דאזיגע בוך? ווי לאנג כ'לעב, ווי איך ס'זאל ארויס אין דרוק...

איך האב אוועקגעלייגט מיינע אייגענע ארבעטען און גענומען שיל־דערען די אנטשטעהונג פון מדינת ישראל, די שלאכטען מיט די אראַ־בער. רוזוועלט'ס טויט. אפילו די מלחמה אין קארעא. ויגמונט ועל־צער האט געפינען א פאסיגער ארויסגעבער די ענגלישע איבער־זעצונג — איינער פון יענע וואס לאזען זיך באצאלען פון די מחברים — אבער יענער האט פינדעסטוועגען געפאדערט אז דאס בוך זאל זיין "אפ־טו־דעיט". פון די אלע ענ־דערונגען וואס די רעדאקטארען און איבערזעצער האבען געמאכט אין דעם מאנוסקריפט האב איך קוים דעקענט מיין סטיל. א צאל זייטען זענען אינגאנצען נישט געווען מיינע. די מערסטע העלדען האבען באקומען אנדערע נעמען. ויגמונט ועלצער האט אפילו געהאט נאך אנדערע ארויסהעלפער.

דער מאנוסקריפט איז געלעגען ביי מיר א צייט און געווארען פאר־שטויבט. אבער אין איינעם א טאג האט דער טעלעפאן געקלינגען און גערעדט האט ויגמונט ועלצער. ער האט א פרעג געטאן:

— האסט שוין אלץ אריינגע־שריבען?

— נער ווייניגער.

— שרייב אריין די פאלשקייט פון פריינט.

— דאס גאנצע ווערק איז פול דערמיט.

— שרייב אריין אז די פריי איז ענגאאיסטיש. די האט דעם מאן טיף סייער און ורערד... ער ארבעט פאר איך שווער און ביטער, אבער ווי נאר ער גערם ארוים פון שטיב. קומט אריין א פאראזיט...

— וואס עפעס מיטאמאל?

— כ'רעד נישט פון וועג.

— האסט צרות מיט דיין ווייב?

ויגמונט ועלצער האט גענומען הוסטען און דאס קול זיינ'ס איז גע־ווארען הייזעריג און כארבלדיג.

— פון וואנען ווייסטו, הא? מ'רעדט שוין דערפון אין שטאט?

— ניין. גלאט אזוי.

— לאמיר עסען לאנטש צוזא־מען. כ'דארף מיט דיר רעדען!...

מיר האבען געגעסען בלינצעס אין א וועגעטארישען רעסטאראן דאון טאון און ויגמונט ועלצער האט מיר באשוואוירען מיט הייליגע שבועות צו האלטען א סוד. פון אייערגעגג האט ער יעדעס מאל פינסטער אנגעשאסטען צוקער אויף די בלינצעס. ער האט זיך פארהוסט און געווארגען. טרערען זענען אים ארויס אין די אויגען און ער האט ווי אפגעווישט מיט'ן סערוועט. דער שווייס איז אים גערונען פון שטערן

די איצטיגע גרויסע פראספעריטי אין אמעריקע

(שלוס פון עדיטאריעל זייט)

ליכע מאל אויך באנוצט מיטלען צו סטימולירען די ווירטשאפט, צו־ליב דעם, וואס די איצטיגע פראס־פעריטי האלט אן אזא לאנגע צייט, שטעלט זיך ביי פילע די פראגע צי קען די רעגירונג רעגולירען די ווירטשאפט, אז מען זאל אינגאנצען אויסמיידען ריסעשאנס, אדער דע־פרעשאנס.

אויף אט דער פראגע איז נים אזוי לייכט צו ענטפערען. עס וועגדט זיך נים בלויז אין דער רע־גירונגס־אדמיניסטראציע, נאר הויפטזעכליך אין דעם קאנגרעס. עס זיינען דא אלעמאל סימנים פון אן אנקומענדען ריסעשאן, אדער דיפרעשאן. אמאל קען מען איר אויסמיידען דורך קורצערע שטוי־ערן, אדער דורך העכערע וועי־דזשעס, אמאל דורך העכערען די מאשער הער'גירמי' בענעפיטס. און אמאל דורך בייטען גייע רעגירונגס־פראיעקטען און מארערנע וואוי־נונגען. ריסעשאנס און דיפרעשאנס זיינען נים א קראנקהייט. וואס מען קען נים אויסהיילען. מען דארף האבען דעם ווילען פאר דעם. מען דארף האבען אינטעליגענטע בירגער, וואס זאלען וועהלען ערליכע און אינטעליגענטע געזעצגעבער.

ערצעהלונג

פון
יצחק באשעוויס

אין פון טאפּליקען אין טעלער אריין.

יא. ער, זיגמונט וועלצער, איז אן אפגענארטער מאן. יענער, דער אייסוואַ... איז דריי יאר געקומען צו אים אין הויז, געגעסן, געטרונקען, געשלאָפן, אנגעטאן זיין, זיגמונט׳ס, אנצוגען און העמדער, זיך אנגעגעבן פאר א פריינד. אבער הינטער די אייגען האט ער אים באַרעדט, אויסגעלאכט, אפגערעדט פון אים פלארענס׳ן. ער אליין, דער באַטרוגער, האט איבערגעלאזט אין האָלאנד א ווייב מיט פינף קינדער און דא, אין ברוקלין, געלעבט מיט א פארטאריקאנערין. ער האט געהאט געבארגט ביי אים, וועלצער׳ן, פופציג דאלאר און נישט צוריקגעצאלט קיין פעני. ווייל ער האט אייסגענארט ביי פלארענס׳ן, וועט ער, וועלצער, שוין קיינמאל נישט וויסן. וועלצער האט זיך דערוואוסט דעם אמת ווען יענער האט זיך אומגעקערט קיין קובא און פלארענס האט געקראגן א נערוועז־צוזאמענברוך. די דאקטוירים האבן אפגעקאסט אכט הונדערט דאלאר. זי האט געמוזט געהן — ווי רופט מען דאס? — יא, צו א פסיכא־אנאליטיקער. אבער דער גנב האט איר נישט געהאלפן. אומזיסט צוגעגעבן דאס געלט...

זיגמונט וועלצער האט זיך צעוויינט. די געסט האבן גענומען גלאצן אויף אונז פון אלע טישן. דער קעלנער האט צוגענומען וועלצער׳ס טעלער, וואו ס׳זענען געבליבן אנדערטהאלבן בלינצעס. ער האט אויך צוגעכאפט דאס טעצל מיט שמאנט.

זיגמונט וועלצער איז געהאט אוועק אין וואש־צימער און זיך לאנג געזוימט. איך האב געווארפן בייזע בליקען אויף די ווייבערשע געסט. זיגמונט וועלצער האט מיך געהאט אנגעשטעקט מיט זיינע מאנסבילישע פארדרוסן אויפ׳ן ווייבערשען מין. ווען ער האט זיך אומגעקערט, האבן די אויגען זיינע געשיינט מיט עפעס א קינדערשער פרישקייט. ס׳האט זיך געדוכט, אז ער האט דארט, אין טואלעט־צימער, נישט בלויז געוואשען דאס פנים, פארקעמט די האר און אויסגעגלייכט דעם קראוואט, נאר אויך געמאכט א גיכען חשבון־הנפש און איז געקומען צום אויספיר, אז אלץ איז צום גוטן. ער האט א זאג געטאן:

— שרייב דאס אלץ אריין. זאל די וועלט וויסן.

— ס׳קאן נישט אלץ אריינשרייבן אין איין בוך.

— זאל זיין נאר עטליכע זייטלעך. איך׳ל באצאלן.

און זיגמונט וועלצער האט זיך געכאפט צום טאש.

— ניין!

כ׳האב שוין וואיל באגוטע, אז דאס בוך וועט קיינמאל נישט ארויס און צוגעשריבן א קאפיטל וועגן דער ווייבערשער פארקעטערקייט וואס האט זיך אנגעהויבן פון חוה׳ן אין גן־עדן. ווען כ׳האב עס איבערגעלייענט וועלצער׳ן, האט ער א זאג געטאן:

— גלייך דו וואלסט געווען דער ביי...

* * *

א פאר יאר זענען געהאט אריבער און כ׳האב מער נישט געהערט פון זיגמונט וועלצער. כ׳האב בלויז באקומען פון אים לשנה־טובה־קארטען אויף ראש־השנה. דער טעלעפאן האט געקלינגען און כ׳האב דערהערט א ווייבעריש קול וואס כאי ס׳איז מיר געווען היימיש, סאי פרעמד. יענע האט א זאג געטאן:

— דאס רעדט פלארענס.

איך האב געשוויגן. כ׳האב נישט געדענקט ווער פלארענס איז. יענע האט א פרעג געטאן א פארחידושטע:

— גלויבט מיר, איר האט פארגעסן. איך בין די מרס. וועלצער.

— יא, מרס. וועלצער.

— זיגמונט איז קראנק. ער ליגט שוין די דריטע וואך אין האספיטאל. ער האט מיר געבעטן כ׳זאל אייך טעלעפאנירן.

— וואס איז אים?

פלארענס האט מיר געזאגט וואס ס׳איז אים. ס׳האט אים געהאט ארויסגענומען א ניר. ס׳האט זיך געשאפן קאמפליקאציעס מיט דער בלאז. דאס הארץ איז ביי אים אפגעשוואכט. פלארענס האט א זאג געטאן מיט וואַרעניש:

— זיגמונט איז זעהר קראנק!...

איך האב גענומען א טאקסי און בין צוגעפארן צום שפיטאל. זיגמונט וועלצער איז געלעגן אין א גרויסן זאל מיט א סך בעטן און לייוונטענע מחיצות. כ׳בין צוגעקומען צו זיגמונט וועלצער׳ס בעט. כ׳האב געטאן איין קוק אויף זיין געשוואלענער צורה און געוואוסט, אז ער איז מסוכן־שלאף. דאס העמד איז געווען באשפריצט מיט בלוט. ס׳האט זיך אים, אפנים, געלאזט דאס בלוט פון דער נאז. פון געלעגער האט ארויסגעשטארצט א גר מען קישקעלע, וואס האט זיך פארענדיגט מיט אן אורינאל. די ערשטע פאר סעקונדען האב איך אים נישט דערקענט. אבער באלד האט עפעס דאס פנים זיינ׳ס צוריקגעוואונען די אמאליגע שטריכען. ער האט צו מיר א זאג געטאן:

— נו, ס׳וועט זיין גרינגער צו שטארבען.

— רעד נישט קיין נארישקייטן, וועסט זיין געזונט.

— האַ? ניין, ברודערל. כ׳האב געוואלט וואלסט קומען. ערשטענס, ווייל כ׳האב זיך געוואלט מיט דיר געזעגענען. נאר אלעמען, מיר זענען געווען פריינד אלע יארען. דו קאנסט מיין לעבען. ווי כ׳זאגט. איינגעבונדען אין דו ווייסט וואס איך בין דורכגעגאנגען. צווייטענס, ווייל איך ביי דיר בעטען וואלסט העלפען ארויסגעבען מיין בוך נאך מיין טויט. דאס איז אלץ וואס כ׳פארמאג אין וואס איז מיר טייער. אלדאס איבעריגע, — נו, איכ׳ל בעסער נישט רעדן.

— וואו איז דער מאנוסקריפט?

— אט דא. כ׳האב נישט געוואלט געהן אין האספיטאל אהן דעם בוך. פלארענס וואלט עס מסתמא ארויסגעווארפען אין מיסט... כ׳וויל וואלסט מיר געבען תקיעת־כף, אז דאס בוך וועט ווערן אפגעדרוקט אין אלדאס איבעריגע. כ׳האב אנגעשריבען א צוואה און דיך געמאכט — ווי רופט מען עס? — יא, אפטרופוס. כ׳וויל די וועלט זאל וויסען דעם אמת...

דער מאנוסקריפט איז געלעגן אויפ׳ן נאכט־טישל. ער האט געהאט א נייעם איינבאנד. ער איז געהאט געווארען טאפעלט אזוי דיק, ווייל זיגמונט וועלצער האט געהאט איינגעבונדען די ענגלישע איבערזעצונג צוזאמען מיט דער אידישער. איך האב געבלעטערט א וויול. טייל זאצן זענען מיר געווען היימיש. אנדערע — אויסטערליש פרעמד. כ׳האב א וויל געזיען די סצענע ווי זיגמונט אנטלויפט פון ציטאדעל צוזאמען מיט דעם גאסטשאלניק׳ס טאכטער. אינדרויסען האט געווארט אויף זיי א קאַרעטע... זיגמונט וועלצער האט איינגעשטעקט א האנט.

— גיב מיר תקיעת כף!...

איך האב אים דערלאנגט די האנט. זיין האנט איז געווען קיהל און נאס.

— זאגסט׳צו הייליג, האַ?

— יא, הייליג.

— נעם עס גלייך מיט דיר. עמיץ האט עס שוין געפראוט צו־לחכנ׳ען...

מיר האבן געקוקט איינער אויפ׳ן אנדערן שווייגענדערהייט. זיגמונט וועלצער׳ס האר זענען געהאט געווארן שיטער און ווייס. דער שטערן איז געווארן העכער. פון די אויגען האט ארויסגעשיינט אן אידעלקייט וואס איך האב ביז דאַמאלס אין אים נישט געזעהן. מיר האט זיך געדוכט, אז זיגמונט וועלצער ווייסט וועגן מיר עפעס וואס ער האט קיינמאל פריהער נישט געוואוסט — מיט א ווייסען וואס מען קריגט בלויז דאמאלסט, ווען דער גוף פארט אוועק. ער האט געגאפט אויף מיר מיט א סארט מאטערליבער ליבשאפט. ער האט א זאג געטאן:

— וואס בלייבט נאר אונז? א ביסל וואפיר...

WIEDERGUTMACHUNG AGENCY

Eastern Parkway, Brooklyn N. Y.

Gr floor Tel PR 4-1117 or SL 6-9202

די פּאַרלעזונג

1

כ'בין געהאט געפארן קיין מאנטרעאל אויף א פארלעזונג אין מיטן ווינטער. מ'האט מיך געווארנט, אז די טעמפעראטור איז אין יענער געגנט מיט צען גראד נידעריגער ווי אין ניו יארק. די צייטונגען האבן געשריבן פון באנען וואס בלייבן שטעקן אין שניי, פון פישער־דארפער אפגעשניטענע פון דער ציוויליזאציע און מ'האט געמוזט אראפווארפן שפייז און מעדיקאמענטן פון עראפלאנען.

כ'האב זיך צוגעגרייט צו דער נסיעה ווי צו אן עקספעדיציע, אויפ'ן נארדפאל. כ'האב אנגעטאן א דריטן מאנטל און צוויי סוועטערס. מיר צוגעגרייט ווארעמע אונטערהויזן און א פלאש קאניאק, אין פאל די באן זאל בלייבן שטעקן אויפ'ן פעלד. אין בוזעם־קעשענע האב געשטעקט דער מאנוסקריפט וואס פון אים האב איך געזאלט לייענען: אן אפטימיסטישער רעפעראט וועגן דער צוקונפט פון אידיש.

אין אנהייב איז אלץ צוגעגאנגען גלאטיק. כ'בין, ווי אלעמאל, געקומען אויפ'ן האקזשאל א שעה פאר'ן אפגעהן פון צוג, און דאריבער נישט געדארפט קיין פארטער. דער וואגאן איז געווען פול מיט פאסאזשירן און כ'האב זיי נאכגעקוקט. געפרואווט טרעפן ווער זיי זענען, וואוהין זיי פארן און צוליב וואס זיי פארן.

קיינער פון די פאסאזשירן איז נישט געווען אזוי אנגעפאקט ווי איך. אייניגע האבן אפילו געהאט אויף זיך זומער־מאנטלען. די דאמען האבן אויסגעזען לייכט און עלעגאנט אין די מינק־פוטערס, די ביבער־פוטערס, די נאיילאן־זאקן, די מאדישע היטלען. זיי האבן געטראגן פארביגע רענצלעך, געהאלטן אילוסטרירטע זשורנאלן, געריכערט ציגארעטן, געשמועסט און געלאכט מיט א ווארלאזיגקייט וואס פארחידוש'ט מיך יעדעס מאל פונסניי. ס'האט זיך געדוכט, אז זיי ווייסן גארנישט אז ס'זענען דא וועלט־פראבלעמען. אייניגע פראגן האבן קיינמאל נישט געהערט פון סרטן, שלאפקייט, מלחמות, ארעסטן, פאגראמען, אדער אפילו פון אזעלכע באדערפענישן ווי פארשפעטיגן דעם צוג, פארלירן דעם בילעט, ווערן באגנב'עט. ווי האבן זיך מיידעלעך געחנ'דלט, געוויזן די בלוט־רויטע נעגל. אין וואקזאל איז יעדעס ארומארגלען געשטאנען א קעלט. אבער קיינער א חוץ מיר האט זי, אפנים, נישט בעפיהלט. ווייסן זיי אז ס'איז געווען א היטלער? האבן זיי געהערט פון סטאלינ'ס "מארד" מאשין? מסתמא יא. אבער האט ארט עס אין גוף ווען מ'פייניגט דעם צווייטן?

די וואלענע אונטערוועש האט מיך געביסן. ס'איז מיר געווען צו הייס. אבער פון מאל צו מאל איז מיר אריבער א שוידער דורכ'ן לייב. די פארלעזונג, וואס כ'זאג צו אידיש א הערליכע צוקונפט, האט מיך אויך געמאטערט. וואס בין איך דאס געווארן מיטאמאל אזוי האפערדיג? אידיש געהט אונטער פאר מיינע אויגן.

דאס אנקומען פון דער באן אין צייט, דאס איינזיצן אהן שוועריגקייטן איז פאר מיר אלעמאל א שטיק נס. ס'זענען מיר געבליבן שטעקן אין זכרון רייזעס אין פוילן, ווען מ'האט נישט אריינגעלאזט די אידישע פאסאזשירן אין די וואגאנען און ס'איז מיר אויסגעקומען זיך אנצוהענגען אויף שוועלן. כ'געדענק באדשטרייקן, ווען ציגן זענען געבליבן שטעהן הינטערוועגנס לאנגע שעה'ען און מ'האט נישט געקאנט אין דער ענגשאפט דורכרייסן זיך צום וואטער־קלאזעט.

אבער דא זיץ איך אויף א ווייך געזעס, ביים/סאמע פענסטער. דער וואגאן איז געהייצט. מ'זעהט נישט קיין זעק, קיין פאפאכעס, קיין פעליצען, קיין קאסטענס, קיין זשאנדארמען. קיינער עסט נישט ברויט מיט חזירשמאלץ. קיינער טרינקט נישט אקאוויט פון א פלאש. קיינער באשולדיגט נישט די אידען אין מלוכה־פארראט. מ'פירט אפילו נישט קיין דיסקוסיעס וועגן דער פאליטישער לאגע. ווי נאר דער צוג רירט זיך פון ארט, באווייזט זיך א רוזיגער נעגער אין א ווייס פארטוך און ער זאגט אן די בשורה—פון לאנטש. די באן פארט נישט, נאר זי גליטשט זיך אויף די רעלסן לענגאויס דעם געפרוירענעם האדסאן. דער דרויסן איז פול מיט שניי, פול מיט ליכט. פייגל וואס בלייבן דא איבער ווינטער פליהען באזאכט איבער דעם טייך.

וואס ווייטער אלץ ווינטערדיגער ווערט די לאנדשאפט. דאס וועטער בייט זיך אלע עטליכע מייל. דא פארן מיר אין א געדיכטן נעפל און דא לייכטעט זיך אייס און די זון שיינט שוין ווידער אויף די זילבערנע ווייטקייטן.

מיטאמאל נעמט פאלן א געדיכטער שניי. עס ווערט טונקל. דער טאג נעמט צאנקען. דער שנעלצוג הערט אויף לויפן און ער קריכט פאמעלעך און באדעכטיג, ווי ער וואלט געטאפט דעם וועג פאר אים. די באהייצונג אין דער באן איז, אפנים, קאליע. ס'ווערט קיהל און כ'מוז שוין אנטאן דעם מאנטל. די אנדערע פאסאזשירן מאכן זיך א וויל נישט וויסענדיג. זיי שעהמען זיך אזוי גיך צוצוגעבען, אז ס'איז זיי קאלט. אבער באלד נעמען זיי אונטערטופען מיט די פיס, ברומען, שמייכלען קליגעריש און זוכן אין די רענצלעך— סוועטערס, שאלעכלעך, באטען און וואס יעדער האט צוגעגרייט. קעלנער שטעלן זיך אויף, הענט פארקריכן אין ארבל. די שמינקע אויף די ווייבערשע פנימ'ער ווערט פארטריקנט און שיילט זיך ווי טינק.

דער אמעריקאנער חלום ווערט זיך אוים און ס'קערט זיך אום די הארבע פוילישע וואר. עמיץ זופט שוין משקה פון א פלעשל. עמיץ עסט שוין ברויט מיט וואורשט צו דערווארימען דאס אינגעווייד. עס ווערט אויך א גייעניש צו די טואלעטן. ס'איז שווער צו וויסן ווי דאס געשעהט, נאר דער באדען פון וואגאן ווערט נאס און באקלעכט מיט בלאטע. די שויבן ווערן אין די ראנדען באוואקסן מיט אייז און ס'בליהען אויף זיי פראסט־ביימער.

מיטאמאל בלייבט די באן שטעהן. כ'קוק ארויס קעגן א וועלדל. די ביימער זענען דינע, קרומע און כאטש עס ליגט אויף זיי דער שניי, קוקן זיי מיר פאר חושכ'דיג און אפגעברענט, ווי נאך א שרפה. די זון איז שוין אונטערגעגאנגען. נאר פון ערגיץ אין מערב רייסן זיך אדורך פורפורנע פלעקן. דער ליגענדיגער שניי איז מער נישט ווייס, נאר פיאלעט. קראען קריכן איבער אים, לופטערן די פליגל און ס'רייסט זיך אדורך ווייער קראקעניש. דער שניי וואס פאלט איז גרוי, פון שווערע שטיקער, ווי מ'וואלט מיד געווארן אין די אוצרות שלג אנצופליקן צירליכע פליסטערלעך. די פאסאזשירן שפאנען פון וואגאן צו וואגאן, לאזן אפן די טירען; קאנדוקטארן אדער אנדערע באדינסטע לויפן פארביי און ווען מ'פרעגט זיי עפעס, שטעלן זיי זיך נישט אפ, נאר ברומען אומהעפליך.

ס'איז נישט ווייט פון דער קאנאדער גרענעץ און אנקל סעמ'ס מלוכה איז שוין אזוי גוט ווי פאראיבער. טייל פאסאזשירן נעמען באצייטנס אראפ זייער געפעק. מ'זעהט אסך באלד דארפן אפגעבן חשבון די צאל־באאמטע. א נאטורליזירטער אמעריקאנער נעמט ארויס די בירגער־פאפירן און ער שטודירט די אייגענע פאטאגראפיע. מ'דוכט זיך: אז ער וויל זיך אליין איבערצייגן, אז דער דאקומענט איז נישט קיין געפעלשטער.

א פאר דרייסטע פאסאזשירן פרואוון וואוילערישע ארויסשטייגן פון דער באן, אבער זיי זינקען איין אין שניי ביז די קני, און זיי ר

...נרצעהלונג

פון
יצחק באשעוויס

קערען זיך באלד צוריק. דער בין השמשות דעקערט א ווייל. דערנאך ווערט נאכט.

כ'זעה צו ווי מענטשען גיצעך אויס דאס שלעכט וועטער צו שליסען קאנטשאפט. פרויען הייבען אן רעדען איינע צו דער אנדערער און מ'ווערט גלייך היימיש. די מאנסליים זענען שוין אויך איין גרופּע. מ'קלויבט אויף ברעקלעך אינפארמאציע. מ'גיט זיך איינער דעם אנדערען עצות. אבער קיינער קוקט זיך נישט אום אויף מיר. כ'בין דא איינער אליין. א קרבן פון מיין אפּגעזונדערטקייט, שעמעוודיגקייט, וועלט־פרעמדקייט. כ'גיי ליינען א בוך און דערמיט רוף איך ארויס נאך מער געגנערשאפט. ווייל דאס ליינען א בוך אין אזא צייט איז א סארט ארויסרוף און א באליידיגונג פאר די מיט־פּאסאזשירען. איך שליס זיך אויס פון כלל און אלע פּנים'ער זאגען צו מיר שווייגענדיגערהייט: דו דארפסט אונז נישט און מיר דארפען דיך נישט. דו וועסט נאך ברויכען אנקומען צו אונז, נישט מיר צו דיר...

איך עפען מיין גרויסע, שווערע וואליזע, נעם ארויס די פלאש קאניאק און איך טו יעדעס מאל בגנבה א שליק. דערנאך שפּאר איך אן דאס פּנים אן דער קאלטער שויב און פרואוו ארויסקוקען. אבער אלץ וואס איך זעה איז די אפּשפּיגלונג פון אינעווייניג. דער דרויסען איז ווי פארגאנגען. די סאליפּסיסטישע פילאזאפיע פון בישאף בערקליי האט באזיגט אלע אנדערע סיסטעמען. ס'בלייבט גארנישט איבער נאר צו ווארטען געדולדיג ביז וואנען גאט'ס אידייען פון א שטעהענגעבליבענעם צוג און פון פארשאטענע רעלסען וועלען אפּטרעטען ארט פאר גאט'ס אידייען פון פארען און קומען.

וויי. מיין רעטעראס איז שוין קאפּוט. איב כ'וועל אנקומען אין מיטען דער נאכט, ווען אפילו קיינער מיר נישט אפּווארטען. כ'וועל מוזען זוכען א האטעל. וואלט איך אמווענינגסטען געהאט א בילעט אויף צוריק. נו, אבער, איז קאפּיטאן סקאט געווען אין א בעסערער לאגע בעת אמונדסען האט אנטדעקט דעם זידפּאל און ער, סקאט, האט זיך אומגעקערט אויף צוריק א האלבגעפרוירענער? וויפל וואלט קאפּיטאן סקאט געוועןגעגעבען צו קאנען זיצען אין א באלויכטענעם וואגאן! ניין, מ'טאר נישט זינדיגען.

פון דעם שנאפּס ווערט מיר ווארעם. שיכור'ע היצען געהען ארויף פון מאגען צו די געהירען. כ'בין וואך און כ'דרימל. מינוטען ווערען ביי מיר פארלוירען און ס'בלייבט א וויל נאר ווי א בליץ. כ'הער רייד, אבער כ'ווייס רעכט נישט זייער באדייט. ס'באהערשט מיר א גליקזעליגע גלייכגילטיגקייט. מיינסטאלבען קאן די באן דא שטעהן דריי טעג און דריי נעכט. כ'האב א שאכטל קיכלעך אין דער וואליזע. פון קיין הונגער וועל איך נישט שטארבען. ס'פאלען מיר איין אלערליי טעמעס. עמיצער רעדט אין מיר א חלום'דיג רעדעניש.

דער דיזעל־לאקאמאטיוו פאכט. אפּנים, שווערע אנשטרענגונגען. כ'פארנעם א שלעפּעניש, א וועכניש, א ברומעניש ווי פון אן אקס אן איבּגעהייער, א סארט שטאלערנעם שור הבר. ס'רוב פאסאזשירען זענען אוועק אין באר, אדער אפשר אין רעסטאראַן־וואגאן. אבער איך פויל זיך אויפצושטעהן. כ'בין ווי צוגעזעסען צו דער באנק. א קינדישע אמביציע באהערשט מיר: צו ווייזען, אז כ'נעם נישט קיין אנטייל אין דעם גאנצען הארמידער. כ'בין איבער די טראפען פון טאג.

יעדער וואס געהט פארביי — פון די הינטערשטע וואגאנען צו די פאדערשטע, אדער פארקערט — ווארפט אויף מיר א בליק און עס דוכט זיך, אז יעדער איינער טראגט ארויס אין געדאנק אן אורטייל קעגען מיר. וואס פאר'א סארט פארשוין איך בין. אבער טרעפט עמיצער אז איך בין א אידישער שרייבער וואס פארשפּעטיגט א רעפעראט? דאס קאן קיינער נישט איינפאלען. דאס ווייסען בלויז די העכערע כוחות.

כ'טו נאך א שלוק און נאך א שלוק. כ'האב קיינמאל נישט באגריפען די תאווה פון שיכרות. אבער כ'זעה איצט וואס פאר'א כוח אלקאהאל באזיצט. אין דער דאזיגער פייסיגקייט ליגען פארבארגען די סודות פון נירוואנא. כ'קוק מער נישט אויף'ן האנט־זייגער. כ'זארג מער נישט וואו כ'וועל נעכטיגען. כ'מאך אין געדאנק שפּאס מיט מיין אנגעשריבענעם רעפעראט. נו, וועט דער מין מענטש הערען איין ליגען ווייניגער!... ווען מ'קאן עפענען א פענסטער, וואלט איך דעם כתב־יד ארויסגעווארפען אין דער וואלדיגער געדיכטעניש. זאל דאס פאפּיר און טינט זיך אומקערען צום קאסמאס וואו ס'קאנען נישט זיין קיין שום טעותים, קיין שום ליגענס. די אטאמען און מאלעקולען זענען נישט שולדיג. זיי זענען א טייל פון געטליכען אמת...

2

די באן איז געקומען געגען האלב צוויי. קיינער האט אויף מיר נישט געווארט. כ'בין ארויס פון וואקזאל און ס'האט אויף מיר א הויך געטאן א מיטעלנאכטישע קעלט. וואס קיין שום מאנטעל און סוועטערס

(שלוס אויף זייט 3)

די פֿאַרלעזונג

(שלוס פֿון זייט 2)

קאָנען נישט פֿאַרהיטען קעגען איר. אַלע טאַקסיס האָט מען גלייך צו־כאַפּט. כ׳האָב זיך איבּגעקערט אין וואָקזאַל. גרייט איבּערצוזיצען די נאַכט אויף אַ באַנק.

מיטאַמאָל האָב איך דערזעהן ווי אַ הינקענדיגע פֿרוי און אַ מיידעל קוקען אויף מיר און טייטלען מיט די פֿינגער. כ׳האָב זיך אָפּגעשטעלט און צוריקגעקוקט. די הינקענדיגע האָט זיך אָנגעשפּאַרט אויף צוויי קראַבע און קורצע שטעקענס. זי האָט אויסגעזעהן צוקנייטשט, צו־שויבערט, אָפּגעכימעלט ווי אַ איר־דענע פֿון דער אַלטער היים. אָבער די שוואַרצע אויגען אירע האָבען עדות געזאָגט, אַז זי איז נישט אַזוי אַלט ווי קראַנק און געבראָכען. די מלבושים אירע האָבען מיך אויך דערמאָנט אין פֿריער. זי האָט גע־טראָגן אַ סאָרט פֿעלצל אָהן אַרבל, וואָס מ׳האָט גערופֿען אַ „בעזרענ־קאָזשיק". די שיך אירע האָבען גע־האַט דעם סאָרט נעז און קלעצלעך וואָס כ׳האָב שוין נישט געזעהן יאָ־רען. אויף די אַקסלען האָט געהאַנ־גען אַ וואָלענע שאַל מיט פֿראַנזען, אַזוינע ווי ס׳האָט געהאַט מיין מאַ־מע. די יונגע פֿרוי איז גראָד געווען כאַדיש געקליידט, אָבער אויך אַ קאַפּעלע אָפּגעלאָזען.

איך האָב זיך נאָך אַ קווענקל־ניש געלאָזט צוגעהן צו זיי.

דאָס מיידל האָט צו מיר אַ זאָג געטאָן:

— זענט איר מר. נ.?

און איך האָב איר געענטפֿערט:

— יאָ.

די הינקענדיגע אידענע האָט גע־מאַכט אַ באַוועגונג ווי צו לאָזען פֿאַלען די צוויי קליינ־שטעקענס און צו טאָן אַ פּאַטש מיט די הענט. זי איז זיך גלייך פֿאַרגאַנגען אין אַ אייס־ריסען און אין טענער וואָס זענען מיר אַזוי גוט באַקאַנט.

— טאַטע זיסער אין הימל! — האָט זי אַ זינג געטאָן. — כ׳זאָג מיין טאַכטער, אַז דאָס איז ער און זי זאָגט אַז ניין. כ׳האָב אייך דער־קאַנט! כ׳האָב אייך דערקאַנט!... וואו זענט איר געגאַנגען מיט דער וואַליזע? ס׳איז נאָר אַ נס וואָס איר זענט צוריקגעקומען. כ׳וואָלט עס מיר קיינמאָל נישט געשענקט! וואָס זאָגסטו, בּינעלע, אַצינד? דיין מאַמע האָט פֿאָרט אַ שטיקל חוש. כ׳בין אַליין נישט מער ווי אַ פֿרוי, אָבער כ׳בין אַ בת הרב און אַ תלמיד־חכם האָט אַ טביעת עין. כ׳האָב געטאָן אַ קוק און טראַכט:

דאָס איז ער! אָבער היינטיגע צייט־טען זענען די אייער קליגער פֿון די הינער. זי זאָגט צו מיר: ניין, ס׳קאָן נישט זיין. און דערווייל וואַקסט איר גע־לט. כ׳האָב שוין אַליין אויך גע־קלערט, אַז יעדער ווייסט, ס׳איז דאָך נישט מער ווי אַ מענטש, מ׳קאָן מאַכען אַ טעות. אָבער ווען כ׳האָב אייך געזעהן צוריקקומען, האָב איך געוואוסט, אַז דאָס זענט איר. מייער־דער מענטש. מיר וואַרטן שוין אויף אייך פֿון האַלב אַכט אָן. מיר זענען נישט געווען אַליין. נאָר אַ גאַנצע גרופּע לערער, קולטור־טוער, אַ פּאָר שרייבער אויך. נו, אָבער אַז ס׳איז געוואָרן אַלץ שפּעטער, איז זיך דער עולם צעגאַנגען. ווי האָבען ווייבער, קינדער. אַ פּאָר זענען אַרבעטער און זיי מוזען אויפֿשטעהן אינדער־פֿריה צו דער אַרבעט. אָבער איך זאָג צו מיין טאַכטער: איכ׳ל נישט אוועקגעהן. איכ׳ל נישט לאָזען, אַז מיין באַליבטער שרייבער, וואָס כ׳שלינג זיין יעדעס וואָרט ווי

פּערל, זאָל אָנקומען און קיינעם נישט טרעפֿען. אייב דו ווילסט געהן שלאָפֿען, קינד מיינ׳ס, זאָג איך, געה געזונטערהייט. וואָס איז אַ נאַכט שלאָף? ווען כ׳בין גע־ווען יונג, האָב איך געמיינט, אַז מ׳שלאָפֿט נישט אַ נאַכט, געהט די וועלט אונטער. אָבער היטלער האָט אונז איינגעלערענט. ער האָט אונז געגעבען אַ לעקציע וואָס כ׳וועל נישט פֿאַרגעסען ביז מ׳וועט מיר לייגען שערבעלעך אויף די אויגען. און, ווי איר זעהט, אַז די אַלטע און קראַנקע פֿרוי, די קאַליקע, האָב איך געאַרבעט ביי היטלער׳ן עבודת הפּרך, כ׳האָב געגראָבען גריבער, געצאַרטן וואַגאָנען, וואָס האָב איך נישט געטאָן? טאַקע דאָרט האָב איך געטראָגען דעם רימאַטיזם. גע־לעגען איז מען באַנאַכט אין נאַרעס וואָס אַסור צו אַ הונט וואָלט דאָרט געקאָנט איינליגען און הונגעריג איז מען געווען אַזוי, אַז — — —

— מאַמע, וועסט נאָך האָבען צייט צו רעדען. ס׳איז אין מיטען דער נאַכט — האָט די טאָכטער אַ זאָג געטאָן.

(חייטערעס מאָרגען)

דזשאַוויץ רופֿט רעגירונג צו שטרענגן קאָנטראָל איבער סורפּלוס־שפּייז, וואָס עס ווערט געשיקט צו עגיפּטען

(שלוס פֿון ערשטער זייט)

ריקע און אַנדערע לענדער. האָט דזשעיקאָב בלאַוסטיין ערקלערט.

באַראָן גאַי דע׳ראָטשילד, פֿון פּאַריז, האָט אויך געהאַלטען אַ רעדע ביי דער ערעפֿענונגס־זיצונג פֿון דעם טרייסטן יערליכען צוזאַ־מענפֿאָר. דער באַראָן האָט ער־קלערט, אַז דער צוזאַמענאַרבּייט פֿון אידישע געזעלשאַפֿטליכע לעבען אין דער חרוב׳ער אייראָפּע איז צו פֿאַרדאַנקען דעם אידישען אפּיל און ער האָט די הילף וואָס איז געקומען פֿון אַמעריקאַנער אידען באַצייכענט אַלס דער נס פֿון יאָרהונדערט.

איזראָעל סעיף, ערהן־פּרעזידענט פֿון דעם פֿאַראייניגטען פּאַלעסטיין אַפּיל אין ענגלאַנד, האָט געהאַלטען אַ רעדע, אין וועלכער ער האָט גע־שילדערט די פֿליכט וואָס עס ליגט אויף יעדען אידען צו פֿאַרזיכערען די אַנטוויקלונג פֿון מדינת ישראל אַלס די נאַציאָנאַלע היים פֿון אידי־שען פֿאָלק.

אַ גרויסע צאָל דעלעגאַטען פֿון אַלע אידישע געמיינדעס אין אַמע־ריקע, קאַנאַדע, ווי אין דרום־אַמע־ריקע, ווי אויך פֿון אייראָפּע, נעמען אָנטייל אין דעם צוזאַמענפֿאָר

פֿון דעם יונאַיטעד דזשואיש אַפּיל.

די נעכטיגע זיצונג איז אָפּגע־האַלטען געוואָרען אין וואַלדאָרף אַסטאָריאַ. די אַנדערע זיצונגען פֿון דער קאָנפֿערענץ וועלען פֿאָרקומען אין דעם נייעם ניו יאָרק הילטאָן האָטעל. די קאָנפֿערענץ וועט אָנ־האַלטען ביז זונטאָג. שבת־צונאַכט וועלען די אידישע פֿירער באַערען די גענעראַלען פֿון די 3 אַריאַרטע טרייסמאַכטען אַלס אָנערקענונג פֿאַר זייער האַלט אין באַפֿרייען אידען פֿון די נאַצישע מאָרדאַנגערן. די גע־נעראַלען וועלען קריגען גאָלדענע מעדאַלען, וואָס דער אידישער אַפּיל האָט ספּעציעל איינגעגאָסען צו דער געלעגענהייט.

אין זיין זוכטיגער רעדע נעכטען איוענט האָט סענאַטאָר דזשאַוויץ אָנגעוויזען, אַז נאַסער האָט זיך אַלע מאָל געפּירט צו נעמען ביי אַמע־ריקע הילף מיט איין האַנט און פֿאַטשען צוריק אַמעריקע מיט דער צווייטער האַנט. דעריבער האָט ער גערופֿען די רעגירונג־אַדמיניסטראַ־ציע צו נעמען שריט, אַז דעם מאָל זאָל דאָס זיך נישט איבערחזרען.

מיקאָיאַן איז אויס

פּרעזידענט פֿון

די פאָרלעזונג

(פאָרזעצונג)

כ'האָב ערשט איצט בעסער באַטראַכט די טאָכטער. זי האָט געהאַט אַ פיגור און אַן אויסזעהן פון אַ יונג מיידל. אָבער כ'האָב באַמערקט, אַז זי איז שוין זיין אין די מיטעלע צוואַנציגער, אָדער אפשר אין אָנהייב פון די דרייסיגער. זי איז געווען קליין, שמאַל, מיט אַ קאָפּ געלבליכע האָר פאַרקעמט פון הינטען מיט אַ גרעקל. דאָס פּנים טרענקלעך ווייס, באַשאָטען מיט זומער־שפּרענקעלעך; אויגען האָט זי געהאַט געלע, אַ רונדען שטערן, אַ קורצע נאָז, דינע ליפּען, אַ לאַנגען קיהן. אויפ'ן האַלז האָט זי געטראָגען אַ מאַנטבילש שאַליקל. זי האָט מיר דערמאָנט אין אַ חסיד'יש אינגעל.

די פּאָר ווערטער וואָס זי האָט אַרויסגערעדט האָבען געהאַט אַ פּויליש פּראָווינצער אויסשפּראַך וואָס כ'האָב זי שוין געהאַט פאַרגעסען דאָ אין אַמעריקע. זי האָט מיר דערמאָנט אין שיסקאַיע ברוים, קימל, צוויבעל און האָסטער(?). דער וואָסטער־שיגער(?) טראָגט אַן פון ברינגט אויף אַ פּאָר שאַנדרעס (קראָמטיסקען). כ'האָב אַ זאָג גע־טאָן:

— אַ דאַנק אייך, אָבער כ'האָב געדולד צו וואַרטען.

— אַז מיין מאַמע הייבט אָן רע־דען וועגען יענע יאָרען, קאָן זי אויפהערען איבער־אַכט־טאָג דער־נאָך...

— שאַ־שאַ. דיין מאַמע איז ניט אַזוי משוגע ווי דו מיינסט. ס'איז אמת, אַז מ'האָט דאָרט צו־שריינס אינגערע געהרגעט. אַז מיר לייפען ניט אַרום משוגע אין די גאַסען, איז גאָט'ס וואונדער. נו, און זי אַליין? ווי איר קוקט זי אָן, איז זי שוין געווען אין אַשוויענ־טשים. געוואַרט אויפ'ן אויווען. כ'האָב גאָרניט געוואוסט אַז זי לעבט. כ'האָב זי שוין פאַררעכענט פאַר אַ דאָרטיגער. ווער צו דער מאַמע! כ'האָב געמיינט, אַז זי איז אַוועק צו איהרע דריי ברידער. אָבער נאָך דער באַפרייאונג האָבען מיר זיך געטראָפען. וואָס האָבען ווי גע־וואָלט פון אונז, די רשעים? מיין מאַן איז געווען אַ היילינגער איד, אַ סופר. מיינע זיהן האָבען געאַר־בעט שווער און ביטער אויפ'ן שטי־קעל ברויט, וויל פון שרייבען מזוזות האָט מען ניט קיין פּרנסה. ער אַליין האָט מער געפאַסט ווי געגעסען. די שכינה האָט גערוהט אויף זיין פּנים. מיינע זיהן האָבען די רוצחים פאַרשפּייגט...

— מאַמע, וועסט אויפהערען אָדער ניט?

— כ'על אויפהערן, כ'על אויפ־הערן. ווי לאַנג וועל איך נאָך אַנ־טרייבען? אָבער זי איז געווען קודם כל, ליבער מענש. דאַרף מען אייך פאַרזאָרגען. דער פּרעזי־דענט האָט מיר געזאָגט אַ נאָמען פון אַ האָטעל, ווי האָבען דאָרטען אַלץ פאַר אייך רעזערווירט. אָבער מיין טאָכטער האָט גראָד ניט גע־הערט וואָס ער זאָגט און איך האָב פאַרגעסען. דאָס פאַרגעסען איז מיין אומגליק. כ'לייג עפּעס אַוועק און ווייס ניט וואו. כ'האַלט אין איין זוכן און אַזוי געהען מ'שטיינס־געזאָגט אַוועק ביי מיר די טעג. איז, אפשר, טייערער שרייבער, ווערט איר שוין איבערנעכטיגען די נאַכט ביי אונז? מיר וואוינען אין אַ שלעכטער דירה, ס'איז קאַלט, ס'איז אָפּגעריסען. אָבער אַלץ איז דאָך בעסער ווי איר זאָלט בלייבען אינדרויסען. כ'וואָלט טעלעפאָנירט צו אים, דעם פּרעזידענט. נאָר כ'האָב מורא אים אויפצואוועקען באַנאַכט. ער איז, ער זאָל עס מיר מוחל זיין, אַ ביסעלע כעס און ער שרייט נאָר, אַז מיר ווענען ניט ציוויליזירט. כ'זאָג צו אים: די דייטשען זענען ציוויליזירט, גאָט זאָל צו זיי...

— קומט מיט אונז. די נאַכט איז שוין סאַי ווי דריי־פערטעל אַרי־בער. — האָט די טאָכטער צו מיר אַ זאָג געטאָן. — ער'ט געדאַרפט אויפשרייבען אויף אַ צעטעלע, ניט גלאַט זאָגען. און איך שוין זאָגען, וואָס ער געדאַרפט מיר זאָגען. ניטאָ דער מאַמע'ן. די פאַרגעסט אַלץ. זי טוט אַן די ברילען און שרייט: וואו זענען מיינע ברילען? טייל מאָל פון איך לאַכען. גיט מיר די וואַליזע!

— וואָס רעדט איר? איך קאָן אַליין טראָגען. ס'איז ניט שווער.

— איר ווענט ניט געוואוינט צו טראָגען. אָבער איך האָב זיך אויסגעלערענט דאָרט שלעפּען פּעק. ווען איך וואָלט געווען וואָס'ערע שטייגער איך האָב אויסגעהאַלטען, וואָלט איר ניט געגלויבט די איי־גענע אויגען. כ'גלויב מיר שוין אַליין אויך ניט. טייל מאָל דוכט זיך מיר, אַז די גאַנצע זאַך איז אַ בייזער חלום — —

— חס ושלום, איר'ט ניט טראָ־גען מיין וואַליזע. ס'האַלט נאָר ניט דערביי...

— ער איז אַן איידעלער, אַן איי־דעלער מענטש. כ'האָב עס דער־קענט אַזוי ווי כ'האָב איבערגע־לייענט זיין ערשטע זאַך — האָט די מאַמע געזאָגט. — איר וועט מיר ניט גלויבען. נאָר מיר האָבען אייך געלייענט נאָך אין די קעמפּס. נאָך דער מלחמה האָט מען אונז גענומען שיקען ליטעראַטור און איך האָב זיך אַנגעשטויסען אויף אייער'ס אַ זאַך. כ'געדענק שוין ניט ווי זי הייסט. כ'לייען'איבער און ס'ווערט מיר ליכטיג אין די אויגען. ביגעלע, זאָג איך — זי איז שוין דאַמאָלסט געווען צוזאַמען מיט מיר — איך האָב געפונען אַן אוצר... דאָס זעהן געווען מיינע ווערטער — —

— כ'דאַנק אייך, כ'דאַנק אייך פיל מאָל.

— דאַנקט ניט, דאַנקט ניט. מיר דאַרפען אייך דאַנקען. אַלע צרות קומען דאָך אַרויס דערפון, וואָס מענטשען ווערען טויב און בלינד. מ'זעהט ניט יענעמ'ס און דעריבער פּייניגט מען אים. מיר דרעהען זיך אַרום צווישען בלינדע רוצחים... ביגעלע, לאָז ניט דעם טייערען מענטש טראָגען די וואַ־ליזע...

— יאָ, גיט מיר די וואַליזע!

כ'האָב זיך קוים אָפּגעבעטען. ביגעלע האָט ממש געפּראוון אַרויסרייסען די וואַליזע פון מיין האַנט.

מיר זענען אַרויס אינדרויסען און ס'איז אָנגעפאָרען אַ טאַקסי. ס'איז ניט געווען לייכט אַריינצו־זעצען די מוטער אין אַ טאַקסי. איך ווייס ביז איצט ניט ווי אַזוי די איז געקומען אויפ'ן וואָקזאַל. כ'האָב זי געמוזט אויפהייבען און אַריינ־זעצען. זי האָט דערביי פאַרלוירען אַ שטעקען און מיר, ביגעלע און איך, האָבען אים געזוכט היבשע עטליכע מינוט. דער טאַקסי־דריי־ווער האָט שוין אָנגעהויבען ברומען און רעדען בייזע ווערטער אויף זיין קאָר־נאָדער פראַנצויזיש. דערנאָך האָט די מאַשין זיך גענומען וואַרפען און קיילען איבער גאַסען האַלב־פינ־סטערע(?), באַדעקט מיט שניי, באַ־וואַקסען מיט בערג אייז. די גומע־נע רעדער ווענען געווען אַרומגע־בונדען(?) מיט קייטען. פונדעסטוועגען האָט די טאַקסי עטליכע מאָל זיך געטאָן אַ גליטש אויף הינטערווי־לעכ(?).

מיר זענען אַריינגעפאָרען אין אַ געסעל וואָס האָט דערמאָנט אַ פּוי־ליש שטעטל: האַלב פינסטער, שמאָל, מיט הילצערנע הייזער. די קראַנקע פרוי האָט זיך געכאַפּט צום טאַש. אָבער איך האָב פריהער באַ־צאָלט. ביידע פרויען האָבען זיך אויף מיר געבייזערט. הלמאַי איך צאָל און דער שאָפער האָט פאַר־לאַנגט מער וואָלען וואָס גיכער אַוועק־ציצען(?).

כ'האָב כמעט אַרויסגעטראָגען די

רצעהלונג

פון
יצחק באשעוויס

פארטריפעלטע פרוי. כ'האב פונ־סניי געזוכט אין שניי איינעם פון אירע שטעקנס. דערנאך האב איך צוזאמען מיט דער טאכטער זי האלב געפירט און האלב געשלעפט איבער א שמאַל שטיגעל. די מיד האב זיך געזעגנט און ס'האבן אויף מיר א הויך געטאן לאַנג־פארגעסענע ריחות פון צוגעלעגענע קארטאפל, צוגעפוילטע ציבעלע, ציקאריע, שימל און נאך עפעס. וואס האט נאך ניט קיין נאמען. מאמע און טאכטער האבן אויף עפעס א סחורות־דיגן שטייגער געהאט געבראכט פון פוילן אהער די דארטיגע אָטמאָספערע פון דלות.

מ'האט אנגעצונדן א לאמפ און איך האב דערזען א דירה מיט אַנגעפּריסענע ווענט. מיט א דיל פון ברעטער. מיט שפּינוועבס אין די ווינקלען. דער נאַפט־אויוון האט ניט געברענט און ס'איז ארויסגעלאזן א קעלט. אויף א באַנק זענען געשטאַנען אָפּגעשפּרונגענע טעפּ, געשפּאַלטענע טעלערס. שעלעכלעך אָן אויערן. כ'האב אפילו דערבליקט א בעזעם אויף א קופּע מיסט. קיין שום רעקוויזיטער. האב איך א טראַכט געטאן. וואָלט ניט געקאָנט בעסער אַרגאַניזירן א סצענע פון דער אַלטער היים. בינעלע האט זיך גענומען אַנטשולדיגן:

— א באַשטאַנד. האָ? מיר'ן זיך געאיילט איז'ן וואַקזאַל און כ'האב אפילו ניט געהאט קאָ' צייט צו וואַשן ס'געפעס. ס'העלפט דען דא א וואַשן און ווישן? ס'איז אַן אַלט הויז. א חורבה. די איינגעזעסענערין וווינט אין זאַר; שוין יעדן חודש נאָכ'ן דירה־געלט. אויב ס'פאַרשפּעטיגט אויף א טאָג, איז מען מיט'ן לעבן ניט זיכער. נו, אבער נאָכדעם וואס ס'איז דורכגעגאַנגען דאָרט, איז דאָס דאָ א פּאַלאַץ...

און בינעלע האט געטאָן א לאַך און געוויזן א מויל שיטערע און ברייטלעכע ציין, מיט גאָלדענע פּלאָמבעס. וואָס מ'האט איר נאָך, אַפּנים, אַריינגעשטעלט דאָרט, אויף יענער זייט ים...

3.

מ'האט מיר געהאט אויסגעבעט אויף א צולייג־בעטל אין א צימערל פול מיט גראַטעס. בינעלע האט מיר צוגעדעקט מיט צוויי קאָלדרעס און נאָך אַרויפגעלייגט אויף מיר מיין מאַנטל. אבער ס'איז דאָ געווען קאַלט ווי אינדרויסן. כ'בין געלעגן און זיך ניט געקאָנט דערוואַרעמען.

פּלוצים האב איך זיך דערמאַנט אָן מיין מאַנוסקריפּט. וואו איז ער־גיץ דער מאַנוסקריפּט פון מיין פאַרלעזונג? כ'האב אים געהאַלטן אין בוזעם־קעשענע פון מאַנטל. כ'האב זיך באַרעכטיג אויסגעצויגן — ניט אויסצולייגן דאָס בעטל — און געזוכט. אבער דער מאַנוסקריפּט האט זיך דאָרט ניט געפונען. כ'האב געזוכט אין מיין רעקל. וואָס האט געהאַנגען נעבן מיר אויף א שטול. אבער ער איז נישטאָ. צי כ'האב אים ניט איינגעלייגט אין מיין וואַליז. בין איך געווען זיכער. ווייל כ'האב די געהאט געפּעקט בלויז אַרויסצונעמען די פּלאַש קאָניאַק. כ'האב זי געוואָלט עפענען פאַר דעם צאָלבאַאַמטן. אבער יענער האט א מאַך געטאָן מיט דער האַנט. אַז ס'איז ניט נייטיק.

ס'איז מיר שוין געוואָרן קלאָר. אַז כ'האב פאַרלוירן דעם כתב־יד. אבער ווי אַזוי? מאַמע און טאָכטער האָבן מיך געהאט געוואָגט. אַז מ'האט אָפּגעלייגט די פאַרלעזונג אויף מאָרגן. אבער וואָס וועל איך לייענען? איך האב געהאט נאָך איין האָפענונג; אַז ווען בינעלע האט אַרויפגעלייגט דעם מאַנטל אויף מיר. איז דער מאַנוסקריפּט אַרויסגעפאַלן און פאַרוואַלגערט זיך איצן דיל. כ'האב געטאַפּט אויף דער ערד און דערביי זיך געהיט ניט צו מאַכן קיין רויש. אבער דאָס בעטל האט געסקריפּעט פון דער מינדסטער באַוועגונג מיינער. מיר האט זיך אפילו געדוכט. אַז נאָך איידער איך וויל זיך א ריהרטאָן. הייבט עס שוין אָן סקריפּען פאַראויס. מחשבה מילתא. געדאַנק איז טאַט. האָב איך פילאָזאָפירט. א באַזונדערע וואָר איז, אַז די טויטע נאָכט ווענען ניט טויט... יעדע וואָר האט איר לשון...

מאַמע און טאָכטער ווענען, אַפּנים, אויך ניט געשלאָפן. ס'האט זיך דערטראָגן צו מיר פון דער אַנדערער שטוב א שושקעניש. א מורמלעניש. ס'האט זיך דאָרט וועגן עפּעס געאַמפּערט שטילערהייט. אבער וועגן וואָס?

דאָס פאַרלירן דעם מאַנוסקריפּט איז א פּראָווינציאַנישער פּאַקס. האָב איך באַשלאָסן. איך בין ניט געווען צופרידן מיט דער דאָזיגער עסיי גלייך פון אָנהייב. כ'האב באַלד גענומען א צוזהריכען טאָן. אבער וועגן וואָס וואָלט איך רעדן מאָרגן אין אָוונט? כ'קען, ווי זאָגט זיך, פאַרלאַנטשערן גלייך ביים ערשטן זאַץ. ווי יענער רעדנער וואָס האט א זאַג געטאָן פון דער בינע; „פרען...

(שלוס אויף זייט 3)

די פאַרלעזונג

(שלוס פון זייט 2)

איז געווען א מאָדנער מענטש" און דאָס מויל האט זיך אים פאַרהאַקט. מער האט ער נישט געקאָנט אַרויסברענגען קיין וואָרט...

ווען כ'קאָן אַמוועניגסטן שלאָפן! דער אמת איז, אז כ'בין נישט געשלאָפן די פריהערדיגע נאַכט אויך. אז איך דאַרף אַרויסטרעטן עפּענטליך, שלאָף איך נישט נעכט. דאָס פאַרלירן דעם מאַנוסקריפּט איז א קאַטאַסטראָפע!... כ'האָב געפּרוּווט צומאַכן די וויעס אָבער זיי האָבן זיך געעפנט פון זיך אַליין ווי ביי א טאָרט פּופּעס. ס'האָט מיך געביסן, אָבער ווי נאָר כ'האָב זיך געוואָלט טאָן א קראַץ, האָט דאָס בעטל גענומען זיך טרייסלען און שרייען ווי א קראַנקער וואָס יעדער ריהר פאַרשאַפט אים יסורים.

כ'בין געלעגן שטום, שטייף, אָנגעשפּיצט. א מויז האָט געגראָבלט ערגיץ אין א לאָך און מיטאַמאָל האָב איך פאַרנומען א רויש ווי א חיה מיט א וועג אין פּיסק וואָלט געוועגט די ברעטער פון דיל. א מויז קאָן אַזאַ טומל נישט מאַכן. דאָס האָט א בעסטיע אָן אומגעהייערע געפּרוּווט אונטערגראָבן דעם פונדאַמענט פון דעם געביי...

נו, די דא[illegible] נסיעה איז מיין סוף! — האָב איך גערעדט צו מיר. — איכ'ל שוין פון דאַנען קיין לעבעדיגער נישט צוריקקומען.

איך בין געלעגן א פאַרגליווערטער, נישט געריהרט מיט קיין אבר. די נאָז איז מיר געוואָרן פאַרשטאָפּט און כ'האָב שוין געטאַפּט די איידעלקאַלטע לופט דורכ'ן מויל. ס'איז מיר געוואָרן ענג אין דער קעהל. כ'האָב געדאַרפט הוסטן. אָבער כ'האָב זיך איינגעהאַלטן נישט אויפצואוועקן מאַמע און טאַטער. א הוסט וואָלט אויך איינגעליינט דאָס דאָזיגע חרוב'ע בעטל... נו, זאָל זיך מיר דוכטן, אז כ'בין געבליבן מלחמה־צייט ביי היטלער'ן. לאָמיך אויך פיהלן א טייל פון זייער טעם...

כ'האָב מיר פאָרגעשטעלט אז כ'בין ערגיץ אין טרעבלינקע, אָדער מאַידאַנעק. א גאַנצן טאָג האָב איך געאַרבעט. איצט ליג איך אויף דער נאַרע. מאָרגן וועט מסתמא זיין א סעלעקציע און אזוי ווי כ'בין מער נישט געזונט, וועט מען מיך שיקן אין אויוון אַריין... כ'האָב זיך גענומען געזעגענען מיט די פאָר נאָהענטע, זייט געזונט, טייערע, אייב עמיץ פון אייך וועט דערלעבן אַרויסצוקומען פון דעם גיהנום, טוט צו וויסן דער וועלט וואָס מיר זענען אויסגעשטאַנען...

כ'האָב, אפנים, געהאַט איינגעשלאָפן, ווייל ס'האָבן מיך אויפגעוועקט קולות. בינעלע האָט געשריגן: מאַמע! מאַמע! מאַמע!... די טיר האָט זיך אויפגעפּראַלט און בינעלע האָט א רוף געטאָן:

— העלפט מיר! די מאַמע איז פאַרביי!...

כ'האָב געוואָלט אַראָפּשפּרינגען פון געלעגער, אָבער דאָס בעטל איז איינגעפאַלן אונטער מיר און אַנשטאָט צו שפּרינגען, האָב איך זיך גאָר געמוזט אויפהייבן. כ'האָב א רוף געטאָן: וואָס איז געשען? און בינעלע האָט געשריגן: זי איז קאַלט! וואו זענען די שוועבעלעך? רופט א דאָקטאָר! רופט א דאָקטאָר! מאַכט ליכטיג! אוי, מאַמע!... מאַמע!...

כ'טראַג קיינמאָל ביי מיר נישט קיין שוועבעלעך, ווייל כ'רויכער נישט. כ'בין אַריין אין די פּידזשאַמעס אין שלאָף־שטוב. כ'האָב זיך אין דער פינסטער אָנגעשטויסן אָן בינעלע'ן. כ'האָב א טראַג געטאָן: ווי אזוי קאָן איך רופן א דאָקטאָר? זי האָט נישט געענטפערט, נאָר געעפנט די דרויסנדיקע טיר און געשריגן: מענטשן, ראַטעוועט! די מאַמע איז פאַרביי!... זי האָט געשריגן מיט'ן גאַנצן כוח, ווי מ'שרייט אין די פּוילישע אידישע שטעטלעך, אָבער קיינער האָט זיך נישט אָנגערופן. כ'האָב געפּרוּווט זוכן די שוועבעלעך, ווייסנדיג פאָראויס, אז כ'וועל זיי אין דער פינצטערער שטוב נישט געפינען. בינעלע האָט זיך אומגעקערט און מיר האָבן זיך ווידער אָנגעשטויסן אין דער פינסטער. זי האָט זיך איינגעקלאַמערט אין מיר מיט אן אויסטערלישן כוח און געהוילט:

— ראַטעוועט! ראַטעוועט!...

כ'האָב מער קיינעם נישט ווי זי! זי איז אַלץ וואָס כ'האָב!...

און זי איז זיך פאַרגאַנגען אין א יללה, אז כ'בין געוואָרן ווי פאַרשטיינערט.

— מאַכט ליכטיג! מאַכט ליכטיג! — האָב איך געטרוסטן, ווייסנדיג אַליין, אז די רייד מיינע זענען אומזיסט.

— רופט א דאָקטאָר! רופט א דאָקטאָר! — האָט זי צוריקגעשריגן באַנעמענדיג מסתמא אַליין דעם אומזין פון איר ווערטער.

זי האָט מיך האַלב־צוגעפירט, האַלב־צוגעשלעפּט צום בעט, וואו ס'איז געלעגן די מאַמע. כ'האָב אויסגעשטרעקט די האַנט און אָנגערירט איר גוף. כ'האָב גענומען זוכן איר האַנט, זי באַלד געפונען און געפּרוּווט זיך איינהערן אין פּולס. אָבער כ'האָב נישט געהערט דעם פּולס. די האַנט האָט געהאַנגען שווער און שלאַבעריג. זי האָט אין זיך געהאַט א נישט־לעבעדיגע קאַלטקייט. גלייך בינעלע וואָלט באַנומען וואָס איך טו, האָט זי א חייל אָן אָנגעלאָדענע געשוויגן.

— נו, וואָס? זי איז טויט!... זי איז טויט!... זי האָט א קראַנק האַרץ!... העלפט מיר! העלפט מיר!...

— וואָס קאָן איך טאָן? כ'וועה גאָרנישט! — האָב איך געזאָגט און די ווערטער מיינע האָבן געהאַט עפּעס ווי א טאָפּעלטן מיין.

— העלפט מיר!... העלפט מיר!... אוי, מאַמע!...

— ס'זענען נישטאָ קיין שכנים אין דעם הויז? — האָב איך געפרעגט.

— ס'וואוינט אויבן א שיכור...

— אפשר קאָן מען ביי אים קריגן שוועבעלעך?...

בינעלע האָט נישט געענטפערט. כ'האָב ערשט איצט דערשפּירט ווי קאַלט ס'איז מיר. כ'האָב געמוזט עפּעס אָנטאָן, ווען נישט, וועל איך קריגן א לונגען־אָנצינדונג. כ'האָב שוין געציטערט און די ציין האָבן מיר געקלאַפּט משונה'דיג און מיט עפּעס אן אויסטערלישן ריטם. כ'האָב זיך געלאָזט גיין צו דעם צימער, וואו מ'האָט מיך אויסגעבעט. אָבער כ'בין אַריין אין קיך. כ'האָב זיך אומגעקערט און האָב שיער נישט אומגעוואָרפן בינעלע'ן. זי איז אַליין אויך געווען האַלב־נאַקעט. כ'האָב נישט ווילנדיג אָנגעריהרט איר ברוסט.

— נעמט עפּעס אויף זיך! — האָב איך געזאָגט. — איר'ט זיך נאָר פאַרקיהלן!...

— כ'וויל נישט לעבן! כ'וויל נישט לעבן!... זי'ט נישט געטאָרט גיין אויפ'ן וואָקזאַל!... כ'האָב זיך געבעטן ביי איר. נאָר זי איז שרעקליך איינגעשפּאַרט... זי'ט גאָרנישט געגעסן. אפילו נישט געוואָלט א גלאָז טיי... וואָס זאָל איך איצט טאָן? וואו זאָל איך גיין?... אוי, מאַמע, מאַמע, מאַמע!...

(סוף קומענדע וואָך)

די פאָרלעזונג

ערצ

(פארזעצונג פון לעצטער וואך)

מיט אמאל איז געווארען שטיל. בינעלע איז, אפנים, אוועק אנקלאפן אויף דעם העכערן שטאָק ביים שכנ׳. כ׳בין געבליבען אליין מיט א מת אין דער פינסטער. א לאנגע פארגעסענער פחד האט מיך אנגעכאפט. כ׳האב געהאט דאס אומהיימליכע געפיהל, אז די טויטע פרואווט זיך צו מיר דערנענטערן, מיך אנכאפען מיט קאלטע הענט, זיך איינקלאמערן און מיך מיטרייסען אהין, וואו זי געפינט זיך איצט אליין. נאך אלעמען, איך בין דאך שולדיג אין איר טויט. דאס האט זי דער׳הרג׳עט די אנשטרענגונג פון שפּען מיך באגעגענען. כ׳האב זיך געלאזט צו דער דרויסנדיר, ווי גרייט ארויסצולויפען אין גאס. כ׳האב זיך פארשטעלט אז א שטול איז געטראגען א קלאפ אין א קני. ביינעגע פינגער האבען זיך אויסגעשטרעקט צו מיר. וועגנס האבען געשריגען אויף מיר מיט א שטילע געשריי. ס׳האט מיר געקלונגען אין די אויערן און א יאמער פון חלשות איז מיר אנגעלאפען אין מויל.

ווי אויסטערליש, נאר אנשטאט צוצוקומען צו דער דרויסען־טיר, האב איך געהאט זיך אומגעקערט צו מיר אין צימער. כ׳האב אנגעטאפט מיט די פיס דאס איבערגעווארפענע געלעגער. כ׳האב מיר אראפגעביגן, אויפגעהויבען מיין מאנטל און אים אנגעטאן. ערשט איצט האב איך באמערקט ווי קאלט מיר איז און וואס פאר א קעלט ס׳הערשט אין דער דאזיגער וואוינונג. דער מאנטל האט באריהרט מיין לייב ווי אן אייזקאמפרעס. כ׳האב זיך איצט געווארפען ווי אין קדחת. די ציין האבען געקלונגען. די פיס האבען זיך געטרייסעלט. די הענט האבען געציטערט. דער קאפ האט זיך געשאקלט אין דער ברייט. ווי ער וואלט אלצאליגע מאל געזאגט ניין. כ׳בין געשטאנען גרייט זיך צו ווארפען געגען דער טויטער, זיך צו ראנגלען מיט איר א לעצט ראנגלעניש. כ׳האב פארגעסען מיין אייגענע הארץ. ס׳האט געזעצט אומהיימליך הויך, שטארק און גיך — א יעצנישן איין. וואס א הארץ קאן לאנג נישט אויסהאלטען. ס׳איז מיר איינגעפאלען, אז ווען בינעלע וועט זיך אומקערן, וועט זי אנשטאט איין מת געפינען צוויי מתים...

כ׳האב דערהערט רייד. טריט און מיט א מאל הארטע ליכט. בינעלע האט געהאט געבראכט דעם שכן פון צווייטען שטאק. ס׳האט געהאנגען אויף אירע אקסלען א מאנסבילישער מאנטל. יענער האט געהאלטען א ברענענדיגע ליכט. ס׳איז געווען א ווינציגער פארשוין, א סוכעלער, מיט א שווארצער שטערנליך, א לאנגער נאז. ער האט געטראגען א בארמאנטל איבער די פידזשאמעס און איז געווען בארוועס. אין דעם גאנצען פאניק זענען מיר איינגעפאלען די רויטע פיס זיינע. ער איז צוגעגאנגען מיט דעם ליכט צום בעט און די שאטענס האָבען געטאנצט נאך אים און אויפ׳ן שווארצליכען באלקען.

כ׳האב געטאן איין קוק אויף דער פרוי און געוואוסט אז זי איז טויט. די צורה אירע האט זיך געהאט אינגאנצען פארענדערט. דאס מויל איז געווארען משונה־שמאל און איינגעפאלען — נישט א מויל, נאר א לעכל. דאס פנים האט אויסגעקוקט געל, שטייף, לייטיג. בלויז די גרויע האר האבען אין זיך געהאט א לעבעדיגע פראכט. יענער, דער שכן, האט עפּעס געמורמעלט אויף פראנצויזיש. ער האט זיך געבויגען איבער דער פרוי און אנגעטאפט איר שטערן. ער האט געזאגט איין ווארט און דערפון האט בינעלע אויסגעגעבומען שרייען מיט באנומענע קולות. ער האט געפרואווט רעדען צו איר. נאר עפּעס זאגען. נאר זי האט, אפנים, נישט פארשטאנען זיין לשון. ער האט א הייב געטאן די אקסלען, מיר דערלאנגט דאס ברענענדיגע ליכט און זיך געלאזט צוריק ארויסגיין. די האנט האט מיר אזוי געציטערט, אז דאס פלעמל האט זיך גענומען וואַרפען און זיך שיער נישט פארלאשען. כ׳האב דאס ליכט אנגעשטעלט אויף דער קאמאדע. בינעלע האט זיך גענומען רייסען די האר פון קאפ און זיך פארגאנגען אין אזא יללה, אז איך האב א רוף געטאן מיט געבייזער:

— הער אויף צו שרייען!

זי האט אויף מיר א קוק געטאן קרום, פיינטליך, דערשטוינט און געענטפערט שטיל און זאכליך:

ס׳איז אלץ וואס כ׳האב געהאט אויף דער וועלט...

— כ׳ווייס, כ׳פארשטיי... שרייען קאן דא גארנישט העלפען...

די הערטער מיינע האבען זי ווי אויסגעניכטערט. זי איז איצט געשטאנען ביים בעט אין שווייגענדיג געקוקט אויף דער מוטער. איך בין געשטאנען אין דער אנדערער זייט. כ׳האב גענוי געדענקט, אז די פרוי האט געהאט א קורצע נאז, ווי די טאכטער. אבער די נאז אירע איז געווארען לאנג, אידישליך געבויגען, שפיציג, אפטייגער ווי דער טויט וואלט ארויסגעבראכט עפעס ירושהדיגס, וואס איז ביים לעבען געבליבען פארבארגען. דער שטערן, די ברעמען האבען באקומען עפעס מאנסבילישט און ערנסט. ס׳האט אויסגעזעהן, אז ביי בינעלע׳ן איז דער צער אויף א ווייל אריבער אין שטוינונג. זי האט געקוקט, געגאפט. זי האט, אפנים, נישט דערקאנט די אייגענע מוטער.

כ׳האב געווארפען א בליק צום פענסטער. ווי לאנג קען דויערן אפילו א ווינטער־נאכט? וועט שוין די זון מער נישט אויפשיינען? האט גאר היינט געטראפען יענע קאסמישע קאטאסטראפע, וואס דערווייזט יום האט געשילדערט ווי א טעארעטישע מעגליכקייט? אין דער רגע האט זיך באוויזען א גרויקייט אין די שויבען. איך בין צוגעגאנגען צום פענסטער און אפגעווישט די פארהויכטע שויב. די נאכט האט זיך שוין אין דרויסען געמישט מיט פלעדקען טאג. כ׳האב דערזען די קאנטורן פון דער גאס ווי א צייכענונג אויף פאפיר: קופעס שניי, הייזער, דעכער. פונדערווייטנס האט געצאנקט א לאמטער. אבער ער האט נישט געוואָרפען קיין שיין. כ׳האב אויפגעהייבען דעם קאפ צום הימעל. איין העלפט איז נאך געווען פול מיט שטערן. די אנדערע העלפט איז שוין געווען פרימארגענדיג רויט. כ׳האב געפיהלט א ווייל פארגעסען אן דעם, וואס איז מיר צוהאנטגעקומען. כ׳האב זיך אינגאנצען ווי איבערגעגעבן דעם געבורט פון דעם נייעם טאג. אזוי ווי כ׳בין דא געשטאנען האבען זיך די שטערן אויסגעלאשען איינער נאכ׳ן אנדערן. אין הימעל האבען זיך באוויזען רויטע, געלע און רויזע פאסען ווי א קינדערשע געשמירעריי.

— וואס זאל איך איצט טאן? וואס זאל איך איצט טאן? — האט בינעלע גענומען שרייען פונסניי. — וועמען זאל איך רופען? וואוהין זאל איך געהן? רופט א דאקטאר! רופט א דאקטאר! — איז זי זיך פארגאנגען.

איך האב זיך אומגעקערט.

— וואס קאן א דאקטאר העלפען?

— אפיצען מוז מען רופען.

— איר האט דא נישט קיין שום קרובים?

— קיינעם נישט. עלענד ווי א שטיין.

— וואס מיט די מענטשען פון דער קלויסטער גרופע?

— זיי וואוינען נישט אין דער געגענט...

איך בין אריין צו מיר אין צימער און זיך גענומען אנטאן. די מלבושים מיינע זיינען געווען אייזקאלט. דער אנצוג וואס כ׳האב געקויפט פריהער איידער כ׳בין ארויסגעפארען איז געווארן צוקנוידערט. די שיך האבען אויסגעקוקט ווי צוויי אפגעפרצטע שטאבעס. כ׳האב דערזעהן מיין פנים אין שפיגל און זיך דערשראקען. ס׳איז געווען איינגעפאלען, קייטיג, גרוי ווי פאפיר. ס׳איז מיר געהאט אנגעוואקסען א שטעכיגע באָרד. ס׳האט ווידער אנגעהויבען שנייען אינדרויסען.

— וואס קאן איך טאן פאר איך? — האב איך א זאג געטאן צו בינעלע׳ן. — כ׳בין דא א פרעמדער. כ׳ווייס נישט וואו צו געהן.

— ווי איז מיר! — וואס

...רצעהלונג ✱ פֿון יצחק באַשעװיס

האָב איך צו אײך? איר װעט נעבעך אַ קרבן פֿון אונזער אומגליק. איך׳ל גײן טעלעפֿאָנירן דער פּאָליצײ אָבער כ׳קאָן נישט לאָזן די מאַמע׳ן אַלײן.

— איך׳ל דאָ בלײבן.

— תּאָ? װײ׳ס איך ליב געהאַט... זי האָט נישט אױפֿגעהערט רעדן פֿון אײך... נעכטן אַ גאַנצן טאָג...

איך האָב זיך אױפֿגעזעצט אױף אַ שטול און בין געזעסן. איך האָב נישט געקוקט אױף דער טױטער. בינעלע האָט זיך אָנגעטאָן. געװײנליך װאָלט איך מורא געהאַט צו בלײבן אַלײן מיט אַ מת. אָבער איך בין געװען האַלב־פֿאַרפֿרױרן, האַלב פֿאַרשלאָפֿן. די דאָזיגע נאַכט האָט מיך געהאַט פֿאַרפֿײניקט. אַן איבערלעבטער יאוש האָט מיך אײנגענומען. כ׳האָב שױן לאַנג נישט געהאַט צוגעזען אַזאַ דלות. אַזױ׳ל טראַגעדיע. מײנע יאָרן אין אַמעריקע זענען אין דער אײנער נאַכט װי אױסגעריבן און כ׳האָב זיך געהאַט אומגעקערט װי דורך אַ כּישוף צוריק צו מײנע ערגסטע טעג אין אײראָפּע, צו דעם ביטערסטן "רױוח" פֿון מײן לעבן. כ׳האָב דערהערט װי די דרױסנדטיר פֿאַרמאַכט זיך. בינעלע איז גע־האָט אײַעט. בלײבן זיצן מיט דער טױטער האָב איך נישט געקאָנט. איך בין געזעסן אַ לאַנג אַרױס אין קיך. איך האָב געעפֿנט די טיר צו די שטיגן. כ׳בין געשטאַנען בײ דער אָפֿענער טיר װי גרײט צו אַנטלױפֿן װי נאָר די טױטע װעט אָנהײבן מאַכן יענע שטיק װאָס פֿאַר זײ האָב איך געציטערט פֿון קינדהײט אָן... כ׳האָב מיר געזאָגט אַז ס׳איז נאַריש צו שרעקן זיך פֿאַר דער אײדעלער פֿרױ, דעם טרפֿל, װאָס האָט מיך ליב געהאַט בײם לעבן און זי האָט מיך אַװדאי נישט פֿײנט איצט אױך, אױב אַ טױטע קאָן עפּעס פֿילן. אָבער ס׳איז געהאַט צוריקגעקומען צו מיר דער אינגליזשער פּחד. ס׳האָט מיך געקיצלט אין די ריפּן װי עמיץ װאָלט װי אָנגעטאַפּט מיט אײזיקע פֿינגער. דאָס האַרץ האָט מיר געװעצט און פֿון מאָל צו מאָל גענומען פֿלאַטערן װי אַ שפּרינגפֿעדער אין דעם געזײגער פֿון אַ צעבראָכענעם זײגער... אַלץ אין מיר איז געװען אָנגעצײכנט. כ׳האָב באַשײנפּערליך געפֿילט אַז כ׳בין משוגע פֿון שרעק. דער פֿינסטער שאַרט איז כ׳װאָלט אָנגעהױבן לױפֿן איבער די שטיגן אין אַ בהלה. די דרױסנדיקע אינטן האָט געהאַט שױבן. אָבער זײ זענען געװען האַלב־פֿאַרפֿרױרן, האַלב־פֿאַרהױכט. אַ בלאַסע שײן האָט זיך דורכגעצײכנט דורך זײ. ס׳איז בין־השמשות. אַ פֿראָסטיגע קעלט איז געקומען פֿון דאָרט. מיט אַמאָל האָב איך פֿאַרנומען טריט. די טױטע? כ׳האָב געװאָלט לױפֿן. אָבער דאָ האָב איך זיך געכאַפּט אַז די טריט לױפֿן פֿון אַ העכערן שטאָק. כ׳האָב באַלד דערקענט װעמענס טריט עס זענען. דאָס איז געװען דער לאָקאַטאָר פֿון אײבערשטן שטאָק, װעלכער איז געגאַנגען צו דער אַרבעט; אַ ריזיגער פֿאַרשױן אין גומענע שטיװל, אין אַ קאַרט־שפּענצער מיט אַ באַשליק, מיט אַ מעטאַלענעם לאָנטש־קעסטל. ער האָט אַ קוק געטאָן אױף מיר פֿאַרחידושט און גענומען רעדן צו מיר אין זײן קאַנאַדער פֿראַנצױזיש. ס׳איז געװען גוט צו זײן אַ רגע צוזאַמען מיט אַ מענטש. כ׳האָב געשאָקלט מיט׳ן קאָפּ. אים געגעבן צײכנס. געענטפֿערט אים אין ענגליש. ער האָט אָבער־אַמאָל און װידער־אַמאָל געפּרוּװט מיר עפּעס זאָגן אין זײן פֿרעמד לשון. אַ שטיגער װי ער װאָלט געגלײבט אַז אױב איך װעל זיך בעסער צוהערן, װעל איך פֿאַרשטײן. צום סוף האָט ער געטאָן אַ ברום און אַ מאַך מיט די אָרעמס. ער איז אַרױס אין דרױסן און געטאָן אַ זעץ מיט דער טיר. איצט בין איך געבליבן אײנער אַלײן אין גאַנצן הױז.

„װאָס װעט זײן אַז בינעלע װעט נישט צוריקקומען? — האָב איך זיך גענומען שפּילן מיט דער פֿאַנטאַזיע — אפֿשר איז זי אַמאָל אַנטלאָפֿן? אפֿשר װעט מען מיך חושד זײן אין אַ מאָרד? אין דער דאָזיגער װעלט איז אַלץ געמאָלט. כ׳בין געשטאַנען און װי אײנגעבײערט מײן בליק אין דער דרױסנטיר. כ׳האָב איצט געהאַט אײן פֿאַרלאַנג: נישט אײבנקוקן װי די איצט. ד׳האָב איצט געהאַט אײן פֿאַרלאַנג: װאָס גיכער צו זײן צוריק אין ניו־יאָרק. מײן הײם. מײן פֿאַסטשן זענען מיר איצט פֿאַרגעקומען װײט. אָהן אַ האָפֿט װי אַ גערעכעניש פֿון אַ פֿאַרגאַנגענעם גלגול. װער װײסט? אַ פּשר איז מײן גאַנץ זײן אין ניו־יאָרק געװען נישט מער װי אַ חלום? װען כ׳װאָלט אַמװיניגסטן געהאַט אױף הוצאות צוריק! כ׳האָב פּלוצים גענומען זוכן מיט ציטעריקע פֿינגער אין בוזעם־קעשענע... אפֿשר איז מײן גאַנץ זײן אין ניו־יאָרק פֿאַרפֿאַלן צוזאַמען מיט די פֿאַרלױרענע? כ׳האָב אָנגעטאַפּט אַ שטײף פּאַפּיר. דאָס האַרץ האָט זיך מיר אַ װײל אָפּגעשטעלט. דאַנקען גאָט. די בירגער־פּאַפּירן זענען דאָ. ס׳האָט געפֿעלט אַ האָר כ׳זאָל דאָס אײך אָנװערן. דער דאָזיגער דאָקומענט איז איצט געװען אַן עדות אַז מײנע יאָרן אין אַמעריקע זענען נישט עפּעס קײן אױסטראַכטעניש.

אָט איז מײן פֿאָטאָגראַפֿיע. אָט איז מײן חתימה. אָט איז דער שטעמפּל פֿון דער רעגירונג. אמת, זײ זענען אױך טױט. נישט לעבעדיג. אָבער זײ סימבאָליזירן אָרד־

(שלוס אױף זײט 3)

די פארלעזונג

(שלוס פון זייט 2)

גונג, צוגעהעריגקייט, געזעץ. כ׳בין
געשטאנען אין דער טונקעלקייט און
איצט צום ערשטען מאל ריכטיג
געלייענט דאס דאזיגע פאפיר וואס
מאכט מיך פאר א בירגער פון די
פאראייניגטע שטאטען. כ׳האב זיך
פארטיפט אין דעם אזוי שטארק אז
כ׳האב כמעט פארגעסען אן דער
טיטער. מיט אמאל האט זיך גע־
עפענט די דרייסיגע טיר און כ׳האב
דערזעהן בינעל׳ן: א פארוויינטע
פון שנוי. זי האט געטראגען די־
זעלבע שאל וואס געטען די מוטער.
— כ׳קאן נישט געפינען קיין
טעלעפאן!...

און זי האט אויסגעבראכען אין
א געוויין. כ׳בין איר אנטגעגענגאנ־
גען. כ׳האב איגדערגיך פארשטעקט
די בירגער ־ פאפירען אין בוזעם־
טעשענע. דאס לעבען האט זיך גע־
האט אומגעקערט. דער קאשמאר
פון דער נאכט איז געהאט אריבער.
איך האב ארומגענומען בינעל׳ן
און זי האט זיך נישט ארויסגעריסען
פון מיינע הענט. כ׳בין געווארען
נאס פון שנוי. מיר זענען געשטאנ־
נען אין מיטען דעם שטאט טרעפ
און זיך געשאקעלט — א פארזא־
געלטער אידישער שרייבער און א
פרישע יתומה, א קרבן פון היט־
לער׳ן. כ׳האב דערפיהלט א טאט־
טיטען נומער אויף איר ארעם און
געהערט ווי כ׳זאג:

— בינעלע אינ׳ל זיין מיט
אייך... ווי א פאטער... ווי א ברו־
דער...

— איך האב ליב געהאט!..
שרעקליך ליב געהאט!... אייער
קומען איז געווען פאר אונז א יום־
טוב!...

און בינעלע איז אויף מיר ארויפ־
געפאלען...

(ש ל ו ס)

קיין ישראל און צוריק

פּעטש

1

מיר זענען געזעסן אין אַ פּאַרק קאָמבינאַציע פֿון אַ גאָרטן און אַ קאַפֿעהויז.

אין זומער ווערט דער בין השמשות אין האַרבסט לאַנג. די זון גייט־אונטער. אָבער די נאַכט בלייבט היימלער און בלויליך. פֿייגל האָבן געצווישטשערט אַרויף עפּן די צווייגן. באַזונדער זענען געפֿלויגן אַרום די מאַסטן אַבאַזשור רען פֿון די עלעקטרישע לאָמפּן. דיזע גערוכן זענען אויסגעגאַנגען פֿון די בלומען און פֿלאַנצן און די האָבן זיך אויסגעמישט מיט דעם אַראָמאַט פֿון קאַווע, קאַקאַאָ און פֿרישע געבעקסן. אין הימל איז געשטאַנען אַן אויגוסט־לבנה. בײַ די טישן. נעבן איר האָט געפֿינקלט אַ שטערן, אָדער אַ פּלאַנעט.

פֿריִער זענען מיר געזעסן עפּליכע פֿרײַנד און איך אַ מאָלער און אַ סקולפּטאָר. דערנאָך זענען די איבעריקע אַוועק און איך בין געבליבן מיט מײַן פֿרײַנד וואָס איך רוף דאָ מנשה בערגער. מיר האָבן געטרונקען קאַווע, געגעסן שטרודל, בעקעלעך מיט שמאַנט און מיר האָבן געשמועסט פֿון היימישע. מנשה בערגער האָט צוגעשטעלט אײַן שלוק און דעם אַנדערן געגעבן אַ ציִה פֿון אַ פּאַפּיראָס. אין אַן אַנדער זאַל האָט עמעץ געקלימפּערט אויף אַ פּיאַנאָ. ערגעץ פֿון דער ווײַטנס, אָדער פֿון פֿראַנקער וועלדער האָבן אַנגעבלאָזן פֿרישע ווינטלעך און געבראַכט די ריחות פֿון היי, קאַל און נאָך עפּעס ליבערס און זומערדיגס. וואָס אַזוי ווי מ'גענעסט דערפֿון, אַזוי ווי אַ שאָד וואָס ס'וועט באַלד אויפֿהערן צוזאַמען מיט די טעג, די נעכט, די יאָרן.

מנשה בערגער האָט אָנגעשטעקט אַ הייפֿל פּאַפּיראָס אין אַשטעכער און געזאָגט:

— יאָ, ס'זענען פֿאַראַן אָרטער וואָס מ'מוז זיי שלאָגן. איך קאָנען זײַן דער אידעאַלסטער מענטש, אָבער זיי פֿײַניקן און יאָגן אַזוי אַז ס'בלײַבט נישט קיין שום אַנדער אויסוועג.

פּלוצים האָט מנשה בערגער אָנגעהויבן לאַכן אַליין אין זיך.

— וואָס לאַכט איר?

— אַ, ס'איז אַ קאָמישע געשיכטע. וויפֿל מאָל כ'דערמאָן זיך אין דעם, מוז איך לאַכן. עפּעס אַזעלכס קאָן אויסטראַכטן בלויז דאָס לעבן.

— וואָס האָט פּאַסירט?

— אַ, ס'האָט שייכות צו טאָן דערמיט וואָס מיר רעדן. ס'איז אַזוי קאָמיש, אַז ס'איז אויך אומגלויבליך.

— דערציילט, דערציילט.

— צו וואָס? איך הייסט דאָר מײַן לעבן. פֿון פֿערציק יאָר אָן האָב איך אַלעמאָל געהאַט צו טאָן מיט'ן הייבערשטן מין. כ'האָב ליב געהאַט און מ'האָט מיך ליב געהאַט. דאָס האָט פּאַסירט מיט אַ יאָר אַכט צוריק. כ'האָב געהאַט אַ מויד וואָס איז בכבודעליך געוואָרן פֿאַר מיר משוגע. בײַ ווי ליבע איז אַ שטיק משוגעת. זי איז געווען אויך מיר אַזוי אויסערגעוויינטלעך, אַז זי האָט מיר געמאַכט דעם טויט. כ'האָב זי טויזנט מאָל אויסגעטריבן. אָבער זי איז טויזנט מאָל צוריקגעקומען. איר פֿאָטער איז טאָמער געווען אַ חסידישער איד. אַ ווײַב פֿון אַ הויז, אַ מיוחסת פֿון גרויסע הויז. ס'קאָן אַפֿילו מעגליך זײַן אַז איר'ט די געקענט. בקיצור האָט זי געהייסן

די פּלענער אַריינשטעלן אין ליטעראַטור־פֿאַראיין.

בקיצור איז געווען אַ בילד שיינע מויד, אָבער אַ ווילדע בריאה. זי האָט זיך געהאַט אַריינגעלאָזט אין טרינקען אויך, טאַקע צוליב דער דערזינקער ליבע. און געטרונקען האָט זי אַליין. אין די אָוונטן האָט כ'האָב זיך נישט געקאָנט מיט איר טרעפֿן — כ'האָב שוין דעמאָלט געהאַט אַ ווײַב — פֿלעגט זי זיצן בײַ זיך אין צימער, טרינקען שנאַפּס פֿון אַ גלעזל אַרײַן, רויכערן פּאַפּיראָסן און פֿראַווען מיט שרײַבן אויף'ן טעלעפֿאָן. כ'האָב געמוזט פֿון איר אַנטלויפֿן. זי איז געוואָרן פֿון טאָג צו טאָג געפֿערליכער. זי האָט געמאַכט טעלעפֿאָן וועלכע פֿאַר זיכן און געדרעט ווייד ווי ס'וואָלט געזעסן אין איר אַ דיבוק.

ווען ס'איז בעלאַ'ן באַפֿאַלן דער שגעון און זי האָט גענומען מאַכן סקאַנדאַלן, איז געווען קיין רפֿואה; די פּאַסטעס. כ'האָב איר דערלאַנגט איין פּליאַסק נאָכ'ן אַנדערן. נאָר עטליכע מינוטן פֿאַסט האָט זי זיך באַרוהיקט. כ'האָב אַפֿט געטראַכט, וואָס פֿאַר אַ כּח אַ פּאַטש האָט. זי איז געוואָרן גלאַטשיקער, לאַגישער, פֿרײַנטלעכער. זי איז צוריק געוואָרן מענטש. ס'קאָן זײַן, אַז דעריבער גייען זיין מלחמות. עטלעכע וואָכן איז משוגע. און ווען אַ פּאַטש וואָרט משוגע, פֿון עס טרינקען קלעפּ.

פּטור וואָרטן! כ'האָב נישט געוואָלט אַנגאַנגען פּטור וואָרטן. כ'האָב זי אויף מײַן שטייגער אויך ליב געהאַט. ווען די וואָלט נישט אַרויסגעוואָרפֿן אויפֿן אויסגעטראַכטס, וואָלט איך אַפֿילו געקאָנט זײַן מיט איר גליקלעך. אָבער ס'האָט שטענדיק געברענט אין איר אַ פֿײַער פֿון גיהנום. זי איז קאַפּאַבל געווען אין מיטן נאַכט אַרויסצודרייען פֿון זיך ס'קליידל און דערנאָך אַרויסוואַרפֿן זיך אַרונטערצוהאַרפּן אונטער אַ טראַמוואַי. זי איז באַפֿאַלן טרייען וואָס איך האָב מיט זיי צוזאַמען פֿאַרבראַכט. אַפֿט די סאַמע אומגליקלעכסטע קרבנות. מ'האָט זי געהאַט אַרעסטירט אויך. דער פֿאָטער, אַ כבודיגער איד, איז געקומען זיך בעטן בײַ מיר כ'זאָל מאַכן אַן עק צו די בזיונות. אָבער ווי אַזוי מאַכט מען אַן עק מיט אַזאַ מאַרק פֿרוי?

וואָס זי איז אַהינגעקומען? עטליכע מאָל האָט זי אויסגעלייזט. ניין, נישט ווירקלעך קיין זעלבסטמאָרד. אָבער ס'איז געווען זעלבסטמאָרד פֿאַרזוכן. זי האָט געמאַכט אַ תל פֿון די נירן און פֿון דער לעבער. ווי אַזוי זי האָט אַזוי לאַנג אויסגעהאַלטן, וועל איך קיינמאָל נישט פֿאַרשטיין.

אָבער הערט די מעשה.

מיט אַ יאָר אַכט צוריק. ס'איז געווען אין ווינטער. בין איך געפֿאָרן אויף אַ פֿאַרלעזונג. די לעצטע צײַט איז די לאַגע געהאַט דערגאַנגען דערצו, אַז כ'האָב אין ערגעץ נישט געקאָנט גיין, און ערגעץ נישט פֿאָרן. אייב מ'האָט מיך ערגעץ אײַנגעלאַדן, האָט זי אויסגעפֿאָרשט און דער טאָג און זיך אַרײַנגעריסן אין דער זעלבער האַרבסט. אייב כ'בין ערגעץ געפֿאָרן, איז זי מיטגעפֿאָרן. כ'האָב צוליב איר זיך אויסגעלערנט אַלע כּלים פֿון קאָנספּיראַציע. כ'האָב געמוזט האָבן אַ קאָנספּיראַטיווע דירה, אַ טעלעפֿאָן נומער. האָט פֿיגורירט נישט אין

ערצעהלונג

פון
יצחק באשעוויס

טעלעפאן־בוך. יא, זי האט מיר אנ־געגעבן. פריהער געהייס־ אנגעגעבן איר און כ׳האב נישט איינמאל באמערקט ווי עפעס א שייגעץ קריכט מיר נאך. אבער שטעהט ביים טויער און וואַרט.

געפאָרען בין איך דאמאלסט קיין ד. דער טאג איז געווען א קאלטער און א רעגענדיגער. כ׳בין געווען ווי־כער. צו זי ווייסט נישט פון מיין נסיעה. אבער א פאר מינוט געבליבען ווי כ׳בין אריין אין וואגאן, איז זי אויך אריינגעקומען. כ׳ווייס נישט ביז היינט ווי אזוי זי האט געשפּי־רען די אינפארמאציע. דער וואגאן איז גראד געווען ליידיג. כ׳האב זיך אויסגעצויגען און זי האט זיך אוועק־געזעצט שווייגענדיג נעבען מיר, ביי דער גאנצער ליבע, וועגען מיר שוין דאמאלסט געווען אזוי גוט ווי שונאים. נאך א ווייל האט זי אנגע־הויבען רעדען און טענה׳ן די אלטע טענות. זי איז כ׳מיין כ׳וועל מיך פון אירע הענט אויסדרעהען. מאך איך א טענה, די רייד אירע וועגען געוואָרען אלץ בעדיכטער, בייזער, טמ־ייגער. זי האט טמש. ווי די מליצה זאגט, געשאָסען מיט פייער און שוועבל. — געווידעלט, באליידיגט, גע־סטראשעט, אפילו גערעדט ניבול־פה. כ׳האב געגומען. צו כ׳מת זי

שלאגען. אבער איין זאך איז פאסטען די ביי מיר אין שטוב און גאר עפּעס אנדערש איז אין באן. ס׳זעגען שוין געהאט איינגעזעסען גאר עטליכע פאסאזשירען. ווער ווייסט ? עפעס א פריינטהאַלף קאָן אמאל פאראורען זיך פאר איר אנגעמען. אבער זיצען און הערען אירע גיפטיגע רייד און די הילדע כלבולים, האב איך אויך נישט געקאנט. די איז געוואָרען אלץ חוצפּה־דיגער און שוין ניט גערעדט, נאר געשריגען. זי האט פאקטיש פארלאנגט פעטש. כ׳האב פארגע־סען אלע חשבונות און איך ווער לאנגט א פּלעט. זי איז גלייך גע־וואָרען אנטשוויגען און זיך עפּעס ווי אויסגעניכטערט אויף א ווייל. אבער כ׳האב געוואוסט פאראויס, אז איין פּלעט איז נישט גענוג. זי האט באלד ווידער אנגעהויבען שרייען און זידלען און כ׳האב איר געמוזט דערלאנגען א סך פעטש. איינעם נאכ׳ן אנדערען. געטאן האב איך עס כמעט מעכאניש. אהן כעס.

כ׳קען זיך אום און פּונקט אקע־גען מיר זיצט א מויד און קוקט אויף מיר מיט א ווילדען בליק. איך האב נאכגעגעבן. אז ס׳פּאר־ווייסט א פרוי ווען זי וואלט ווי מ׳שלאגט צו אנדערע. נו, אבער וואס קאן איך טאן ? זיך פאר איר

פארענטפערען ?

כ׳האב געפּאַקט אזוי לאנג ביז מיין פארשוינען האט אנגעהויבען ווייגען. דאס איז אלעמאל געווען א סימן צו די היסטעריע איז פאריבער. נאכ׳ן וויינען האט זיך עפּעס אין איר איבערגעדרייט. זי האט אנגע־הויבען שמייכלען און איז געוואָרען ליב. צערטליך און אפילו לאַניש. ווער כ׳האט דאס נישט מיטגע־מאכט, קען זיך דאס גארנישט פאר־שטעלען. די בעלא האט אנגעשפּארט דאס פּנים צו מענטשער און שטיל געקלאגט און די אנדערע האט מיך ממש געשטאכען מיט די בליקען. כ׳האב איצט געהאט מער צייט זי צו באטראכטען.

דאס איז געווען א מויד פון א יאר עטליכע און צוואנציג, נישט קיין מיאוס׳ע, אבער מיט שווארצע אברים. א הוט האט זי געטראגען עהנליך צו אן איבערגעקערטען נאכט־טאפּ. אמאליגע ציימען וואלט מסתמא אזא פארשוינעס געווען א סופראזשעטקין. אדער זי וואלט גע־מאכט באמבעס אין א בירזש־שטי־בעל צו ווארפען אריין נאר. זי האט געהאלטען א בוך פון ביבליאטעק. די טעוועלער איינגעהילט אין א ספארט שייד פון צעראסע. מסתמא זיך נישט אנגעשטעקען מיט די מיטראבען וואס פריהערדיגע לייע־נער האבען איבערגעלאזט. אין בוך אליין האט געשטעקט א לעדערל מיט פראגען. ס׳זענען, דוכט זיך, קליינעקייטען. אבער מ׳דערזעהט דערפון מיט וועמען מ׳האט צו טאן. דאס איז געווען א מויד א פּראגמ־טין — מיט אהן א שיעור פּרינצי־פען, פראגראמען, אידייען און דעם גאנצען איבעריגען קלאפּערגעצייג. עטליכע מאל האט זי געעפענט דאס מויל ווי גרייט אויפצוליינען פאר מיר א דרשה. אבער זי האט, ווייזט אויס, באגומען. אז איך בין נישט אין קיין שטימונג פאר אזעלכע שמועסען.

ס׳זענען זיך אנגעקומען נאך פאר־סאושירען און כ׳האב עפּעס די מויד פארלוירען, מיינע, ווידער, איז גע־וואָרען פולשטענדיג נארמאל. דער דיבוק איז געהאט ארויס פון איר. זי האט זיך אנגעגומען ביי דער האנט. זי האט זיך אנגעהויבען פאר מיר פארענטפערען. זי האט מיר גע־קושט אויך. כ׳זאג צו איר : ״דאס איז דער זין פון דיין מיסשלעפּען זיך מיט מיר ? כ׳פאר אויף א פאר לעזונג, נישט אויף א וועהעכץ״. זי זאגט ; ווי באלד כ׳בין שוין געפאר־רען ביז איצט, לאמיך הערען דיין רעדע. דארפסט זיך נישט פאר־שטעלען פאר קינגעס. איכ׳ל אפּ־שטייגען נאך דיר און אין אוועגס וועל איך קומען אויף דער פארלע־זונג. איכ׳ל זיך שוין דערוויסען וואו דו שטעהסט איין. איכ׳ל שוין אייס־מארקירען מיר וואלען אהיימפארען צוזאמען. קורץ, דאס איז נישט די איינגענע בעלא.

אזא איבעראגרעשונג פון דער פּסיכאלאגיע איז עפּעס ווי א נס. כ׳האב טייקעף געטראכט, צו וואר ווייסט ? אפשר קאן מען אמאל מיט עפעס היילען נאך אנדערע קראנק־הייטען. אין אזעלכע מינוטען האט זי צוריקגעטראגען דעם גאנצען אמא־ליגען חן און כ׳האב זיך אין איר פארליבט פונסנייע. געווידערט האט דאס אלץ געוויינליך נישט לענגער ווי עטליכע טעג.

(סוף — מארגען)

5 פראגן

1. קאסט עס איבער א מיליאן דאלאר צו ווייזען געוויסע פר היט אויף טעלעוויזשאן ?

2. ניט ישראל אויס 2 מאל אזוי פיל אויף מיליטערישער פארטיידיגונג ווי אמעריקע, ווער ליגט איר איינקונפט און פראדוק־ציע ?

3. וועלכע מיזרחין פון א גרויס לאנד האט געליבט דעם אידישען בייטראג צו דער וועלט־געשיכטע, ביים באזוכען א 400 יאר אלטע שוהל ?

4. איז פאראן א געהיימניס־פולע קראנק, וואס ציהט ארויס־צו, ווען אן אסטראנאמ שרייבט אדער ״ספאציר״ איבערוויסען פון א לבנה־לט אין די ווייטע רימען ?

5. האבען די קאמוניסטען דעם קאנטראל פון איבערן לאנד מיט דער גרעסטער טעריטאריע, פון איבערן לאנד מיט דער גרעסטער צאל איינוואוינער ?

5 ענטפערס

1. דאס האט פאסירט. יערענ־פאלט מיט איין באריסטער פר ווי. ״די בירדס״ און ״די רייזער קוואי״ (דער בריק איבער׳ן ריווער קוואי). די דאזיגע פרעכטיגע קאליר־פילם, וואס איז לעצטנס געווייזען געוואָרען אויף א טעלע־וויזשאן נעטווארק אלס א דריי־שטונדיגע טואוי, האט אנגע־קאסט דער פארד מאטאר פיר־מע א מיליאן מיט 800 טויזענט דאלאר. א מיליאן מיט 200 טוי־זענט האט די פארד קאמפּאני באצאלט פאר׳ן רעכט צו ווייזען די פילם אויף טעלעוויזשאן, און 600 טויזענט פאר די דריי שעה צייט — אויס׳ן נעטווארק. 60 מיליאן מענטשען האבען געזען די פילם אויף טעלעוויזשאן.

2. ווייניגער ווי צוויי מאל. ישראל׳ס שוץ־הוצאות זייגען וועגער גרויס (צוליב דער געפאר פון אראבישען אנגריף) און בא־טרעפען ארום 12 פראצענט פון איר נאציאנאלען איינקונפט. אמעריקע׳ס שוץ־אויסגאבען, אויך זעהר גרויס, באטרעפען ארום 9 פראצענט פון אלע איינקונפטען אין לאנד.

3. פרעמ. אינדירא גאנדי, פרע־מיער פון אינדיע, וועלכע האט ביי א באזוך אין דער אל־טער שוהל אין קאטשין אנערקענט די ראָל פון אידען אין דער וועלט־געשיכטע.

4. אזוי זעט עס אויס. ריטשאַרד גארדאן האט לעצטענס בא־ריכטעט, אז ווען ער האט ״גע־שפּאצירט״ אדער געשוועבט ארום ״דזשעמיני 11״ לבנה־לע פליענדיג ארום דער ערד, און ניט בעסיהלט קיין שום וואג. האט ״עפעס״ געצויגען זיין קערפּער אוועק. וויסענשאפט־ליים האלטען אין פרעגען זיך ; וואס איז דער ״עפעס״ ?

5. יא. אונטער׳ן קאמוניסטי־שען קאנטראל זייגען דער סאָ־וועטען־פארבאנד, וואס האלט איבער $8\frac{1}{2}$ מיליאן סקווער מייל (מער ווי צוויי מאל אזוי פיל ווי וועלכעס־ס׳איז אנדער לאנד), און כינע, וואס האט איבער 700 מיליאן איינוואוינער (מיט 250 מיליאן מער ווי אינדיע). אונטער אנטי־קאמוניסטישען קאנטראל איז אבער די מעסיגסטע און אינדוסטריעל־פּראָדוקטיווסטע לאנד אויף דער וועלט, די פאר־איינגטע שטאטען (וואס האלט איבער $3\frac{1}{2}$ מיליאן סקווער מייל און האט נאענט צו 200 מיליאן איינוואוינער).

פּעטש

ערצעהלונג

(פאָרזעצונג)

מיר זענען אָנגעקומען אויף דער סטאַנציע און כ'נעם אַראָפּ מיין רענצל פון פּלייצע. כ'דערלאַנג בעלאַ'ן די האַנט און זי שטעלט זיך מיט מיר. אונטען האָט געוואַלט מאַרטען אויף מיר אַ פאָרשטעהער פון דער אָרגאַניזאַציע, אָדער אפשר אַ געוויסער קאָמיטעט.

כ'בין אַוועקגעגאַנגען און גלייך דערזעהן די שליחים: די טיפּישע פּראָווינציעלע אינטעליגענטען וואָס ווען זיי כאַפּען זיך צו צו אַ רעדנער פון וואַרשע, טראַכטען זיי נישט אָפּ אויף קיין מינוט. כ'דאַרף אייך נישט זאָגען, אַז יעדער פון זיי האָט גע־פּרוּווט שרייבען. זיי האָבען אַלע ערגיץ ליגען לידער און נאָוועלען וואָס נישט. דערפון דער נייגיר צו ליטעראַטור, די פאַרערונג פון שרייבער און גלייכצייטיג אַ סאָרט מיסטרויש און באַהאַלטענער כעס אויף יענע וואָס האָבען מ'שטיינגער בעזאַגט, דערטרייבט צום אליפא.

דאָס שטעטל אַליין האָט אויסגע־זעהן ווי אַ שטיק סיביר: האַלב־פינסטער, בלאָטיג, מיט פּיצעלעך הייזלעך און מיט אַ ריזיגען הימל. פול מיט וואָלקענס, פול מיט וואַר־טער און פּרגית, אפילו נישט אין מיטען פעלד. איז דער הימל אַזוי ברייט און אַזוי — ווי זאָל איך זאָ־גען? — דאָמינירענדיג ווי אין אַ קליין שטעטל. ער רייצט זיך עפּעס בסוד מיט זיין אַסטראָנאָמישער גרויסקייט קעגען דער שטעטלדיגער קליינקייט...

ס'האָבען זיך אַנגעהויבען די גע־וועהנליכע רייד: שלום עליכם. ווי איז געגאַנגען די נסיעה? און דערנאָך די „ליטעראַרישע" וואָג־צער מיט די פאַרגרייזטע פרעמדע ווערטער און מיט דער פּראָווינציעלער אַמביציע זיך אויסצוטרייבן מיט דער אינטעליגענץ. די יונגעלייט האָבען מיר אָפּגעגעבען אין אַ גאַסטהויז און איידער זיי זענען אַוועק האָבען זיי מיך באַוואָרפען מיט פראַגען. איי־נער האָט אפילו ציטירט די בייזע מיינונג פון אַ קריטיקער אויף מיין חשבון. וואָס קען מען טאָן? אַז מ'פאָרט אַרויס אין די שטעטלעך, מוז מען זיין גרייט אויף דעם סאָרט קלאַסע. זיי האָבען מיך אָפּגעמאַ־טערט וועלכע צוויי שעה.

ס'האָט שוין באַלד געדאַרפט גייען צו דער פאָרלעזונג און כ'האָב זיך געבעטען ביי די פאַרעהרער מיי־נע זיי זאָלען מיך איבערלאָזען אויף אַ שעה. כ'זאָל זיך קענען אָפּרוען. כ'האָב זיי כמעט געמוזט פיזיש אַרויסטרייבען.

דאַנקען גאָט. זיי זענען שוין אויף יענער זייט שוועל. כ'האָב זיך פאַר־קריכלט און געוואָלט זיך אויסטאָן. כ'האָב געוואָלט זיך אויסוואַשען און איבערטאָן אַ העמד. אָבער מ'קלאַפּט אין דער טיר. ווער איז דאָס? און עמיץ ענטפערט: עפענט אויף, חבר בעיגנער. איך בין די וואָס דאַרף אייך פאָרשטעלען. ס'איז געווען אַ פרויען־שטים. כ'האָב גערין אַנגע־טאָן דאָס רעקל און דעם שניפּס. כ'עפען די טיר און וועמען דערזעה איך? ווער איך? די פרוי וואָס איז [illegible]ערען מיט מיר אין וואַגאָן און וואָס האָט צוגעהערט די גאַנצע צייט מיט בעלאַ'ן.

כ'האָב שוין געהאַט אַלערליי איר באַטראַכטונגען. אָבער דאָס איז דיר כשר געווען די גרעסטע איבערראַשונג אין מיין לעבען. כ'בין געבלי־בען שטעהן ווי שטום. די פרוי האָט געמאַכט אַ שמייכל צו מיר און די אויגען האָבען זיך ביי איר בוכשטעב־ליך איבערגעדרעהט.

כ'האָב אַנגעהויבען לאַכען און ווען כ'דערמאָן זיך אַן דעם, מוז איך לאַכען פּונקטליך יעצט. ווידער, איז געוואָרען ממש ווי פאַרגלי־ווערט. כ'האָב גאָר אַזאַ שטימונג נישט געוועהן אויף קיין שום פּנים נישט פריהער און נישט שפּעטער. ווען עמיץ וואָלט זי פאָטאָגראַפירט אין דער מינוט, וואָלט די פאָטאָ־גראַפיע געווען אַ מייסטער־ווערק.

כ'האָב זי געהייסען אַריינטרעטען — אַ בריה האָב איך געהאַט? — און זי איז גאָר אַלץ געשטאַנען אויף דער שוועל און עפּעס ווי נישט גע־גלייבט אַז כ'בין דער אייגענער. דערנאָך, אַז זי איז אַריין, האָט זי אַנגעהויבען רעדען. כ'געדענק נישט גענוי וואָס זי האָט געזאָגט. נאָר ס'האָט אַלץ געהאַט צו טאָן דער־מיט, אַז זי האָט געליינט מיינע ביכער און מיך געהאַלטען פאַר דעם גרעסטען שרייבער פון ראָמאַנ־טישע ערצעהלונגען. זי איז געהאַט געפאָרען קיין וואַרשע אויף אַ באַ־זוך צו אַ קראַנקער שוועסטער. אָבער זי איז אייגענס געקומען אַהיים צו קענען מיך פאָרשטעלען. זי האָט אפילו ברכה געהאַט מיך אויפצו־זוכען אין וואַרשע. ספּעציעל, האָט זי געזעהנ'ס, האָט זי באַוואונ־דערט די טיפע פאַרשטענדעניש מיי־נע פאַר דער פרוי.

— גאָט אין הימל, ווי איז דאָס מעגליך?! ניין, ס'איז אוממעגליך! זאָגט מיר אַז כ'מאַך אַ טעות!...

— האָט זי גענומען זיך בעטען אין אַ סאָרט דראַמאַטישען מענה־לשון און ברעכען די הענט. זי איז גע־וואָרען מאָדנע עהנליך צו בעלאַ'ן, נישט אין אויסזעהן. נאָר אין דעם טאָן, דעם קולות. און ס'האָט מיך אַנגעכאַפּט אַ צולהכעיס.

— איר מאַכט נישט קיין טעות.

— האָב איך געזאָגט.

— וואָס? איר זענט פעהיג צו פאַרטשען אַ פרוי?! — האָט זי גענומען שרייען. — אויב אַזוי, איז אַלץ פאַלש; אויב אַזוי, איז די גאַנ־צע וועלט־ליטעראַטור איין גרויסער שווינדל!

די מענער אירע זענען געוואָרען אַלץ העכער און כ'האָב אַ זאָג גע־טאָן:

— פרוילין, גוטע פרוי, וואָס איר זאָלט נישט זיין, כ'דאַרף זיך איבערטאָן פאַר דער פאָרלעזונג און כ'האָב שוין נישט קיין צייט. איר דאַרפט מיך נישט פאָרשטעלען. נאָך דער פאָרלעזונג קענט איר זאָגען וואָס איר ווילט. אָבער איצט זייט אַזוי גוט און לאָזט מיך צורוה.

— וואָס? איר וואַרפט מיך אַרויס? — האָט זי זיך צעגוואַל־דעוועט. — האָט גאָר נישט דער מענטשליכער ציניזם קיין גרענעץ?!

און איר וואַרפט דאָס זיין דער וואָרט־זאָגער, דער גייסטיגער פיר־רער, וואָס דאַרף אויפהויבען די געמיטער פון אונז קליינע מענטשע־לעך? דאָס איז פּראָסטיטוציע, גייסטיגע פּראָסטיטוציע!...

זי האָט גענומען שרייען אַלץ העכ־כער און די ווייזערס אין זייגער האָבען זיך גערוקט אַלץ נעהענטער צו דער צייט ווען די יונגעלייט האָ־בען געזאָלט נאָך מיר קומען. כ'האָב דערזעהן אין שפּיגל אַז מיין העמד איז געוואָרען קניטיג אין באַק. ס'האָט מיך אַנגענומען אַ צאָרן אויף מיין אייגען שלימזל. כ'האָב קוים זיך באַפרייט פון בעלאַ'ס טענה'ס און ס'באַפאַלט מיך שוין אַ צווייטע. אין איין מאָמענט איז מיר געוואָרען קלאָר, אַז זי וויל טאָן איצט גענוי דאָס וואָס בעלאַ פריהער: מאַכען אַ סקאַנדאַל, צונויפרופען מענטשען. כ'האָב אַ געשריי געטאָן:

— איך נעהם אַרויס. אָדער איך וואַרף אייך אַרויס!

— נו, וואַרפט מיך אַרויס! — האָט זי צעריקבעשריגען. — זאָל די גאַנצע וועלט וויסען וואָס פאַר אַן אויסוואָרף איר זענט!...

יאָ, אַרויס געטראָפען. כ'בין צו־געלאָפען צו איר, זי אַנגעכאַפּט ביי די האָר און זי גענומען שלעפּען צו דער טיר. זי האָט אַרויסגעלאָזט אַ געשריי און כ'האָב איר געטאָן אַ פּאַטש אַז ס'האָט אָפּגעקלונגען. כ'האָב אַז עפען געטאָן די טיר און זי אַרויסגעוואָרפען.

ס'איז אַלץ געשען אַזוי גיך און ס'איז אַלץ געווען אַזוי פאַנטאַסטיש, אַז כ'האָב מיר אַליין נישט געגלייבט אַז ס'קומט פאָר אויף דער וואָר. כ'האָב זיך געריכט, אַז זי וועט נעמען קלאַפּען אין דער טיר און די שטאָט וועט זיך צונויפלויפען. אָבער עפּעס איז געוואָרען אומהייב־ליך שטיל. אפשר חלש'ט זי? — איז מיר איינגעפאַלען. — אפשר האָב איך זי דערהרג'עט? אַ שעה־נע געשיכטע וואָלט דאָס געווען ווען די דאָזיגע פאָרלעזונג וואָלט זיך גע־ענדיגט מיט אַ מאָרד!... כ'האָב געעפענט די טיר, אָבער ס'איז גע־ווען אַזוי פינסטער אין קאָרידאָר און פאַר די אויגען האָט מיר אַזוי געשווינדעלט, אַז כ'האָב גאָרנישט געזעהן.

כ'האָב ערשט דאַמאָלסט דער־שפּירט ווי אויפגערעגט כ'בין. די הענט האָבען מיר געציטערט. די פיס זענען מיר געוואָרען שלאַבריג און כ'האָב בשום אופן נישט געקאָנט אַריינטרעפען מיט דער ספּינקע אין לעכל פון קראַגען. ס'האַרץ האָט מיר געקלאַפּט. כ'האָב געהאַט צוגעגרייט אַ מאַנוסקריפּט צום לייענען. אָבער ער איז ערגיץ געהאַט אַוועקגעוואָר־פען. ס'האָט מיך אַנגענומען אַ פּחד פאַר מיין אייגענעם גורל. אפשר נאָר אַנטלויפען פון שטאָט?· אָבער אין דער רגע האָב איך דערהערט שטימען און ס'זענען אַריין צוויי יונגעלייט. איינער פון זיי האָט אַ זאָג געטאָן:

— די חבר'טע צפּורה איז דאָ נישט געווען?

כ'האָב פאַרנומען, אַז צפּורה איז

פון
יצחק באשעווים

די מויד וואס דארף מיר פארשטעלן און כ'האב נישט געוואוסט וואס צו ענטפערן. כ'האב מורא געהאט צו זאגן יא, ווייל איבער די ליגנס, וועט דאס זיין א באווייז קעגן מיר. אז כ'האב זי דער־הרג'עט.

די בחורים האבן געוואוסט ווי צו־מישט איך בין. איינער האט מיר געהאלפן מיט דער ספינקע. א צווייטער האט א פרעג געטאן: וואס האסטו איר עפעס צוגעווארפן אייערע שריפטן? און ער האט גענומען אויסקלייבן די בלעטלעך. די יונגעלייט זענען מיט מיר ארויס און אויף ווי ווייט כ'האב זיך אריינ־טירט, איז קיין שום פרוי נישט געלעגן אין קארידאר. איבערדרייסטן איז געשטאנען א טיפע בלאטע.

מיר האבן זיך ווי ס'איז דער־שלאגן צו דעם זאל און ס'האט שוין דארט געווארט אן עולם יונגעלייט מיט מיידלעך. דער פארזיצער, ארער וואס ער איז נישט געווען, האט גענומען פרעגן אויף דער חבר'טע צורה, און ס'איז גע־ווארן קלאר, אז זי איז נישט אין זאל. איינעגע האבן געהייסן ווארטן. אנדערע האבן אנגעוויזן אז כ'וועט שפעטן. צום סוף האט זיך עפעס א יונגערמאן אויפגעשטעלט ביים שטענדער און מיך גענומען פארשטעלן. כ'האב נישט געוואוסט וואס ער זאגט. כ'האב בלויז געהערט אז ער האלט אין איין איבער־חזר'ן דאס ווארט "וועלכעס". וואס איז אנגענומען אין אלע שטעטלעך פאר אן אינטעליגענט ווארט. דערנאך האב איך אנגעהויבן מיין רעדע.

כ'האב גערעדט, אבער עפעס האב איך נישט געוואוסט די באדייטונג פון די אייגענע ווערטער. אשטייגער ווי כ'וואלט זיך באנוצט מיט א פרעמדער שפראך. וואס כ'וואלט ערשט אין לערנען. כ'האב מורא גע־האט מ'זאל מיך נישט אויספייפן. אבער אין זאל איז געווען שטיל. נאך דער רעדע האב איך גענומען לייענען א דערציילונג. אבער די בוכשטאבן אויף די בלעטלעך זע־נען געשפרונגען איינע איבער דער אנדערער, געווארן דא גרין, דא גאלדיג. צום גליק האב איך געקאנט די מעשה כמעט אויף אויסענווייניג. ס'איז א באגעגעניש צווישן א בחור מיט א מיידל אין א לבנה־נאכט. די זאך איז קיינמאל נישט אריין אין מיינע שריפטן. אבער וויפל מאל כ'האב זי פארגעלייענט, האט זי ארויסגערופן א בייפאל. מ'האט מיר אפילו איבערגעריסן און מיטן מיט אפלאדיסמענטן און כ'האב זיך נאר א ווייל געמו־טען באַרוהיגן. ס'איז מיר ביס־לעכווייז געווארן קלארער פאר די אויגן.

כ'סו א קוק און כ'האב דערזען צווישן עולם בעלא'ן און די אנ־דערע. די מויד וואס כ'האט גע־פאסט. זיי זענען געזעסן איינע נעבן דער אנדערער און אפלא־דירט. די אויגן ווייערע האבן ממש געשטראלט פון באגייסטערונג. כ'האב אנגעהויבן לאכן און קיי־נער האט נישט געוואוסט פארוואס. אבער געלעכטער שטעקט־צו. דער גאנצער זאל האט גענומען מיטלא־כן. ביז חיינט צו טאג. ווען כ'דער־מאן זיך אין דער געשיכטע, מוז איך לאכן...

— וואס איז געווארן פון דער אנדערער?

מנשה בערגער איז געווארן אין איין רגע ערנסט.

— ז'יס חתונה געהאט מיט'ן ביבליאטעקאר פון שטאט. די פלעגט פון צייט צו צייט שיקן קיין ווארשע און זי האט מיר יעדעס מאל טעלעפאנירט. כ'געדענק אפילו נישט איר צונאמען. זי פלעגט מיר אנקלינגען און זאגן: "דא רעדט די פרוי וואס איר האט געפאסט". ... זי האט אלעמאל פארלאנגט עפעס א געפעליגקייט: מיין'ס א בוך. אומזיסטע בילעטן אויף א פארלעזונג. ארער גאר א בילעט פארן מאסקעראבאל פון דער פרעסע. כ'האב עס איר שטענדיג באַ־זארגט. די פעסט וואס כ'האב איר געגעבן זענען געווארן אונזער פריוואטער סוד.

— אירס נישט פארפירט מיט איר קיין ליבע?

מנשה בערגער האט געטאן א לאך:

— נישט געווי.

— אירט זיך געטראפן מיט איר?

— א פאר מאל. ווייטער ווי צו א קוש איז נישט דערגאנגען. אירס אייך מיר לאכן. נאר זי איז מיר געווען צוגעזאגט כ'זאל מיט איר פארפירן עסקים. מ'טאר נישט אנ־הייבן מיט קיין פרוי פון מיטן ארער פון סוף. פארפירן מיט איר א ליבע וואלט געווען עפעס אזוינס ווי בלוט־שאנד... כ'האב זי איינ־מאל געטראפן, אויב דער ביבליא־טעקאר האט איר אמאל דערלאנגט א פאטש, און זי האט געענטפערט כמעט מיט באַוויזערן: ער איז צו איידל פאר אזוינע זאכן. ער האט צופיל רעספעקט פאר דער פרוי. דערביי האט זי מיך אנגענומען ביים ארעם מיט עפעס א ספעציעלער צערטליכקייט...

— — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

ס'האט אנגעהויבן ווערן שפעט. די געסט זענען אלע אוועק. די קעל־נערינס האבן גענומען גענעצן. די ריחות פון די בלומען האבן זיך אויסגעמישט מיט דעם געשטאנק פון די מיסט־וועגן וואס פירן ארויס אין דער צייט דאס מיסט פון די קאסטנס. אן איינציגע פליג, א גרויסע, מיט א גרינגאלדיגן בויך, האט געזשומעט ארום אן אבאזשור פון א לאמפ און איז געווארן ווי דורכלעכערט מיט איר קערפער־רעל. וואלטן הייך זענען געפאלן פון הימל.

כ'האב אויפגעהויבן דעם בליק און גענומען צעהלן די שטערן וואס האבן געהייערט איבער דעם גער־טנערל. כ'האב א זאג געטאן:

— וואו קומט דאס אלץ אהין?

מנשה בערגער האט געהאלטן אין מיטן באלאנסירן א קאווע־לעפעלע אויפן ראנד פון א גלאז.

— ס'גייט אלץ אריין אין גאס'ס פעטווארן...

(סוף)

דער מאַנוסקריפּט

מיר זײַנען געזעסן בײַ אַ טיש אויף דיזענגאָף, אין תל אָביב. אונטער אַ שירעם וואָס האָט אונדז באַשיצט פון דער זון, און געגעסן אַ שפּעטן אָנבײַסן. מײַן גאַסט, אַ פרוי אין די סיפּע פערציגער, מיט אַ קאָפּ רויטע פאַרב־געפאַרבטע האָר, האָט באַשטעלט פאַר זיך מאַראַנצן־וואַסער. אַ מאַנטקוסט פון שוואַרצע קאַווע, וואָס זי האָט געמאַכט זיס מיט סאַכאַרין, וואָס זי האָט אַרויסגעגראַבלט פון אַ פּיצעלע שאַכטעלע מיט אַ דעקל פון פּערלמוטער. כ׳האָב זי געקענט אַרום זיבן און צוואַנציג יאָר. פריער ווי פון אַקטריסע אין אַ וואַרשעווער קלײַנקונסט־טעאַטער „קונדס״, דערנאָך ווי דאָס ווײַב פון מײַן פאַרלעגער מאָריס ראַשקעס און שפּעטער ווי די געליבטע פון מײַן פאַרשטאָרבענעם פרײַנד, דער שריפטשטעלער מנשה לינדער. נאָך שפּעטער האָט זי חתונה געהאַט דאָ אין מדינת ישראל מיט אַ זשורנאַליסט צען יאָר אינגער פון איר, אהוד הדרי. איר בינע נאָמען אין וואַרשע איז געווען שיבתא. שיבתא איז אין אידישן פאָלקלאָר דער נאָמען פון אַ שדיכע וואָס רעדט־צו ישיבה־בחורים צו זנות און גנב׳עט־צו פריש־געבוירענע עופ׳עלעך בײַ קימפּעטערינס וואָס געהען אַרויס אַליין בײַנאַכט אָהן אַ טשעפּעלט פאַר סוד פאַר אַ שמירה. פון דער היים האָט זי געהייסן נעמי קליינמינץ. איר פאָטער איז געווען אַ גמרא־מלמד אין טשענסטאָכאָוו.

ווען שיבתא האָט אין „קונדס״ געזונגען אירע שקאַצישע לידער און רעציטירט די געפּעפּערטע פּאַשקוואָנען וואָס מנשה לינדער האָט פאַר איר געשריבן, האָט זי, ווי מ׳זאָגט אין טעאַטער־זשאַרגאָן, „געברענט די ברעטער״. די רעצענזענטן האָבן באַזונגען איר שעהן פּנים׳ל, איר הומאָר, איר שלאַנקע פיגור, אירע גראַציעזע באַוועגונגען. אפילו די פּוילישע פּרעסע האָט זי געלויבט און זי פאַרגליכן צו דער וועלט באַרימטער אַרדאַוויאָנאַ. אָבער דאָס טעאַטער „קונדס״ האָט זיך ניט געהאַלטן מער ווי צוויי סעזאָנען און ווען שיבתא האָט געפּרוּווט שפּילן דראַמאַטישע ראָלן איז זי דורכגעפאַלן. איך בין געווען אַזוי אָדער אַנדערש פאַרבונדן מיט איר ביז איך בין אַוועק קיין אַמעריקע. איך בין אַ סך מאָל געווען בײַ איר אין דער היים און זי האָט געקאָכט פאַר מיר בלינצעס מיט קעז, פּאַשטעטן מיט שוואָמען, קרעפּלעך מיט אײַנגעמאַכטס. אין דער צײַט פון דער צווייטער וועלט־מלחמה האָב איך פון איר ניט געהערט. עמיץ האָט מיר אַפילו געזאָגט, אַז זי איז אומגעקומען אין אַ געטאָ אָדער אין אַ קאָנצענטראַציע־לאַגער. אָבער אָט איז זי געזעסן נעבן מיר אין אַ ברייט־רונדיגן שטרויהוט, אין אַ ווייס מיניקלייד, מיט גרינע שוואַרצע ברילן איבער די גרינע אויגן, די באַקן גערוזשט, די ברעמען אויסגעצופּט, מיט בראַסלעטן און קמיע׳ס אויף ביידע האַנטגעלענקען, מיט רינגען אויף די פינגער און מיט צונטער־רויטע נעגל. מ׳האָט זי געקאָנט פון דערווײַטנס אָננעמען פאַר אַ יונג מיידל. אָבער דער האַלדז אירער איז געוואָרן לויז און מיטעליעריג. זי האָט מיך געגרוסן מיט אַ צונאָמען וואָס זי האָט מיר געגעבן ווען מיר ביידע זענען געווען יונג: לאַשיקל. זי האָט געזאָגט:

— אוי, לאַשיקל. ווען עמיץ וואָלט מיר געזאָגט אין קאַזאַכסטאַן אַז מיר וועלן נאָך אַמאָל זיצן צוזאַמען אין אַ אידישער מדינה, וואָלט איך דאָס געווען געהאַלטן פאַר אַ וויץ. אָבער אַז מ׳לעבט, דערלעבט מען. וואָלסטו געגלויבט אַז איך בין פעהיג צו שטעהן צען שעה אין טאָג אין אַ וואַלד און וועגן קלעצער? אָט דאָס וואָס מיר האָבן געטאָן. מיר זענען געווען הונגעריג פאַר אַ צלאָג און ליידיג אויך. אוי, כ׳האָב פאַרגעסן דיר צו זאָגן: הדרי וויל נעמען בײַ דיר אַן אינטערוויו פאַר דער צײַטונג.

— מיט פאַרגעניגן. וואָס האָט ער זיך עפּעס אַ נאָמען געטאָן הדרי?

— ווער ווייסט? זיי האָבן דאָ אַלע זיך געגעבן נעמען פון דער הגדה. פון דער היים הייסט ער ווײַנגול ווילבערשטיין, ניט אהוד הדרי. איך אַליין האָב שוין געהאַט אַמוהעניגסטענס אַ האַלב טוץ נעמען. ווייסטו אַז איך בין שוין געווען אַ נגרא דאַווידאָר נאָ בעריקאָוו? אַזוי האָב איך געהייסן צוויי יאָר צײַט, צווישן 1942 און 1944. קאָמיש, האַ?

— יאָ. ניין. פאַרוואָס ביזטו דיר־צעגאַנגען מיט מנשה׳ן? — האָב איך געפרעגט.

— נו, כ׳האָב געוואוסט אַז ווען דאָס פרעגן, לאַשיקל. דאָס איז אַ מעשה פון טויזענט און איין נאַכט. זי איז אַזוי אויסטערליש אַז טײלמאָל גלויב איך מיר אַליין ניט אַז ס׳האָט פּאַסירט אויף אַן אמת. זינט 1939 איז מײַן לעבן ווי אַ מין לאַנגער חלום, אָדער אַ קאָשמאַר. טײלמאָל כאַפּ איך מיך אויף אין מיטן דער נאַכט און כ׳געדענק ניט ווער איך בין, ווי איך הייס און מיט וועמען כ׳בין אין בעט. כ׳טאַפּ אָן אהוד׳ן און ער נעמט מורמלען צו מיר: מה זה? מה את רוצה? ערשט אַז איך הער אים רעדן העברעאיש, דערמאָן איך מיך אַז איך בין אין דער הייליגער מדינה.

— פאַרוואָס ביזטו דיר צעגאַנגען מיט מנשה׳ן?

— ווילסט הערן אויף אַן אמת?

— אַבסאָלוט.

— לאַשיקל, קיינער ווייסט ניט די גאַנצע געשיכטע. אָבער דיר וועל איך אַלץ דערציילן. וועמען דען אויב ניט דיר? אַ טאָג איז ניט אַריבער אין די אַלע וואַנדערונגען און וואַגלענישן כ׳זאָל ניט טראַכטן וועגן דיר. כ׳האָב מנשה׳ן ניט פאַרגעסן. כ׳האָב אים געוואָלט פאַרגעסן. אָבער פון וועלן ביז פאַרגעסן איז אַ ווייטער מהלך. מ׳קאָן דען איבערהויפּט פאַרגעסן עמיצן וואָס מ׳איז געווען מיט אים נאָהענט? אַזוי נאָהענט ווי כ׳בין געווען מיט אים, בין איך ניט געווען מיט קיין שום מענטש און וועל שוין קיינמאָל ניט זײַן. דאָס וואָס איך בין גרייט געווען צו טאָן פאַר אים, וואָלט איך ניט געטאָן פאַר מײַן אייגענעם טאַטן. און דאָס איז ניט גלאַט עפּעס אַ מליצה. כ׳האָב דאָס באַוויזן מיט מעשים. ניט מיט ווערטער. כ׳ווייס אַז דו האַלטסט מיך פאַר אַ לײַכטער פרוי. דו ביזט געבליבן טיף אין האַרץ אַ חסיד און אין דײַנע אויגן בין איך אַ חצופה, אַ זונה. אָבער גלייב מיר, אַז קיין שום רביצין וואָלט ניט געטאָן פאַר איר מאַן קיין צענט־חלק דערפון וואָס איך האָב געטאָן פאַר מנשה׳ן. איך בין געגאַנגען פאַר אים בוכשטעבליך אין פײַער אַרײַן, און ווי ער האָט מיר אָפּגעדאַנקט, דאָס איז, ווי מ׳זאָגט, אַ קאַפּיטל פאַר זיך.

— שיבתא, אָהן הקדמה׳ס!

— נו, גוט. נאָכדעם ווי דו ביזט אַוועק קיין אַמעריקע האָבען זיך ערשט אָנגעהויבן אונדזערע גוטע יאָרן. מיר האָ־

דערצעהלונג

פון
יצחק באשעוויס־זינגער
Copyright
Isaac Bashevis Singer

בען זיך ערשט אנגעהויבן סטרט זיך א שרעקליכע מלחמה און אז יעדער טאג איז א געשענקטער. ער האט מיר געלייענט אלץ וואס ער האט געשריבן. איך האב איבערגעשרייבן זיינע מאנוסקריפטן און געמאכט ארדנונג. דו ווייסט דאך ווי ביי אים איז אלץ געווען צעווארפן. ער האט ביז'ן סוף זיך נישט געקאנט אויסלערנען אזא איינפאכע זאך ווי נומערירן זיינע בלעטלעך. זיין קאפ איז אלעמאל געווען אין איין זאך; ווייבער. כ'האב געוואוסט אויפגעגעבן דעם קאמף. כ'האב מיר געזאגט: דאס איז ער און קיין שום כח קען אים נישט איבערמאכן. אבער דערביי איז ער געווארן אלץ צוגעבונדענער צו מיר. איך האב געהאט א פאסטען און אים פאקטיש אויסגעהאלטן. ווערסט נישט גלויבן. נאר איך האב געקאכט פאר ווייבע נסכה'ס. ער האט זיי דען ליב געהאט? וואס עלטער ער איז געווארן, אלץ מער האט ער זיך געמוזט איבערצייגן אז ער איז נאר דער גרויסער דאן זשואן. פאקטיש האט ער געהאט צייטן ווען ער איז געווארן איינגאנצן אומבאהאלפן. איין טאג איז ער געווען א גבור, צומארגנס האט אלץ אויפגעהערט פונקציאנירט. וואס האבן אים געטויגט די אלע פליאסטערינגס? אין א זין איז ער געווען ווי א קינד: א גרויס קינד. אט אזוי האט זיך עס געצויגן ביז ס'איז געווארען די מלחמה. מנשה, ווי דו ווייסט, האט אלסטן געלייענט א צייטונג, כמעט קיינמאל נישט געעפנט דעם ראדיא. ער האט, ווי יענער שטרויס, צוגעמאכט די אויגן און־נישט געוואלט זעהן דעם שונא. כ'קען נישט זאגן אז די מלחמה איז געווען פאר אים א פולשטענדיגע איבערראשונג. מ'האט אין ווארשע זינט וואכן געגראבן שוץ־גרובענס און מ'האט אויפגעשטעלט באריקאדן. רבנים זיינען געשטאנען מיט לאפעטעס און געגראבן שוץ־גרובענס. איצט אז היטלער איז געגאנגען אויף ווי', האבן די פאליאקן פארגעסן די חשבונות מיט די אידען און אלע זענען געווארן איין פאלק.

פונדעסטוועגן, אז ס'איז געווארען מלחמה און די נאציס האבן אנגעהויבן באמבארדירען, איז מנשה געווארן געפלעפט. מיר האבן געוואוינט אין אונזער אלטער דירה אויף דער לעשנא. [illegible] ווי דו

ביזט אויפגעפאסט האב איך געהאט געקויפט א נייע סאפע און נייע שטוהלען. אונזער דירה איז געווארן ווי א באנבאניערע. ס'איז אלץ געשטאנען פונקט ווי אין איין מינוט. אט איז געווארן אן אליארם און אט האבן גענומען איינפאלן הייזער און מענשען זענען שוין געלעגן טויטע אין די גאסען. מ'איז געלאפען זיך באהאלטען אין קעלערס. נאר די קעלערס זענען נישט געווען זיכערער ווי די העכערע שטאקן. ס'זענען געווען אזוינע ווייבער וואס האבן געהאט שכל אנצוגרייטן שפייז. אבער נישט איך. מנשה איז אריין צו זיך אין קאבינעט. זיך אויפגעזעצט אויף א שטוהל און געזאגט: נעמי, דא וויל איך שטארבן. כ'ווייס נישט ווי ביי אנדערע. נאר ביי אונז האט דער טעלעפאן אויפגעהערט פונקציאנירן. באמבעס זענען געפאלען ממש פאר אונזערע פענסטער. אבער מנשה האט אראפגעלאזט דעם ראלעט און גענומען לייענען א בוך פון אלעקסאנדער דומא. אלע זיינע פריינט, אלע זיינע פארעהרערינס זענען אויסגערונען. אנדערע מאנסלייט האבן אויך זוכן קאנטאקטן. מ'האט גערעדט דערוועגן, אז די אידישע פרעסע האט געבראכט א ספעציעלע כארט אודער א ספעציעלן וואגאן צו אנטלויפן. אין אזא צייט קען מען זיך נישט פארזארגן. אבער ער איז מער נישט ארויס פון שטוב ביז יענעם טאג, ווען ס'איז געקומען די מעלדונג דורכ'ן ראדיא, אז די מאנסלייט זאלן אריבער די פראגער בריק. ס'איז געווען גאריש זיך צו פאקען. ווייל קיין באהנען זענען מער נישט געגאנגען און וויפל קען מען טראגן מיט זיך אז מ'געהט צופוס?

דו האסט מסתמא געהערט און געלייענט וואס ס'האט זיך פארגעטאן יענע טעג. כ'האב דיך פארגעסן צו דערצעהלען דעם עיקר. אין 1938 האט מנשה מיט אמאל באקומען א חשק צו שרייבן א ראמאן. די מוזע איז אים באפאלן און ער האט אנגעשריבן א בוך וואס, לויט מיין מיינונג, איז עס די בעסטע זאך וואס ער האט ווען ס'איז געשריבן. איך האב עס איבערגעשריבן אויף דער שרייב־מאשין, ווען עפעס איז מיר נישט געפעלן, האב איך אים געזאגט מיין מיינונג און ער האט אלעמאל איבערגעבעסערט. כ'האב

(שלוס אויף ביינטעל בריף זייט)

דער מאַנוסקריפּט

(שלוס פון זייט 3)

אַריינגעלייגט דערין מער וויפל דו קאָנסט דיר פאָרשטעלן. ס'איז געווען אַן אויטאָביאָגראַפיש ווערק. כאָטש נישט איינגאַנצן. ווען ס'האָט זיך דערוואוסט אין דער פרעסע אַז מנשה שרייבט אַ נייע ווערק, האָבן אַלע צייטונגען גלייך געוואָלט אָנהייבן דאָס דרוקן. אָבער מנשה האָט זיך איינגעשפּאַרט אַז ער וועט נישט אָנהייבן פאַרעפנטלעכן קיין וואָרט ביז אַלץ וועט נישט זיין געענדיגט. ער האָט געשליפן יעדן וואָרט. אַ סך קאַפּיטלען האָט ער איבערגעשריבן דריי און פיר מאָל. ווי ס'האָט געהייסן? נאָר נישט געהאַט קיין זיכערן נאָמען. אָבער דערווייל האָט ער עס גערופן „שטאַפּלען". פאַקטיש נישט קיין שלעכטער נאָמען, ווייל יעדע פאַר קאַפּיטלען האָבן געשילדערט אַן אַנדערע עפּאָכע און איז געווען ווי אַ שטאַפּל אויף אַ לייטער. ער האָט בלויז געהאַט באַוויזן צו ענדיגן די ערשטע טייל. דאָס ווערק האָט געזאָלט זיין אַ טרילאָגיע, אָדער אפשר נאָך לענגער.

ווען ס'איז געקומען צום איינפּאַקן די פאַר זאַכן וואָס מיר האָבן מיטגענומען אויף'ן וועג — כ'האָב נישט געוואָלט בלייבן אין וואַרשע, ווי די אַנדערע ווייבער. כ'בין געגאַנגען מיט אים. — פרעג איך אים: מנשה, האָסט איינגעפּאַקט „שטאַפּלען"? און ער זאָגט: בלויז דאָס. אַלע אַנדערע זאַכן מיינע וועלן שוין לייענען די נאַציס. ער האָט געטראָגן צוויי רענצלעך און איך האָב איינגעפּאַקט אַ ביסל וועש, אַ פּאָר שיך און וויפל כ'האָב געקאָנט טראָגן. אַט אַזוי האָבן מיר זיך געלאָזט צו דער בריק און פאַר אונז און נאָך אונז זענען געגאַנגען צענדליגער טויזנטער מענטשן. אַ פרוי האָט מען זעלטן געזען צווישן דעם עולם. ס'האָט אויסגעזען ווי אַ ריזיגע לוויה. און דאָס איז עס געווען, ווייל די מערסטע זענען געשטאָרבן — אָדער געוואָרן גע'הרג'עט — טייל אויף'ן וועג פון די נאַצישע באָמבעס. אַנדערע זענען שפּעטער, אין 1941, אומגעקומען ביי די נאַציס, און די מערסטע זענען אויסגעשטאָרבן אין סטאַלינ'ס לאַגערן. טייל אָפּטימיסטן האָבן געהאַט גענומען מיט זיך שווערע פעק און נאָך איידער זיי זענען צוגעקומען צו דער בריק, האָבן זיי שוין גענומען אַ העלפט אַוועקוואַרפן. אַלע זענען געווען אויסגעמאַטערט פון הונגער, פון נישט שלאָפן און פון שרעק. מ'האָט אַוועקגעוואָרפן אָנצוגן, פוטערס, זיכוואַרג. וואָס נישט? מנשה איז געווען בלייך ווי דער טויט. אָבער ער האָט פונדעסטוועגן געטראָגן די צוויי וואַליזעס ביז ס'איז צוגעפאַלן די נאַכט. מיר זענען געווען אויף'ן וועג קיין מאַלקין און קיין ביאַליסטאָק. ווייל סטאַלין און היטלער האָבן זיך שוין געהאַט צעטיילט מיט פוילן און אין ביאַליסטאָק איז געווען דער רוס. אויף'ן וועג האָבן מיר געטראָפן זשורנאַליסטן, שרייבער און אַזעלכע וואָס האַלטן זיך פאַר שרייבער. אַלע האָבן געשלעפּט מיט זיך מאַנוסקריפּטן און אין דער גאַנצער בהלה האָט זיך מיר געגלוסט צו לאַכן. ווער משטיינס געוואָגט האָט געדאַרפט זייערע שרייבערייען? און וואָס'ערע שרייבער זענען זיי געווען? נו, אָבער יעדער האָט ווייגע אילוזיעס.

(פאָרזעצונג — מאָרגן)

די פרוי און די

פון נינא בלום

„יעדע פרוי קען אַליין פאַרבעסערן איר אויסזען"

אַזוי האָט בעת אַן אינטערוויו דערקלערט מאַלאַ רובינשטיין, וועלכע איז אַן אויטאָריטעט אויף'ן געביט פון קאָסמעטישער באַהאַנדלונג נישט נאָר אין דער פירמע פון העלענאַ רובינשטיין, נאָר איז אין פאַרלויף פון יאָרן באַקאַנט מיט אירע עצות פאַר פרויען איבער דער גאַנצער וועלט.

יעדע פרוי דאַרף וויסן די פּלוסן און מינוסן פון איר נאַטירלעכן אויסזען. זי דאַרף זיך אויסלערנען נאָך מער אַרויסצוברענגען און צו אונטערשטרייכן די שיינע שטריכן פון איר געזיכט און צו געפינען אַ וועג ווי צו פאַרשטעלן די ווייניקער עסטעטישע זייטן פון איר אויסזען.

דאָס קען מען, פאַרשטענדלעך, נישט דערגרייכן מיט פּאַסיקע קאָסמעטיק. מעיק־אַפּ דאַרף מען וויסן ווי און וויפל צו נוצן.

מיט רובינשטיין האַלט, אַז עס איז לייכטער טאָג טעגלעך צו טאָן עפּעס צום פאַרבעסערן און אויסהאַלטן דעם גוטן אויסזען פון אַ פרוי ווי עס כסדר צו פאַרנאַכלעסיקן און איין מאָל עס וועלן פאַרבעסערן.

נישט באַנוצן קאָסמעטיק פּראָדוקטן איז אַ לערע, וואָס מען דאַרף אויך זיך פּראַקטיצירן.

עס איז אַן אַלטער כלל, אַז ווען מ'איז אויסגערוט זעט מען אויס בעסער. במילא דאַרף אַ פרוי אָנהייבן צו פאַרבעסערן איר אויסזען דורך גענוג שלאָף. די צאָל שעה'ען צום שלאָפן קען מען נישט באַשטימען ווי אַ כלל. דאָס איז אָפּהענגיק אין יעדן אינדיווידואום. איין מענטש האָט גענוג זעקס שעה שלאָף און איז אויסגערוט. אַן אַנדערער דאַרף האָבן אַכט אָדער ניין שעה שלאָף.

זייער גוט איז ווען אַ פרוי קען נעמען צייט פאַר זיך אין דער פרי און נישט אָנהייבן דעם טאָג אין גרויסער איילעניש. (פאַרשטענדלעך, איז עס אַביסל שווער פאַר פרויען, וועלכע דאַרפן גלייך אינדערפרי אַרויס פון הויז צו אַן אַרבעט).

מען דאַרף יעדן אינדערפרי אין בעט אָדער אויסער בעט מאַכן אַ ביסל איבונגען, כדי אויסצוציען די פאַרשלאָפענע גלידער און מאַכן אַרבעטן די מוסקלען. דאָס איז אויך גוט פאַר דער בלוט־צירקולאַציע.

אַ „שאַוער" איז זייער אָפּפרישנד אין פרימאָרגן. גוט איז צו נוצן אַ „דעאָדאָרענט" נאָכ'ן אָפּוואַשן זיך און אַרויפגעבן אויף'ן קערפּער אַ „מאָיסטשוראַיזער", כדי ווייכער און אָנגענעמער צו מאַכן די הויט פון קערפּער.

נאָכ'ן וואַשן די ציין איז גוט צו נוצן אויף'ן געזיכט אַ ספּע־

דער מאַנוסקריפּט

(פאָרזעצונג פון נעכטען)

ביז׳אל דיר וועלן דערציילן ווי אזוי מיר האבען זיך דערשלעפט קיין ביאליסטאָק, וואלט איך געדארפט זיצן מיט דיר ביז איבערמארגען. מנשה האט שוין געהאט איבערגעלאזט איין וואליזע אויפ׳ן וועג. איידער ער האט די איבערגעלאזט האב איך די געקאָסטן צו זעהן צי ס׳זענען דארט נישט זיינע כתבים. אנגעגעבען, הערט. אלע אנדערע זאכן האבען שוין נישט געהאט אין אונזערע אויגען קיין שום ווערט. ער איז געהאט אריינגעפאלען אין אזא פינסטערער שטימונג אז ער האט איבערהויפט אויפגעהערט צו רעדען. ס׳האט אים גענומען שפראצן א בארד. א גרויע בארד. ער האט געהאט פארגעסן מיטצונעמען ראזיר־געצייג. די גרויע בארד האט אויסגעזאגט דעם אמת. די ערשטע זאך וואס ער האט געטאן ווען מיר האבען זיך אפגעשטעלט אין א ישוב איז געווען: זיך אפראזירען. טייל שטעטלעך זענען געווארען אפגעווישט פון די נאצישע עראפלאנען. אנדערע זענען געבליבען גאנץ און דאס לעבען האט זיך דארט געפירט ווי ס׳וואלט איבערהויפט נישט געווען קיין קריג. ווען ס׳איז נישט גלויבן. נאר א חברה בחורים, לעזער פון דער אידישער ליטעראטור, האבען פארלאנגט פון מנשה׳ן ער זאל האלטען פאר זיי א פארלעזונג. אט דאס זענען מענשען. א מינוט איידער ס׳שטארבט האט מען אלע לעבעדיגע פארלאנגען. איינער א לאמצאן האט זיך פארליבט אין מיר און גע־פרואו. נישט מער און נישט ווייניגער, ווי מיר צונעמען פון מנשה׳ן. כ׳האב נישט געוואוסט צי זאל איך לאכען אדער וויינען.

דאס וואס ס׳האט זיך אפגעטאן אין ביאליסטאָק, — פאר דעם האב איך אינגאנצען נישט קיין ווערטער. ביאליסטאָק האט געהערט צו די סאָוויעטען. די לעבענס־געפאר איז געווען אריבער. און יענע וואס האבען זיך דערשלעפט אהין זענען ווי אויפגעשטאנען תחית־המתים. סאוויעטישע אידישע שרייבער זענען געקומען פון מאסקווע, פון כארקאוו, פון קיעוו באגריסען זייערע פויליש־אידישע קאלעגן, די פליטים. און קאמוניזם איז געווארען מיט געלד צוגלייך. מילא. יענע שרייבערלעך וואס זענען אויך אן אמת געווען קאָמוניסטען אין פוילען, זענען געווארען ביי זיך אזוי פאטריאטען. א שטייגער ווי יעדער איינער וואלט היינט־מארגען געוואלט ארויף אין קרעמל און איבערגעבען די מאכט ביי סטאלינ׳ען. אבער די אנדערע, יענע וואס זענען גאר געווען פאלקיסטען, ציוניסטען, אדער דער שווארץ־יאר ווייסט, האבען גענומען שפילען די ראָל אז זיי זענען אויך געווען שטילערהיים רויטע. פאר׳ן אמוטיגסטען מיטלויפער. מ׳האט זיך געהאלטען אין איין יחוס׳ען מיט׳ן, סאָטען דעם שוסטער און מיט׳ן פעטער דעם בעל־עגלה. א סך האבען גאר אנגעטאָקט אז די ווייטערע זענען געווען פויערים. כ׳דארף דיר נישט זאגען אז ס׳איז אלץ געווען איין גרויסער ליגען. געשטאמט האבען זיי אלע פון מעקלערס, שדכנים, בטלנים. מ׳האט זיך איבערגעשליגט אזוי גיך, אז ס׳האט אוש געשווינדעלט פאר די אויגען. מנשה האט אויך אן אמת געשטאמט פון ארבעטער, ער האט זיך אויפגעצויגען אין דער סאמע ארעמקייט. אבער ער איז געווען צו שטאלץ צו ווערען א טייל פון די היטעפדלעקערס. די סאוועטישע שרייבער האבען מנשה׳ן פונדעסטוועגן אויפגענומען מיט א געוויסען רעספעקט. מ׳האט גערעדט וועגען ארויסגעבען א זאמעלבוך, גרינדען א פארלאג פאר די פליטים. און די רעדאקטארען האבען געפרעגט מנשה׳ן צי ער האט מיט זיך מיטגעבראכט עפעס צו דרוקען. איך בין געווען דערביי און איך האב זיי דערצעהלט וועגען מנשה׳ס ווערק „שטאפלען". מנשה האט שרעקליך פיינט געהאט ווען איך האב געזאגט א גוט ווארט וועגען אים. א סך חלומות׳ען אונזערע זענען ארויסגעקומען צו ליב דעם. אבער כ׳האב מיך נישט געקאנט איינהאלטען און זיי געזאגט וואס איך טראכט וועגען דעם ווערק. זיי זענען געווארען שטארק אינטערעסירט. ס׳זענען געווען ספעציעלע פאנדען צו שטיצן שרייבער פליטים און צו קויפען ביי זיי זאכען. ס׳איז געווארען באשטימט מיר זאלען מארגען ברענגען דעם מאנוסקריפט. מיר האבען געוואלט קריגען א גרויסען אדרויף. אחוץ דעם האט מען אונז צוגעזאגט א בעסערע דירה. ראסמאל האט מנשה מיך נישט פארגעהאלטען פארוואס איך האב אים געלויבט. אין אזא צייט ווערט מען ביי זיך אזוי געפאלען אז מ׳שאצט־אפּ א גוט ווארט אפילו פון אן אייגענעם.

מיר שטעלן אהיים. איך עפען די וואליזע און דארט ליגט דער דיקער קאנווערט מיט דער אויפשריפט „שטאפלען". איך נעם ארויס דעם מאנוסקריפט און איך דערקאן נישט דאס פאפיר. נישט די האנטשריפט. מיין טייערער. עפעס אן אנפאנגער, א פארשלאפטע קראנק האט געהאט געגעבען מנשה׳ן ווייג׳ס א כתב־יד צו לייענען און מנשה האט אים — ווער ווייסט ווי אזוי? — אריינגעלייגט אין דעם קאנווערט וואו ס׳איז פריער געלעגען זיין ווערק „שטאפלען". מיר האבען געטראגען די גאנצע צייט א שמירעריי פון א גראפאמאן.

דיר שילדערען וואס איך האב דערפיהלט ווען איך האב דערזעהן וואס ס׳איז געשעהן קאן איך נישט און כ׳דארף נישט אויך. נאר איצט אז כ׳רעד וועגן דעם, נעמען מיר קריכען מר־ראשקעס איבער׳ן רוקען. מנשה האט געהאט אנגעוואוירן אויס׳ן וועג אמשר צוואנציג פונט. ער האט אויסגעזעהן קראנק. כ׳האב מורא געהאט ער זאל נישט ווערען ווילד. אבער ער איז געשטאנען שטיל און בלויז א זאג געטאן:

— נו, דאס איז עס.

אחוץ דעם וואס ער איז געבליבען אינגאנצען אהן סחורה צו פארקויפען, איז נאר געווען א געפאהר אז די יעווסעקעס זאלען נישט ווארפען אויף אים קיין חשד אז ער האט געשריבען אן אנטי־קאמוניסטיש ווערק און אז ער האט מורא דאס צו ווייזען. ס׳האט אין דעם ביאליסטאק געשווירבעלט און געגריבעלט מיט מוסרים. און אזוינע וואס האבען געוואלט פטר׳ען. נאר ס׳איז נאר נישט געווען צו וועמען צו געהן. די רויטע האבען זיך ערשט געהאלטען אין ארגאניזירען. די נ. ק. וו. ד. האט נאך נישט געהאט קיין ריכטיגען אדרעס. פונדעסטוועגן האט מען שוין געהאט עטליכע שרייבער ארעסטירט. און אנדערע האט מען בעהייסען זיך פארנעמען פון שטאט. נעמען אן אומשולדיגען מענטש און אים אוועקשיקען אויף צעהן יאר תפיסה אדער אין א שקלאפענלאגער איז געווען איינע פון די לייכטסטע זאכען. לאשיקל. איכ׳ל דיר געבען די טרוקענע פאקטען. איך בין א גאנצע נאכט נישט געהאט געשלאפען. אינדערפרי האב איך מיר אויסגעהייבען

דערצעהלונג

פון
יצחק באשעװיס-זינגער

Copyright
Isaac Bashevis Singer

און געזאגט: מנשה, איך גײה צוריק קיין װארשע.

װען ער האט דערהערט די װערטער, איז אים דאס גאנצע בלוט ארויס פון פנים און ער האט געפרעגט: ביזטו פון זינען אראפ, אדער װאס? אבער איך האב געזאגט: װארשע איז נאר א שטאט. כ'קאן נישט לאזען דיין װערק זאל פארפאלן װערען. ס'איז נישט בלויז דיין װערק, ס'איז מיין װערק אויך. מיר האבען נישט קיין קינדער און דאס איז מיין קינד. איצט האט ער גענומען שרייען: זיך רייסען די האר און שװערען אז אויב איך װעל געהן צוריק קיין װארשע, װעט ער זיך אויפהענגען אדער זיך איבערשניידען דעם האלז. ער האט מיך געשלאגען אויך. די סקאנדאלען האבען געדויערט צװיי טעג. דעם דריטען טאג בין איך אװעק צוריק אויפ'ן װעג קיין װארשע. כ'װיל דיר דא זאגען אז כ'בין נישט געװען די איינציגע. א היפשע צאל מענער װאס האבען פארלאזט װארשע האבען זיך געלאזט געהן צוריק. מ'האט געבענקט נאך די װייבער, נאך קינדער, נאך א בעט װאו דעם קאפ אנידערצולייגען. מ'האט זיך שוין באצייטענס געהאט אנגעהערט װאס ס'טוט זיך אין סטאלינ'ס גן-עדן און טייל זיינען געקומען צום באשלוס אז אויב מ'דארף שטארבען, איז שוין בעסער צו שטארבען אין דער היים. אזוי װי כ'האב געטאן װאס כ'האב געטאן האב איך מיר עפעס אליין נישט געגלויבט אז איך טוה דאס. כ'בין פון דער נאטור נישט קיין העלדין. אויף איינצושטעלען דאס לעבען — פאקטיש געהן אויף א זיכערען טויט — צוליב א מאנוסקריפט דארף מען זיין געריהרט אויפ'ן קאסטען. איך האב דאס מיר אליין געזאגט. אבער דערביי האט מיך געהאט אנגענומען אן אנטשלאסענקייט װאס איז ניט געקומען פון מיר. נאר װי ס'װאלט אין מיר אריין א דיבוק. אזוי װי ס'האט געהאט אנגעהויבען צו װערען קאלט, האב איך געטראגען ערגיץ א סװעטער-װארימע אונטערװעש. כ'האב מיטגענומען א לאבען ברויט מיט א קעז. כ'בין אריין אין אן אפטייק און מיר געהייסען געבען סם. דער אפטייקער, א איד, האט אנגעשטעלט א פאר װילדע אויגען, און איך האב אים דערציילט װאס איך גײה אפטאן. כ'האב אויסגעטראכט א ליגען אז כ'האב איבערגעלאזט א קינד אין װארשע. כ'האב געזאגט דעם אפטייקער אז כ'װיל נישט אריינפאלען צו די נאצים א לעבעדיגע. ער האט מיך גאנץ גוט פארשטאנען און מיר געגעבען ציאן קאלי.

כ'בין נישט געגאנגען אליין. ביז צו דער גרעניץ בין איך געװען אין געזעלשאפט פון עטלעכע מענער. כ'האב זיי אלע דערציילט דעם זעלבען ליגען, אז כ'װער פארצעהרט פון בענקשאפט נאך מיין קינד און זיי האבען נישט געװאוסט װאס צו טאן מיט מיר. זיי האבען מיך ארומגערינגעלט מיט אזא ליבשאפט אז ס'איז מיר געװארען איבער דער טבע. זיי האבען מיר נישט געלאזט טראגען מיין בינטעל. זיי האבען געטאטעלט ארום מיר װי ארום א בת-יחידה. אט אזוי זענען מיר דערגאנגען צו דער גרעניץ. מיר האבען גאנץ װאויל געװאוסט װאס ס'װארט אויף אונז װען מ'כאפט אונז. אבער אין אזוינע סיטואציעס װערט דער מענטש אויסטערליש שטארק און פאטאליסטיש. דערביי האט עפעס אין מיר די גאנצע צייט געלאכט אויף מיין אייגען משוגעת. די שאנסען אז איך זאל געפינען דעם מאנוסקריפט און דערלעבען צוריקצוקומען קיין ביאליסטאק זענען געװען איינס קעגען א מיליאן.

לאשיקל, כ'בין אריבער די גרעניץ בשלום. זיך דערשלעפט קיין װארשע. געפונען דאס הויז. אונזער דירה איז שוין געװען באזעצט פון אנדערע. זיי זענען געשלאפען אין אונזערע בעטען. האבען געטראגען אונזערע מלבושים. אבער מנשה'ס מאנוסקריפטען האבען זיי נישט געהאט אנגערירט. דער מאן איז געװען א לייענער פון דער אידישער פרעסע און מנשה איז געװען פאר אים א גאון. װען איך האב אנגעקלאפט ביי זיי אין דער טיר און כ'האב זיי געזאגט װער איך בין, האבען זיי זיך דערשראקען צום טויט. זיי האבען געמיינט אז כ'װיל צוריק די װאוינונג. זייער אייגענע װאוינונג איז געװארען צעשטערט פון א באמבע און א קינד איז דערהרג'עט געװארען אין דער באמבארדירונג. אבער װען זיי האבען דערהערט אז כ'בין צוריקגעקומען פון ביאליסטאק נאר מנשה'ס א מאנוסקריפט, האבען זיי בוכשטעבליך פארלוירען דאס לשון. איין זאך האט מיך געראטעװעט. ס'האבן זיך געהאט אנגעהויבען די רעד-

———

(שלוס אויף זייט 7)

דער מאַנוסקריפּט

(שלוס פון זייט 3)

בענס און די קעלטען. די נעכט זענען געווען פינסטער חושך. ווארשע איז געהאט געבליבען אהן עלעקטריק. די באמבעס האבען שוין געהאט חרוב געמאכט א סך הייזער. מ'האט נאך נישט געהאט ארגאניזירט ריכטיג די געטא. כ'זעה נישט אויס, ווי דו ווייסט, ספּעציעל אידיש. כ'האב געהאט ארומגעבונדען דעם קאפּ מיט א פאטשיילע און מ'האט מיך לייכט בעקאנט אנגענומען פאר א פויערטע, אדער גלאט א שיקסע. די הויפּטזאך איז:

כ'האב אויסגעמיטען מענשען. אז כ'האב דערזעהן א מענטש פונדערווייטענס, האב איך מיך ערגיץ פאַרשטעקט און אפּגעווארט ביז ער איז אריבער. כ'בין געבליבען א קנאפּע צוויי טעג ביי די מענטשען און זיי האבען מיר געגעבען צו עסען וואס זיי האבען גע... און דער מאן האט מיר אפּגעשטעלט זיין בעט. דאס הייסט, מיין בעט. כ'בין געווען צו־מיד צו קאנען זארגען. כ'בין אנטשלאפען געווארען, אינגעשלאפען אויפ'ן געלעגער און בין אפּגעשלאפען פערצען שעה דורכאנאנד. כ'האב מיך אויפגעכאפּט, ווידער עפּעס געגעסען און בין ווידער אנטשלאפען.

אַ פּאָר

געווידמעט דעם הייליקן אָנדענק פון
מיין פריינד אהרן צייטלין ז"ל.

[illegible] יענע האָט [illegible] אַנטלאָפן פון היטלערן און זיך [illegible] קיין אַמעריקע האָט זיך געפונען [illegible] געצעלע טערצעווער, אַ פּיצעלע מענטש־לע, אַ [illegible], מיט אַ קליין קעפּל, האָר ביז די אַקסלען און [illegible] — אַ בערדעלע פון עטלעכע האָר. ער האָט געהאַט אַ קרומע נאָז, אַ מויל [illegible] די ביין, און גרויסע שוואַרצע אויגן [illegible] קרום — דאָס רעכטע אויג [illegible], דאָס לינקע — אַראָפּ. די הומאָריסטן אין די [illegible] ייִדישע צייטונגען האָבן אָפט [illegible] געצעלע טערצעווער, זיין ווילדן [illegible] לידער [illegible] די האָבן נישט פאַרשטאַנען. אַפילו [illegible] קריטיקער וואָס האָבן [illegible] פון מאָדערניזם.

געצעלע טערצעווער האָט געהאַט אַרויסגעגעבן איין בוך — אַ זאַמלונג פון פּאָעמען, אַפאָריזמען, מיניאַטורן, אונטערן טיטל: „די וועלט־געשיכטע פון מיין צוקונפט". געצעלע טערצעווער [illegible] דער זיידע זיינער, דער [illegible] רבי, ר' אַלטערל, איז איבערגעקערט קאַ־פּויר: ביינאַכט איז ער געשלאָפן, ביינאַכט האָט ער געוואַכט.

אַ כתב האָט געצעלע געהאַט וואָס בלויז איין זעצער אין ווארשע האָט געקענט דעשיפרירן. יאָרן נאָכדעם ווי [illegible] פאַר מאַנוסקריפּט [illegible] אַרויס פון דער [illegible], האָט געצעלע זיך געקליידט זומער און ווינטער אין אַ [illegible] לאַנג ביז די קנעכלען און אין אַ שוואַרצן הוט מיט ברייטע ראַנדן. די לידער זיינע האָט ער אַרומגעטראָגן אין אַ רענצל. גערויכערט האָט ער אַ ליולקע־ציביק. [illegible] ווייל די טערצעווער חסידים האָבן אים געהאַלטן פאַר אַן אַפּיקורס וואָס האָט [illegible] די הייליקע ייִדעס און באָבעס אין גן־עדן, האָבן די [illegible] אַנטשפּרעכטיצט. [illegible] די חסידים וואָס האָבן געדענקט ר' אַלטערל טערצעווער האָבן [illegible] אַז געצעלע איז ענלעך צו ר' אַלטערל [illegible]: די אייגענע צורה, דער אייגענער [illegible], דאָס אייגענע קול, די אייגענע האַוואַיעס. ר' אַלטערל האָט געקלאַפּט אין די עולמות [illegible] און געצעלע איז אַרויס לתרבות רעה, אָבער [illegible] אַ טערצעווער אייניקל האָט מען פאָרט נישט [illegible].

[illegible] אַיסטעטיקער, נאָר דער דאָזיקער געצעלע, דער פּרא אדם וואָס נישט מ'האָט באַטמען זיין שרייבן, נישט דין לכה — צעטויבערטע רייד, ייִדיש, לשון־קודש, טיילמאָל תרגום, אַ געמיש פון גיך. אין אַ גמרא־ניגון, אויסגעריבן גיך־ דריי מאָל און יעדעס מאָל, האָט חתונה געהאַט אַז די שרייבער מיט אַ שיינהייט. [illegible] מיד פון די שרייבער אין שרייבער־קלוב זענען גע[illegible] האָט אָנגעהויבן ליטעראַרישע באַרעדעכצער און דער [illegible] ווערן צעציגן, איז גענוג געווען צו דערמאָנען דעם נאָמען געצעלע טערצעווער כ'זאָל ווידער ווערן טומלדיק. אַלע האָבן געפרעגט די אייגענע קשיא: וואָס האָבן די רייכע טעכטער, די טײַבע און געבילדעטע, געזען אין געצעלען? איך בין נאָך דעמאָלט געווען אַן אָנפאַנגער און זיך נישט דערוועגט זיך אָנצורופן ווען עלטערע שרייבער האָבן גערעדט, אָבער איך האָב געקאָנט געצעלע טערצעווער נאָך פון דער צייט ווען ער האָט געטראָגן אַ לאַנגע קאַפּאָטע, צוויי צעפלאָסענע פאות, רבנישע שיך און זאָקן. אַ צייט האָט ער זיך געחברט מיט מיין עלטערן ברודער, יהושע.

די מעשה איז געווען אַזוי: דער טערצעווער רבי ר' אַלטערל, האָט געהאַט בלויז איין זון, יונה ירוחם, אַ שווייגער, אַ מרוק, אַ מרה־שחורהניק. יונה ירוחם האָט חתונה געהאַט מיטן רימפּינער רבינס טאָכטער איטע שבח, אָבער צוויי יאָר נאָך דער חתונה איז דאָס ווייב פון אים אַנטלאָפן און האָט מיטגענומען איר קינד, געצעלען, קיין רימפּין. נאָך אַ ווייל איז יונה ירוחם אַוועק פון טערצעווער הויף, זיך אַרומגעדרייט אין וואַרשע. געוואָרן אַ נחבא אל הכלים. טייל האָבן געזאָגט אַז ער „הוליעט אויף די דראָשעס" (גייט בעטלען). אַנדערע האָבן אַרויסגעדרונגען אַז ער האָט זיך אַריינגעלאָזט מיט די מיסיאָנערן. ס'איז באַלד געוואָרן קלאָר, אַז נאָך ר' אַלטערס פּטירה וועט צו יונה ירוחמען קיין עולם נישט פאָרן. די טערצעווער חסידים האָבן באַצייטנס גענומען ליבן געצעלען, אַז ער וואַקסט אַן עלוי, אַ ירא שמים, און אַז ער איז ראוי איבער הונדערט יאָר צו זיצן אויף ר' אַלטערס שטול. אָבער די מוטער זיינע, איטע שבח, האָט געהאַלטן געצעלען פאַר אַ משכן. אויב די טערצעווער חסידים ווילן האָבן אַ צוטריט צו געצעלען, זאָלן זיי פּועלן יונה ירוחם זאָל זי גטן. עטלעכע טערצעווער חסידים — נגידים און תקיפים — האָבן זיך אָנגעזעצט אויף יונה ירוחמען מיט גוטן און מיט בייזן ער זאָל אָפּגטן איטע שבח. נאָר יונה ירוחם האָט כסדר אָפּגעלייגט און אָפּגעשלעפּט. היינט האָט ער צוגעזאָגט, מאָרגן האָט ער זיך באַדענקט. ער איז נעלם געוואָרן אויף חדשים און מ'האָט נישט געוואוסט פון זיין געביין. אין 1909 האָט יונה ירוחם אָפּגעגט איטע שבח. פיר וואָכן נאָכן גט האָט מען אים געפונען אַ טויטן אין אַ קעלער־שטוב וואו ער האָט פאַרנומען אַ בעט. ער האָט איבערגעלאָזט אַ זאַק מיט כתבים וואָס די טערצעווער חסידים האָבן פאַרברענט.

נאָך יונה ירוחמס טויט האָט איטע שבח חתונה געהאַט מיט אַ רייכן ווינהענדלער אין וואַרשע. זי האָט מיטגענומען קיין וואַרשע געצעלען, שוין דעמאָלט אַ בחור פון אַ יאָר זעכצן. ר' אַלטערל איז גע[illegible] געוואָרן אויף דער עלטער האַלב־צעדרודערט; מ'האָט זיך געריכט, אַז די פּטירה איז נאָענט און אַז געצעלע וועט באַלד איבערנעמען דעם טערצעווער הויף. אָבער געצעלע האָט גענומען אַרויסווייזן קרומקייטן. ער האָט זיך צעקריגט מיט דער מאַמען און מיטן שטיף־פאָטער.

ער האט אויפגעהערט לערנען אין טערצעווער שטיבל, געהייבן לייענען אַפּיקורסישע ביכער און איז גע־בליבן אַן אײנגייער ביי פּרצן.

ער איז היפּשע עטלעכע מאָל געקומען צו אונדז אַהײם. מיר וועגן געוועזן געוואוינט צו חסידים, אָבער געצעלע האט געמאַכט אַזעלכע סיגעס און ווילדע שטיק וואָס האָבן דערשטוינט אַפילו מיין טאַטן. געצעלע האט אויסגעטאַנצט. ער איז געלאָפן פון וואַנט צו וואַנט ווי אַ חיה אין אַ שטייג. ער האט געוואָרפן מיט די הענט, געטופּעט מיט די פיס. די מאַמע האט אים דערלאַנגט אַ גלאָז טיי, נאָר ער האט עס אַראָפּגעלאָזט. דאַן האט ער זיך געריסן ביי אַ פּאה און דאָ האט ער אַ מאָל דרייען דעם גאַרטל אַרום אַ פינגער; דאָ האט ער זיין פאַרקרימט ווי פון אַ גרימעניש אין אײנגעווייד און דאָ האט ער אָן שום סיבה געטאָן אַ זעץ אַרויס מיט אַ געלעכטער. מיין שוועסטער הינדעלע האט אים געפרעגט פאַרוואָס ער פאַרט נישט מבקר חולה זיין דעם ייִדן, וואָס איז מסוכן שלאַף. געצעלע האט זיך געכאַפּט ביי אַן אויער ווי אַ טויבער, אויסגעגלאָצט אַ פּאָר פאַרבליפטע אויגן און געענטפערט:

— אײשע בשיישע, פּיטשעפּוי. הויבט זיך אָן אַ מעשה פּורך.

ער האט אַ כאַפּ געטאָן מיין טאַטנס פען, זי אײנ־געטונקט אין טינט, געפאָכעט מיט איר ווי ער וואָלט געוואָלט שרייבן אין דער לופט, און זי צוריק אַרײנ־געשטעקט אין טינטאַרן. ער איז צוגעלאָפן צום אָפענעם פענצטער און זיך אַזוי טיף אַרויסגעבויגן, אַז די מאַמע האט אָנגעהויבן שרייען און ברעכן די הענט. ס'האט געפעלט אַ האָר ער זאָל אַרויספאַלן. נאָכדעם ווי ער איז אַוועק, האט די מאַמע געזאָגט:

— כ'בין נישט מקנא דאָס מיידל וואָס וועט אים באַקריגן!

און מיין שוועסטער האט געזאָגט:

— אַ ווילדע בריאה, נאָר ער האט אַ טעם...

ווען ר' אַלטערל איז נפטר געוואָרן מיט יאָרן שפּע־טער — די דייטשן און די עסטרייכער האָבן שוין גע־האַט אָקופּירט פּוילן — האט געצעלע געהאַט אויסגע־טאָן די ייִדישע מלבושים. ער האט געשריבן לידער און געפירט אַ ליבע מיט אַ טאָכטער פון אַ הויזווירט. איך בין אָן דעם וויסן פון טאַטע־מאַמע אַוועק אין „הזמיר", וואו מיין ברודער יהושע האט געהאַט דעם פּאָסטן פון אַ סעקרעטאַר און וואו געצעלע טערצעווער האט יענעם אָוונט געזאָלט פּאָ־לייענען זיין פּאָעמע „די מלכה פון אומרו". ער איז אַרומגעלאָפן אויף דער בינע, געלייענט פון קליינע שטיקלעך פּאַפּיר, געשריגן מיט באַ־נומענע קולות. ער האט אַ טרייסל געטאָן מיטן שטענ־דער און ער איז אומגעפאַלן. ער האט געכאָרכלט, געפאַנ־פעט, געלאַכט, געוויינט. ער האט געענדיקט די ערשטע צײלן פון דער פּאָעמע מיט אַ סטראָפע וואָס איך געדענק ביז היינט:

מלכה סמיקאַלקע,
ריץ און שפּריץ,
שלאָג מיט דער פּאַלקע,
עס אַ בליץ!...

און דער עולם האט גענומען אַפּלאָדירן, שרייען בראַוואָ, און נישט געוואָלט אויפהערן. מיין ברודער, וואָס איך בין געזעסן נעבן אים, האט אַ זאָג געטאָן:

— דער כוח פון משוגעת איז אָן אַ גרענעץ...

.2

נאָך דער מלחמה איז געצעלעס פּאָפּולאַריטעט אָפּ־געפאַלן. קאָמוניזם איז אַריין אין דער מאָדע, אָבער געצעלע האט נישט געהאַלטן פון קאָמוניזם. די פּועלי־ציון האָבן אים געפּרוּווט אויסנוצן פאַר זייער באַוועגונג, אָבער געצעלע האט נישט געגלויבט אין ציוניזם. נאָכדעם ווי דאָס דריטע ווייב האט אים אָפּגעגט, האָבן געצעלעס ראָמאַנטישע אַוואַנטורעס אויפגעהערט. ער האט געוואוינט אין אַ פּאַציאַטע. ער האט זיך געהאַט אַריינגע־לאָזט אין מיסטיציזם און זיך אויסגעהאַלטן פון שנאַרע־ריי. איין מאָל אין יאָר האט מען איינגעאָרדנט פאַר אים אַן אָוונט אין שרייבער־קלוב. געצעלע האט געלייענט לי־דער, וואָס האָבן געזאָלט איבערגעבן דעם סוד פון דער באַשאַפונג, נאָר דער עולם האט געלאַכט. עמיץ האט אַפילו געוואָרפן געצעלען אַ פאַרפוילטע קאַרטאָפל. ווי דער טאַטע זיינער, יונה ירוחם, פלעגט ער פאַרפאַלן ווערן אויף חדשים. מ'האט שוין אָנגעהויבן רעדן, אַז ער איז געשטאָרבן — מיטאַמאָל איז ער ווידער קאַ־פויר געקומען. מ'האט אים געפרעגט וואו ער איז גע־ווען און געצעלע האט געענטפערט:

— ווער ווייסט?

אין 1933 איז געצעלע געהאַט פאַרשוואונדן אויף לענגער ווי אַלע מאָל. ס'האט זיך דערנענטערט די צייט ווען מ'האט יעדעס יאָר געמאַכט פאַר אים דעם אָוונט, אָבער ער האט זיך נישט געוויזן. דער סעקרעטאַר פון שרייבער־קלוב איז אַוועק אים זוכן אין זיין בוידעם־שטיבל, אָבער ס'האט שוין דאָרט געוואוינט עמיץ אַנדערש. מיטאַמאָל האט מען זיך דערוואוסט, אַז געצע־לע איז אין פּאַריז. וואו ער האט גענומען אויף הוצאות און ווי אַזוי ער האט געקראָגן אַ וויזע איז געבליבן אַ רעטעניש. וואַרשעווער מאָלערס, וואָס זענען געפאָרן קיין פּאַריז זיך אָפּפרישן מיט די נייע שטרעמונגען אין דער קונסט, און אַקטיאָרן, וואָס האָבן גאַסטראָלירט אין דאָרטיקן ייִדישן טעאַטער, האָבן געבראַכט גרוסן פון געצעלען. ער זיצט אָפּ אין די פּאַריזער קאַפעען גאַנצע נעכט. ער שטעלט זיך אַוועק אויפן „פּלעצל", לייענט לידער פאַר די ייִדישע אימיגראַנטן און קלייבט נדבות. ער זאָל האָבן פאַרפירט אַ ליבע מיט אַ האַלב־משוגע־נער מאָלערין און ער האט זיך אַליין אויך גענומען צו מאָלעריי, צו דעם סאָרט וואָס מ'דאַרף נישט קענען. איך בין שפּעטער אַוועק קיין אַמעריקע און דאָ מיטגע־אַרבעט אין אַ ייִדישער צייטונג. ס'האט געהאַט אויס־געבראָכן די היטלער־מלחמה. פון געצעלען האָב איך שוין געהאַט אַזוי גוט ווי פאַרגעסן.

איינמאָל, אין 1944, ווען איך בין געזעסן אין דער רעדאַקציע און געשריבן אַן אַרטיקל, האָב איך דערזען געצעלען. ער איז געשטאַנען ביי מיין טיש אָן אָפּגעריסענער, מיט אַ צעשויבערטער באָרד און האַלב אויסגע־קראָכענע האָר און מיך געפרעגט מיט אַ פאַנפעדיקן קול:

— פאַר וועמען פאַטשקעסטו? פאַר היטלערן?

— געצעלע! — האָב איך אַ געשריי געטאָן.

— האָסט מיך געהאַלטן פאַר אַ בר־מינן, האַ? כ'בין אויפגעשטאַנען תחית־המתים!

ס'איז געווען דער אייגענער געצעלע, ווי־וואויל ס'האָבן זיך שוין געוויזן צווישן זיינע קאַלטונעס גרויע פעדים. ער האָט געטראָגן דעם אייגענעם סאָרט קאַפּעלאַטש וואָס אין וואַרשע, און אַנשטאָט דער פּעלערינע — אַ ברייטן קאַפּטאַן מיט באַגילדטע קנעפּ, וואָס איז אפשר אַמאָל געווען אַ מיליטער־מונדיר אָדער אַן אוניפאָרם פון אַ פּאָסט־טרעגער. אין איין האַנט האָט ער געהאַלטן אַ פּאָרטפעל, אין דער אַנדערער — אַ רענצל אַרומגעוויקלט מיט שפּאַגאַט. ער האָט געשמייכלט מיט אַ מויל וואו ס'איז געבליבן איין קרומער צאָן. דערזען דעם אויסטערלישן פּאַרשוין, האָבן די זשורנאַליסטן אַוועקגעלייגט די פּענעס און זיך דערנענטערט צו מיין טיש. דער הויפּט־רעדאַקטאָר איז אויך אַרויסגעקומען פון זיין צימער. זעלטן עמיץ האָט געקאָנט קומען פון אייראָפּע. אָבער געצעלע איז געהאַט אַנטלאָפן פון די נאַציס קיין מאַראָקאָ, געלעבט אַ צייט אין פּאַלעסטינע, זיך דורכגעריסן קיין אַרגענטינע און איז געהאַט אָנגעקומען קיין אַמעריקע דורך קובאַ. אַזוי, אַמווייניקסטן, האָט ער געזאָגט. ער האָט גערעדט אָן אַ סדר, געשלונגען ווערטער, אויסגעמישט דאַטעס. די ליטוואַקעס אין דער רעדאַקציע האָבן אינגאַנצן נישט פאַרשטאַנען זיין קוידערוועלש. ער האָט געשאָטן מיט חכמהלעך, וואָס האָבן געהאַט צו טאָן מיטן וואַרשעווער שרייבער־קלוב, מיט טערצעווער חסידות און מיט דעם זשאַרגאָן פון עליטים. ער האָט דערמאָנט נעמען, וואָס כ'האָב שוין געהאַט פאַרגעסן. ער האָט דערביי געכיכעט, געהוסט. ער האָט אַ זאָג געטאָן:

— דרוקט'ס עפּעס פון מיינע לידער. נאַ, דאָ!

ער האָט געעפנט דעם פּאָרטפעל און אַרויסגעשלעפּט קוויטקע פּאַפּירלעך, דאָס כתב קאַטשערעס און לאַפּעסעס, פול מיט מעקן און קלעקן. צווישן איין סטראָפע און דער אַנדערער און אויף די מאַרגינעסן האָט ער געהאַט אָנגעצייכנט אַלערליי שאַלאַמויזן. די זשורנאַליסטן האָבן געפּרוּווט לייענען, טייל האָבן געשמייכלט, אַנדערע האָבן געהויבן אַקסלען. דער הויפּט־רעדאַקטאָר האָט אָנגעטאָן די ברילן, געלייענט עטלעכע שורות און געפרעגט:

— וואָס איז דאָס, טערקיש?

— אויב עץ פאַרשטייט נישט קיין פּאָעזיע, מאַכט'ס מיר אַן אָוונט.

מיר מאַכן נישט קיין אָוונטן.

— וואָס מאַכט עץ יאָ? מ'עט אייך אַלע אָפּוואַשן און ס'וועט נישט בלייבן קיין משתין בקיר. ס'האַלט שוין ביי נעילה. ס'איז כלו כל הקצין. עץ זיצט דאָ אין די רעדאַקציעס און עץ טראַכט אויס ליגנס און דאָרט איז מלחמת גוג ומגוג. אדום איז אדום. גייט'ס אַלע צו אַלדי שוואַרץ יאָר! וואו איז ס'בית־כסא?

כ'האָב אָנגעוויזן געצעלען אויפן טואַלעט־צימער. ער איז אַוועק און זיך לאַנג געזוימט. ער האָט זיך אומגעקערט אַ וואַקלדיקער און אַ זאָג געטאָן:

— דאָ איז ערגער ווי ביי זיי. קום, לאָמיר עפּעס עסן.

כ'האָב אַוועקגעלייגט מיין מאמר און בין אַוועק מיט אים אין דער קאַפעטעריע. ער האָט זיך געהייסן ברענגען טרוקן ברויט מיט ציבעלע און שוואַרצע קאַווע.

אין דער קאַווע האָט ער אַריינגעטאָן זאַלץ. ער האָט מיר דערציילט, אַז אויף דער פראַכט־שיף פון [illegible] קיין בוענאָס־איירעס, וואו ער האָט זיך געוואַלגערט צווישנדעק און געליטן פון דער ים־קראַנקהייט, אין דער היץ פון עקוואַטאָר, האָט זיך אַנטפּלעקט צו אים דער אמת: די גאַנצע וועלט־געשיכטע, אַלע חכמות זענען מרומז אין דער סדרה בראשית, וואָס איז געבויט אויף גימטריאות, נוטריקון. ס'איז דאָרט אַלץ פאָראויסגעזאָגט: נאַפּאָלעאָנס מלחמות, דער ערשטער וועלט־קריג, דער צווייטער, היטלער, סטאַלין, מוסאָליני, רוזוועלט. דער סוד פון דער גאולה איז אויך פאַראַן דאָרט, קלאָרער ווי אין ספר דניאל. קודם דאַרף מען לייענען יעדע וואָרט צוריקוועגס. מ'דאַרף זיך אָפּשטעלן אויפן מספר קטן, אויפן מספר גדול און דער עיקר אויפן טראָפּ. געצעלע האָט גערעדט:

— ווער איז אדם? ווער איז חוה? וואָס האָט געוואָלט דער נחש? פאַרוואָס האָט קין געהרגעט הבלן? שטותים! געפינסט דאָרט אַלץ, יעדע קלייניקייט. מ'דאַרף נאָר האָבן דעם שליסל, ווערט דיר ליכטיק אין אַלע אברים. כ'בין דאָ נישט אַליין. כ'בין מיט אַ פרוי. דאָס האָט זי מיך געראַטעוועט. פרעג ניש' קא' קשיות. אַ יידישע, אָבער אַסימילירט. אַ פּוילישע דיכטערין, איינע פון די גרעסטע, אפשר די גרעסטע פון אַלע צייטן, אָבער אומבאַקאַנט. אינסטינקט ראשון, נישט אַ כלי שני. ווי אַזוי גייט מען פון דאַנען צו דער דריטער עווענוי?

— נעבן וואַסער גאַס? — האָב איך געפרעגט.

— זי האָט דאָרט אַ קרובה, אַן אַלטע כלבטע און טויב ווי די וואַנט. אַ מרשעת. נישט ביי די ריינע געדאַנקען. וואו איז דאָ ערגעץ דער דזשאָינט? זיי האָבן מיר געהאָלפן. כ'בין שוין געהאַט געזונקען גאָר טיף, אפשר ביים סאַמע תהום. כ'האָב שוין אָנגעהויבן קלערן, ווער ווייסט? ווי באַלד מ'האָט זיי געגעבן אַזוינע כוחות, אפשר זענען זיי די שליחים. כ'מיין טאַקע ביידע עמלקים, סטאַלין און היטלער. דער ערשטער איז אַ בכור־שטן און דער אַנדערער איז אַן אָפענער איין־און־דרייסיק־זוהמא דנחש, דער אבי אבות הטומאה. אין קובאַ האָב איך געטראָפן איינעם, וואָס איז אַנטלאָפן סיי פון די נאַציס, סיי פון די רויטע. געניאַלער אַנטלויפער, אָבער אַ שלעכטער שרייבער. וואָס די נאַציס טוען ווייסן אַלע. אָבער דאָס רוסלאַנד איז אַ חידה. אָט הויבט מען דיך ביזן הימל און אָט מוזט מען דיך אַ וואָרף מאיגרא רמא לבירא עמיקתא. אָט וויל מען וויסן דיין גאַנצע ביאָגראַפיע מיט אַלע פרטי־פרטים, און אָט שפּייט מען אויף דיר ווי אויף אַ שרץ. אין מאַראָקאָ ווידער האַלט מען נאָך פאַרן עץ הדעת. נישט אַלע, נישט אַלע. אין דעם גאַנצן קאַצניאַמער טוט אויף אַ בליץ אַ ניצוץ אלוקים. ארץ ישראל איז אַ קאַפּיטל פאַר זיך. זיי פּרוּוון דוחה זיין דעם קץ. בקיצור, כ'האָב שוין אָנגעהויבן באַלן. ווי באַלד ס'מוז זיין טנופת, איז אפשר וואָס פעפער אַלץ בעסער. מיטאַמאָל איז געקומען די אַנטפּלעקונג. דערלאַנג מיר, זיי מוחל, דעם פעפער.

— פעפער אין קאַווע?

— וואָס איז דאָס אַמעריקע? עפּעס קאָן איך עס נישט איינבייסן. קליפת נוגה? אור וחושך משמשין בערבוביה? קאַראָלאַ הייסט זי, קאַראָלאַ ליפּינסקאַ. [illegible] זי'ט געלייענט דיינע זאַכן אין [illegible]. ס'איז [illegible] דאָ, דער גאַנצער אמת.

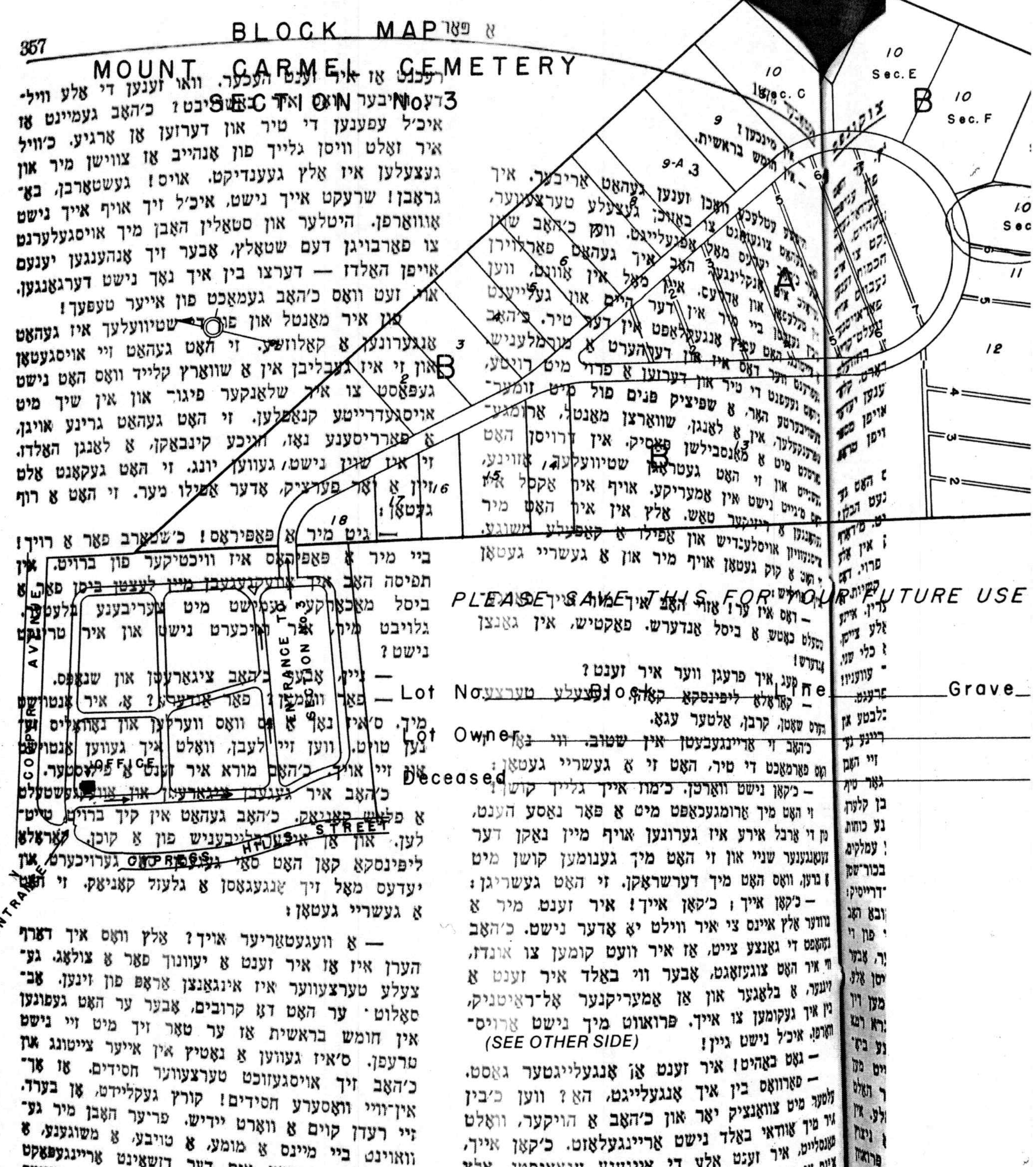

...חומש בראשית.
...עטלעכע וואכן זענען געהאט אריבער. איך
...האב צוגעזאגט צו באזוך; געצעלע טערצעווער,
...יעדעס מאל אפגעלייגט. ווען כ'האב שוין
...אנקלינגען איך געהאט פארלוירן
...מאל אין אוונט, ווען
...אדרעס. איך היים און געלייענט
...ביי מיר אין דער טיר. כ'האב
...אנגעקלאפט אין דער... א מורמלעניש.
...דאס איז און דערהערט
...די טיר און דערזען א פרוי מיט רויטע,
...א שפיציק פנים פול מיט זומער-
...האר, א לאנגן, שווארצן מאנטל, ארומגע-
...אין א מאנסבילשן פאסיק. אין דרויסן האט
...מיט א ... שטיוועלע, אזוינע,
...און זי האט געטראגן אקסל אין
...נישט אין אמעריקע. אויף איר
...טאש. אלץ אין איר האט מיר
...אויסלענדיש און אפילו א קאפעלע משוגע.
...א קוק געטאן אויף מיר און א געשריי געטאן
— דאס איז ער! אזוי האב איך...
...כאטש א ביסל אנדערש. פאקטיש, אין גאנצן
אנדערש!
— קען איך פרעגן ווער איר זענט?
— קארלא ליפינסקא, געצעלע טערצעווערס...
...שאטן, קרבן, אלטער עגא.
כ'האב זי אריינגעבעטן אין שטוב. ווי נאר
...פארמאכט די טיר, האט זי א געשריי געטאן:
— כ'קאן נישט ווארטן. כ'מוז אייך גלייך קושן!
זי האט מיך ארומגעכאפט מיט א פאר נאסע הענט,
...די ארבל אירע איז גערונען אויף מיין נאקן דער
...צעגאנגענער שניי און זי האט מיך גענומען קושן מיט
...ברען, וואס האט מיך דערשראקן. זי האט געשריגן:
— כ'קאן אייך! כ'קאן אייך! איר זענט מיר א
ברודער אלץ איינס צי איר ווילט יא אדער נישט. כ'האב
געהאפט די גאנצע צייט, אז איר וועט קומען צו אונדז,
ווי איר האט צוגעזאגט, אבער ווי באלד איר זענט א
...יעגער, א בלאגער און אן אמעריקנער אל-ראיטניק,
בין איך געקומען צו אייך. פרואווט מיך נישט ארויס-
ווארפן, איכ'ל נישט גיין!
— גאט באהיט! איר זענט אן אנגעלייגטער גאסט.
— פארוואס בין איך אנגעלייגט, הא? ווען כ'בין
...מיט צוואנציק יאר און כ'האב א הויקער, וואלט
איר מיך אודאי באלד נישט אריינגעלאזט. כ'קאן אייך,
...צי איר זענט אלע די אייגענע עגאאיסטן, אלץ
...טאלענט. איך בין הונגעריק און אן א גראשן. אויב
...מיר נישט געבן עפעס צו עסן און א גלאז טיי,
...איך פגרן ביי אייך אין שטוב און איר'ט מוזן
...פאר דער באגרעבעניש!
— טוט אויס דעם מאנטל. איכ'ל אייך געבן עפעס
צו עסן.
— לאמיך אייך נאכאמאל אנקוקן. פון אייער שרייבן
...אז מיר ביידע געהערן צו דער רויט-האריקער
...אבער וואו זענען די האר אייערע? כ'האב גע-

רעכנט אז איר זענט העכער. וואו זענען די אלע וויל-
דע... איבער וואס איר שרייבט? כ'האב געמיינט אז
איכ'ל עפענען די טיר און דערזען אן ארגיע. כ'וויל
איר זאלט וויסן גלייך פון אנהייב אז צווישן מיר און
געצעלען איז אלץ געענדיקט. אויס! געשטארבן, בא-
גראבן! שרעקט אייך נישט, איכ'ל זיך אויף אייך נישט
אוועקווארפן. היטלער און סטאלין האבן מיך אויסגעלערנט
צו פארבויגן דעם שטאלץ, אבער זיך אנהענגען יענעם
אויפן האלדז — דערצו בין איך נאך נישט דערגאנגען.
איר זעט וואס כ'האב געמאכט פון אייער טעפעך!
פון איר מאנטל און פון די שטיוועלעך איז געהאט
אנגערונען א קאלוזשע. זי האט געהאט זיי אויסגעטאן
און זי איז געבליבן אין א שווארץ קלייד וואס האט נישט
געפאסט צו איר שלאנקער פיגור און אין שיך מיט
אויסגעדרייטע קנאפלען. זי האט געהאט גרינע אויגן,
א פארריסענע נאז, הויכע קינבאקן, א לאנגן האלדז.
זי איז שוין נישט געווען יונג. זי האט געקאנט אלט
זיין א יאר פערציק, אדער אפילו מער. זי האט א רוף
געטאן:
— גיט מיר א פאפיראס! כ'שטארב פאר א רויך!
ביי מיר א פאפיראס איז וויכטיקער פון ברויט. אין
תפיסה האב איך אוועקגעגעבן מיין לעצטן ביסן פאר א
ביסל מאכארקע געמישט מיט טרוקענע בלעטער.
גלויבט מיך, איר רייכערט נישט און איר טרינקט
נישט?
— ניין, אבער כ'האב ציגארעטן און שנאפס.
— פאר וועמען? פאר אנדערע? א, איר אנטוישט
מיך. ס'איז נאך א ... וואס ווערלן און נאמאליס ...
נען טויט. ווען זיי לעבן, וואלט איך געווען אנטוישט
אין זיי אויך. כ'האב מורא איר זענט א פילאסטער.
כ'האב איר געגעבן ציגארעטן און אויסגעשטעלט
א פלאש קאניאק. כ'האב געהאט אין קיך ברויט, טיט-
לען. און אן אייער ... פון א קוכן. קארלא
ליפינסקא קאן האט ... גערויכערט און
יעדעס מאל זיך אנגעגאסן א גלעזל קאניאק. זי האט
א געשריי געטאן:
— א וועגעטאריער אויך? אלץ וואס איך דארף
הערן איז אז איר זענט א יעוונוך פאר א צולאג. גע-
צעלע טערצעווער איז אינגאנצן אראפ פון זינען. אב-
סאלוט. ער האט דא קרובים, אבער ער האט געפונען
אין חומש בראשית אז ער טאר זיך מיט זיי נישט
טרעפן. ס'איז געווען א נאטיץ אין אייער צייטונג און
כ'האב זיך אויסגעזוכט טערצעווער חסידים. אז אר-
אין-ווי וואסערע חסידים! קורץ געקליידט, אן בערד.
זיי רעדן קוים א ווארט יידיש. פריער האבן מיר גע-
וואוינט ביי מיינס א מומע, א טויבע, א משוגענע, א
סקנער. איצט האט אים דער דזשאינט אריינגעפאקט
אין א מעבלירט צימער מיט מייז און פרייסן. איינער
פון די מיקלאמפערשטע חסידים א שפעקולאנט, א
שווינדלער האט א ווייב א שרעקלעכע מיאוסקייט, אפשר
זעכציק יאר אלט, מיט האר געפארבט אויף אן עקל-
האפטן געל, געקנייטשט ווי א מכשפה און גערוישט ווי
ווי א הור. זי האט זיך צוגעטשעפעט צו געצעלען און ער
א פיאווקע. דער מאן האט, ווייזט-אויס, אנדערע און ער
איז צופרידן פון איר לויז צו ווערן. זי האט אירע
אייגענע ביזנעס, ווי רופן זיי דאס? ריעל עסטעיט.
קורץ, בעצעלע רעדט איר איך, אז זי איז עפעס א

Scanned by CamScanner

העלדין פון חומש, אָדער דער טייוול ווייסט וואָס. ווען כ׳וויס נישט, אַז ער איז אַ פּסיכאָפּאַט, וואָלט איך געשוואוירן, אַז ער איז דער ערגסטער שאַרלאַטאַן וואָס כ׳האָב ווען ס׳איז באַגעגנט. לחיים!

קאַראָלאַ ליפּינסקאַ קאַהן האָט אַריינגעגאָסן אין מויל אַ גאַנץ גלעזל. זי האָט זיך פאַרקרימט און געטאָן אַ שאָקל מיטן קאָפּ ווי אויף ניין. כ׳האָב געפרעגט:

— קאָנט איר מיר זאָגן וואָס די אַלע ווייבער זעען אין אים? אָדער איז דאָס אַ סוד פון חומש בראשית?

קאַראָלאַ ליפּינסקאַ קאַהן האָט געמאַכט אַ מינע ווי אַרויסצוזעצן מיט אַ געלעכטער. באַלד איז זי געוואָרן ערנסט.

— וואָס אַנדערע זעען אין אים, פרעגט ביי זיי. כ׳קאָן בלויז ענטפערן וועגן מיר.

— יאָ, וואָס איז מיט אייך?

— קאָן איך זיין מיט אייך אינגאַנצן אָפנהאַרציק?

— יאָ, אינגאַנצן.

— איר׳ט מיר מסתמא נישט גלויבן. מענטשן גלויבן אין אַלערליי ליגנס, אָבער ווען מ׳זאָגט זיי דעם אמת, שפּייען זיי קלעק. געצעלע טערצעווער איז דער שטאַרקסטער מאַנסביל וואָס כ׳האָב ווען ס׳איז געטראָפן אין מיין לעבן, און גלויבט מיר, אַז כ׳קען מאַנסלייט. כ׳רעד שוין נישט דערפון וואָס ער איז ראָמאַנטיש און אינטערעסאַנט. כ׳וויס וואָס איר טראַכט, ער איז קליין און אפשר אין אייערע אויגן מיאוס. עמיץ האָט מיך אַמאָל געפרעגט ווי כ׳קאָן ליב האָבן אַזאַ פאַרזעעניש. אָט דאָס פאַרזעעניש איז אַ העלד אין ליבע. ס׳איז מיין טיפסטע איבערצייגונג, אַז ער איז דער שטאַרקסטער ליבהאָבער אין אונדזער גייסטיק־קאַסטרירטן דור.

— אויב אַזוי, אפשר איז טאַקע דאָ אין חומש בראשית אַלץ וואָס ער זאָגט.

— ניין, דאָס איז אַן אידעע פיקס. כ׳האָב פאַרגעסן די הויפּטזאַך: ער איז אַ גרויסער דיכטער. נישט מיט דער פען. ער רעדט זיינע לידער אַזוי ווי אין די פרע־היסטאָרישע צייטן איידער פּאָעטן האָבן געקאָנט שרייבן. טיילמאָל ווען ער פאַלט אַריין אין פאַרצווייפלונג און נעמט רעדן, וויינען מיט אים אַלע וועלטן. לעאָפּאַרדי און ביירּאָן און רעמבאָ קאָנען ביי אים פוצן די שיך. ווען ער ווערט באַגייסטערט, שפּרודלט ער מיט אַ פרייד נישט פון דאַנען. דער גאַנצער אוניווערז טאַנצט מיט אים. ס׳ווערט ערגעץ געזאָגט אין דער ביבל אַז די מאָרגנשטערן זינגען צוזאַמען. אָבער די שטערן פון דער נאַכט זינגען באַזונדער. מיינע ווערמער קאָנען אייך פאַרקומען ווי פּוסטע פּראָזע, אָבער זייט וויסן, אַז כ׳בין אַליין אַ דיכטערין און לויט מיין אייגענער אָפּשאַצונג — די גרעסטע אין אונדזער צייט. אָבער איך שרייב אין פויליש, — דאָס איז מיין אומגליק. מיינע לידער זענען געוואָרן פאַרברענט אין פוילן צוזאַמען מיט די יידן. ס׳איז געווען אין פוילן אַחוץ מיר בלויז איין גרויסער דיכטער און אויך ווי ווייט איך ווייס, איז ער שוין נישט צווישן די לעבעדיקע. איך אַליין האָב שוין אויך אויפגעהערט שרייבן. כ׳ליג ביינאַכט אין בעט און רעד מיינע לידער צום סופיט.

— דאָ אין אַמעריקע קאָנט איר ווידער אָנהייבן שרייבן. מ׳וואַרט דאָ אויף אַן אמתן טאַלענט. מ׳וועט אפילו איבערזעצן וואָס איר שרייבט.

— וואָס? כ׳האָב מיך שוין אָפּגעוואוינט פון שרייבן.

איין טאָג קומט אַ היטלער און ברענט ביכער. אַן אַנדער טאָג קומט אַ סטאַלין און פאַרלאַנגט, אַז די פּאָעטן זאָלן באַזינגען זיינע מערדערייען. ס׳איז נאָך נישט געענדיקט. ס׳וועלן אויפקומען אַנדערע טיראַנען און זיי וועלן אויסראָטן די וועלט־ליטעראַטור. ווייבאַלד סעקס איז בלויז פאַר צוויי — און טיילמאָל בלויז פאַר איינעם — פאַרוואָס מוז עפּעס פּאָעזיע זיין פאַר אַ סך? איך בין געוואָרן מיין אייגענע דיכטערין. טיילמאָל פלעג איך ליגן מיט געצעלען און מיר האָבן געהאַלטן אַ סאָרט פּאָעטישן דועט. נו, אָבער צוויי איז איין צופּיל. לחיים!

4

עטלעכע חדשים זענען אַוועק. קאַראָלאַ ליפּינסקאַ קאַהן האָט צוגעזאָגט צו טעלעפאָנירן, אָבער כ׳האָב פון איר מער נישט געהערט. ס׳האָבן מיר נישט אויסגעפעלט קיין עקסצענטריקער אָן איר. איך האָב [illegible] צוגעצויגן מיט אַן אומהיימלעכן כּוח. די גראַפאָמאַנען, די ספּיריטיסטן, די אַסטראָלאָגן, אַלערליי סאָרטן בעלי־תשובהס, יענע וואָס גלויבן אין פאַסטן, פריש־געבאַקענע בודיסטן, אַלערליי וועלט־פאַרזאָרגער און אַפילו נישט אַנערקענטע דערפינדערס, ספּעציעל אַזוינע וואָס האָבן נישט אויפגעגעבן די האָפענונג צו פּראָדוצירן אַ פּערפּעטואום מאָבילע. דריי אַזייגער ביינאַכט האָט מיך אויפגעוועקט אַ קלינגען פון טעלעפאָן און ס׳איז געווען קאַראָלאַ ליפּינסקאַ קאַהן. זי האָט געזאָגט:

— זייט מיר מוחל וואָס איך שטער אייך אין מיטן דער נאַכט. געצעלע איז טויט.

און כ׳האָב דערהערט אַ געהויל וואָס ס׳איז שווער געווען צו וויסן צי איז דאָס אַ געוויין אָדער אַ געלעכטער.

— וואָס איז אים געווען?

— וואָס איז אים נישט געווען? דער מענטש איז באַגאַנגען זעלבסטמאָרד, אָבער ביסלעכווייז. די לעצטע וואָכן זענען מיר ווידער געווען צוזאַמען. ער איז געשטאָרבן אויף מיינע הענט. איך קלינג אייך דערפאַר ווייל די טערצעווער חסידים האָבן געקידנעפּט זיין קערפּער. זיי האָבן אים פאַרפאָלגט ביים לעבן, אָבער איצט איז ער מיט אַמאָל געוואָרן אַ זייעריקער. געצעלע האָט מיר אָנגעזאָגט מ׳זאָל אים פאַרברענען, אָבער זיי פּלאַנען אים צו באַגראָבן לעבן עפּעס אַן אַמעריקאַנער רבין, אָדער דער שוואַרץ־יאָר ווייסט וואָס. איך האָב געמאָלדן דער פּאָליציי, נאָר ס׳ווייַזט אויס, אַז זיי האָבן אונטערגעקויפט די פּאָליציי. אויב איר וועט מיר נישט מאָמענטאַל העלפן, וועט מען געצעלען באַגראָבן קעגן זיין פאַרלאַנג. דאָס איז דער ערגסטער סאָרט וואַנדאַליזם. די יידישע פּרעסע מוז מאַכן אַ גוואַלד.

ס׳האָט געדויערט אַ וויל ביז איך האָב זיך אָפּגעטרייסלט פון שלאָף. כ׳האָב געזאָגט:

— די יידישע פּרעסע איז נישט די אַמעריקאַנער פּרעסע. ביז איך וועל שרייבן און ביז דער רעדאַקטאָר וועט דאָס לייענען און ביז דער זעצער וועט דאָס אויסזעצן, וועט אַריבער אַ וואָך אָדער גיכער צוויי. די ווייסן נישט פון קיין אײַלעניש. בעסער קריגט אַן אַדוואָקאַט.

— וואו זאָל איך קריגן אַן אַדוואָקאַט אין מיטן דער נאַכט? זיי זענען אַוועק אין שפּיטאָל און אים

Scanned by CamScanner

[illegible] איר האָט מיר נישט העלפֿן, וועל איך [illegible] איבער אַ האַלבע שעה. קאַראַלאַ [illegible]! [illegible] גערעדט איבער אַ [illegible] געזאָלט מיר קלינגען אינדערפֿרי, [illegible] האָט נעקלונגען. בייטאָג האָט מיך עמיץ [illegible] נישט צום טעלעפֿאָן. איך האָב דער־[illegible] קול, אין אַ פּוילישן יידיש, [illegible] און בייטענער. יענער האָט געזאָגט:

[illegible] אַ טרויעריקע בשורה: ר׳ [illegible] פֿאַר אייך איז נפטר געוואָרן. מיר, טערצע־[illegible] געהאַט צו אים אַ סך טענות, אָבער [illegible] האָבן איך זיין שטייגער אַ גדול בישראל [illegible] נשמה. מיר האָבן מיט אַלע כוחות [illegible] העלפֿן, אָבער אַז אַ מענטש פֿאַסט תעני־[illegible] ער לעבן? ער איז אויסגעגאַנגען ווי אַ [illegible] איז זיין לוויה און מיר ווילן איר זאָלט [illegible] בי זיין אָרון. כ׳ווייס אַז איר [illegible] ידידים. ער האָט וויפֿל מאָל גערעדט וועגן [illegible] מיר און מיין ווייב.

— [illegible] מיר געזאָגט, אַז געצעלע האָט באַגערט [illegible] פֿאַרברענען.

— [illegible] האָט עס אייך געזאָגט, די משוגענע? [illegible] נישט קיין איין וואָרט. זי האָט געפּייניקט [illegible] בײַ אים צוגערויבט די לעצטע פּעני. ער [illegible] פֿאַר מיר און מיך געבעטן כ׳זאָל אים [illegible] פֿון אירע הענט. זי איז געשמדט. ווי אַזוי [illegible] מענטש האָט געקאָנט האָבן עסקים מיט [illegible], איז נישט משיג צו זיין. קומט און טוט־[illegible] דעם לעצטן כבוד. ער האָט איבערגע־[illegible] ווייב אַ פּירוש אויפֿן חומש בראשית און מיר [illegible] אַרויסגעבן מיט איערס אַ הקדמה. מיין נאָ־[illegible] איז סעם פֿאַרצאָווער. איך בין אין די ליקאָר [illegible] די לוויה קומט־פֿאָר — —

סעם פֿאַרצאָווער האָט מיר געגעבן דעם אַדרעס [illegible] מתים־שטיבל אין ברוקלין. די צייט פֿון דער [illegible] אַזוי צו פֿאָרן מיט דער סאָבוויי. כ׳האָב [illegible] אַז קאַראַלאַ ליפּינסקאַ־קאַהן וועט קלינגען, [illegible] כ׳האָב מער פֿון איר נישט געהערט. צומאַרגנס [illegible] צוגעפֿאָרן צום קאַפּעל אין דערזען אינדרויסן [illegible] אַמעריקאַנער חסידים, טייל אין יאַרמולקעס, [illegible] אין קאַפּעליושן, ווייבער מיט שייטלען. מ׳האָט [illegible] אויף מיר און מיין הספד. אין קאַפּעל האָבן [illegible] עלעקטרישע לעמפּלעך וואָס זעען אויס ווי [illegible] און ווייבער זענען שוין געזעסן אויף די בענק. [illegible] אַיבן־אָן איז געשטאַנען דער אָרון. אַ צאָל מאַנס־[illegible] האָט געהאַלטן אַ דרשה אַ רב מיט אַ פּעך [illegible] באָרד. דערנאָך האָט גערעדט סעם פֿאַרצאָ־[illegible], אַ נידעריקער, אַ ברייטער, מיט אַ שפּיציק בויך [illegible] מיט אַ בערדעלע וואָס האָט אויסגעזען ווי צוגע־[illegible] צו זיין ברייטן קין. כ׳האָב געזוכט צווישן די [illegible] קאַראַלאַ ליפּינסקאַ־קאַהן, אָבער כ׳האָב זי [illegible] געזען. נאָכדעם ווי איך האָב גערעדט און דער [illegible] האָט געמאַכט אַן אל־מלא־רחמים, איז געוואָרן אַ [illegible], אַ פֿרוי אין שוואַרצן, מיט אַ וואָאַל איבערן [illegible] האָט געפּרוווט זיך אַרויפֿרייסן אויף דער בינע. [illegible] געווען קאַראַלאַ ליפּינסקאַ־קאַהן. זי האָט געשריגן:

— היפּאָקריטן, גנבים, גענגסטערס! פּאָליציי! פּאָ־ליציי!

כ׳האָב מיך שפּעטער דערוואוסט אַז זי האָט געוואָלט לייענען געצעלע טערצעווערס אַ פּאָעמע. צוויי יונגע חסידים האָבן זי געהאַלטן בײַ די הענט. צווייטער האָט צוגעלייגט אַ האַנט צו איר מויל. ס׳האָבן זיך געהערט געשרייען פֿון ווייבער, זידלערייען, קללות. אַ ייד האָט געשריגן:

— איי געוואַלד, כבוד המת!

כ׳האָב נישט בדעה געהאַט צו פֿאָרן צום בית־עולם, אָבער צוויי חסידים האָבן מיך אַריינגעשטופּט אין אַ לימוזין, וואָס איז, ווייזט־אויס, געווען באַשטימט פֿאַר נישט־חסידים, ווייל ס׳איז דאָרט געזעסן אַ קיי־לעכיקער יונגערמאַן אָן אַ באָרד, אָן אַ הוט, אין אַ העלן אַנצוג און אין אַ רויטן קראַוואַט. די שוואַרצע האָר האָבן געגלאַנצט פֿון פּאָמאַדע. די שוואַרצע אויגן זיינע האָבן געשמייכלט צו מיר ווויסנדיק און זיסלעך. ער האָט אַ זאָג געטאָן אין ענגליש:

— מעג איך זיך פֿאָרשטעלן? ד״ר באַסקינד. געצעלע טערצעווער איז געווען מיין פּאַציענט. צום באַדויערן איז געווען צו־שפּעט אים צו ראַטעווען.

און ד״ר באַסקינד האָט מיר דערלאַנגט אַ האַנט מיט אַ סיגנעט אויפֿן קליינעם פֿינגער.

מיר האָבן זיך צעשמועסט און איך האָב דער־מאָנט קאַראַלאַ ליפּינסקאַ־קאַהן. ד״ר באַסקינד האָט זי געקענט.

— אַ קראַנקע פּערזאָן. אַ פּאַטאָלאָגישע ליגנערין. איך בין נישט קיין פּסיכיאַטער, אָבער מ׳דאַרף נישט זיין קיין פּסיכיאַטער צו וויסן אַז זי איז פּאַראַנאָאיש. מיין פֿאָטער איז פֿון די טערצעווער חסידים און כ׳ווייס אַלץ. דער אַלטער טערצעווער רבי איז אויך נישט געווען נאָרמאַל. אַ צעדרייטע דינאַסטיע. ער זאָל האָבן געגעסן תשעה־באָב און געפֿאַסט אין פּורים. ער האָט געשלאָגן זיינע שמשים מיטן ליולקע־ציביק.

— וואָס פֿאַר אַ סאָרט פֿרוי איז סעם פֿאַרצעווערס ווייב? — האָב איך געפֿרעגט.

— אַ, איך בין זייער דאָקטער אויך. זיי זענען שטיק רייך. ער׳ט געמאַכט אַ פֿאַרמעגן פֿון ריעל עס־טעיט, פֿון ליקאָר און ווער ווייסט וואָס נאָך. זיי שטיצן אַלערליי רביים, דאָ און אין ירושלים. זיי עסן צו פֿיל. ביידע זענען דיאַבעטיקער. מ׳האָט מיך אַמאָל פֿאַרבעטן צו זיי אויף שבת. מ׳האָט מיר דערלאַנגט אַזוינע פֿאָרציעס אַז אַ העלפֿאַנד וואָלט זיך דערפֿון איבער־געגעסן. פֿון אַלץ איז געווען דער שמאַלץ — פֿון די ציבעלעס, דעם טשאָלנט, דעם קוגל — נישט איין קוגל, נאָר דריי סאָרטן קוגל און דערצו ערשט שמאַלץ־קוכן. זי ליידט אויף די גאַל־שטיינער פֿאַר אַ צולאָג.

— איז דאָס אמת אַז די פֿרוי פֿאַרצעווער האָט געפֿירט אַ ליבע מיט געצעלען?

— אַ ליבע? וועל. וואָס פֿאַר אַ ליבע? ער האָט גערעדט צו איר זיינע ווילדע רייד און דאָס האָט איר אימפּאָנירט. זי פֿלעגט אים ברענגען צו מיר. איך

זאָל אים עקזאַמינירן. ער האָט מיר געפּרוּווט געבן לעקציעס אין מעדיצין, פון חומש בראשית.

— איז ער ווירקלעך געווען אַזאַ סעקסועלער גיבור?

ד״ר באַסקינד האָט געשמייכלט און געוויזן אַ מויל קליינע ציין ווי ביי אַ קינד.

— פון וואָס? פון פּאַסטן? אַ דאָקטער דאַרף זיין דיסקרעט אָבער וואָס איז שוין איצט דער אונטערשייד? געצעלע האָט יאָרן־לאַנג געליטן פון אימפּאָטענץ. ער האָט עס מיר אַליין צוגעגעבן.

דער קאָרטעזש האָט זיך אָפּגעשטעלט און געלאָזט דורכפאָרן אַ לאַנגע שורה קאַרס פון אַן איטאַליעני־שער חתונה. יעדע קאַר באַהאַנגען מיט בענדער פון אַלערליי קאָלירן, האָרנס האָבן געגרילצט, בלעכענע כלים האָבן געטומלט, די חתונה־געסט האָבן געליאַרעמט מיט באַנומענע קולות. ד״ר באַסקינד האָט גענומען דריען דעם סיגנעט אויף זיין פינגער און האָט זיך איינגעקוקט אין זיין בריליאַנט. ער האָט אַ זאָג געטאָן:

— אַקעגן דעם איז, ווייזט אויס, נישטאָ קיין רפואה אפילו אין חומש בראשית...